

Univerzita Hradec Králové

Filozofická fakulta

Katedra Politologie

Vývoj energetické politiky a obnovitelných zdrojů v Mexiku

Diplomová práce

Autor: Martina Čápková
Studijní program: N6701 Politologie
Studijní obor: Politologie – latinskoamerická studia
Forma studia: prezenční
Vedoucí práce: Mgr. et Mgr. Pavlína Springerová, Ph.D.

V Mexico City 2022

Zadání diplomové práce

Autor: Martina Čápková
Studium: F17NP0047
Studijní program: N6701 Politologie
Studijní obor: Politologie - latinskoamerická studia
Název diplomové práce: Vývoj energetické politiky a obnovitelných zdrojů v Mexiku
Název diplomové práce AJ: Development of energy policy and renewable resources in Mexico

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Práce se zabývá vývojem energetické politiky a trhu s obnovitelnými zdroji energie v Mexiku. Předchozí vláda v čele s prezidentem Enrique Peñalotou prosadila v roce 2013 energetickou reformu, která otevřela prostor pro soukromé investice. Trh se díky této institucionální změně významně liberalizoval. Nová administrativa prezidenta Andrésa Manuela Lópeze Obradora však definuje nový model energetického sektoru, a to prakticky ve všech odvětvích.

Předkládaná práce se snaží zachytit hlavní trendy a změny v energetické politice během funkčního období posledních dvou prezidentů. Sledované období tak začíná rokem 2012, kdy nastoupil do úřadu bývalý prezident Enrique Peñalota, až do současnosti. Hlavním cílem práce je zmapovat konkrétní dopady politického prostředí na rozvoj trhu s obnovitelnými zdroji energie, přičemž důraz bude kladen na zachycení případných rozdílů v podpoře uhlíkové neutrálních zdrojů z hlediska ideologie dvou posledních administrativ. Autorka si je vědoma relativně krátkého období, kdy je ve své funkci současný prezident López Obrador; předpokládá však, že pokud má politické prostředí a ideologie na rozvoj čistých zdrojů vliv, tak jsou tyto změny i v tomto omezeném období zmapovatelné. Jelikož se navíc současný prezident na toto téma veřejně vyjadřuje již delší dobu, budeme částečně čerpat též z jeho předvolebních postojů.

Práce je kvalitativním výzkumem, jako teoretický rámec nám bude sloužit koncept rámování. Zaměříme se na zachycení dichotomie dvou přístupů: neoliberalismu a nacionalismu ve vztahu k energetické politice. Zvolenou metodou výzkumu je diskurzivní analýza. Autorka bude vycházet zejména z klíčových proslovů a zkoumány budou též strategické vládní dokumenty, zákony a iniciativy. Neopomenuta bude ani role klíčových, například regulačních institucí. Práce bude doplněna o terénní výzkum, jenž bude postaven na metodě zúčastněného pozorování a rozhovorů, a to nejen se zástupci veřejného, ale i soukromého sektoru. Snahou je objektivně reflektovat politický vývoj v praktické rovině, jehož pochopení je klíčové i pro české firmy, které mají zájem v Mexiku investovat. Z tohoto důvodu autorka vnímá jako nezbytné, aby byl dán prostor oběma skupinám, a tedy jak zástupcům státních, tak i soukromých subjektů.

Výzkumné otázky zní: Jaký je vztah mezi ideologickým zázemím a přijímanou legislativou v oblasti obnovitelných zdrojů? Jaké rámce či proti-rámce dominují v politickém boji týkající se energetiky? Je možné ve vládním diskurzu identifikovat rámce založené na ideologii? Má energetická politika současného prezidenta negativní vliv na soukromé investice a rozvoj zelené energie?

Alemán-Nava, Gibrán S. et al. 2014. "Renewable energy research progress in Mexico: A review." *Renewable and Sustainable Energy Review* 32, 140-153.

Bonilla, Cora S. a Cordero, Jorge M. 2019. "La Dimensión Jurídica de la Energía Eléctrica y las Energías Renovables en México." *Revista Digital de Derecho Administrativo* 22, 299-333.

Constantini Torres, Arturo Rafael. 2015. "La voz de la reforma energética de Peñalota: Cómo se comunica una política pública en un entorno polarizado." *Revista Mexicana de Análisis Político y Administrativo Pública* IV, č.2, 211-234.

Goffman, Erving. 1986. *Frame Analysis: Analysing Discourse: An Essay On The Organization of Experience*. 2. rozš. a dopl. vyd. Boston: Northeastern University Press.

Hess, David J. et al. 2016. "Red states, Green laws: Ideology and Renewable Energy Legislation in the United States". *Energy Research & Social Science* 11, 19-28.

Mares, David R. 2010. *Resource Nationalism and Energy in Latam: Implications for Global Oil Supplies*. James A. Baker III Institute for Public Policy: Rice University.

Mares, David R. 2011. *Oil Policy Reform in Resource Nationalist States: lessons for Mexico*. James A. Baker III Institute for Public Policy: Rice University.

Monaldi, Francisco J. 2020. *The Cyclical Phenomenon of Resource Nationalism in Latin America*. Baker Institute for Public Policy: Rice University.

Peter, Newell a Phillips, Jon. 2016. "Neoliberal energy transitions in the South: Kenyan experiences." *Geoforum* 74, 39-48.

Wolsink, Maarten. 2020. "Framing in Energy Policies: A Glossary". *Energies* 13, č. 11, 1-32.

Yi, Hongtao a Feiock, Richard C. 2014. *Renewable Energy Politics: Policy Typologies, Policy Tools, and State Deployment of Renewables*. *Policy Studies Journal* 42, č. 3, 391-415.

Zadávací pracoviště: Katedra politologie,
Filozofická fakulta

Vedoucí práce: Mgr. et Mgr. Pavlína Springerová, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 8.1.2021

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala pod vedením vedoucí diplomové práce samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Mexico City dne 8. 6. 2022

Martina Čápková

Poděkování

Srdečně děkuji mé vedoucí práce, Mgr. et Mgr. Pavlíně Springerové, Ph.D., za neutuchající trpělivost, konstruktivní připomínky, podnětné rady a vždy lidský přístup. Mé poděkování patří také mé rodině, přátelům a Andresovi, bez jejichž podpory by tato práce nevznikla. V neposlední řadě děkuji UHK, mé alma mater, která mi umožnila během mého studia několikrát vyjet do zahraničí, kde jsem k získaným teoretickým znalostem načerpala také nedocenitelné zkušenosti a našla druhý domov.

Anotace

Čápková, Martina. *Vývoj energetické politiky a obnovitelných zdrojů v Mexiku*. Hradec Králové: Filozofická fakulta, Univerzita Hradec Králové, 2022, stran 88. Diplomová práce

Předkládaná diplomová práce se zabývá energetickou politikou posledních dvou mexických prezidentů. Prostřednictvím kritické diskurzivní analýzy je úmyslem zachytit rozdíly v podpoře státem regulovaného nebo volného energetického trhu založeného na konkurenceschopnosti. Cílem je ověřit, zda je ve vládní komunikaci Enrique Peña Nieto a Andrése Manuela Lópeze Obradora možné identifikovat rámce vycházející z nacionalismu či naopak neoliberalismu ve vztahu ke zdrojům. Práce se především věnuje dopadu politických změn na obchodní prostředí a rozvoj soukromých investic v oblasti čistých zdrojů energie. V tomto odvětví, zejména v eolické a solární energii, by se Mexiko mohlo stát díky ideálním geografickým podmínkám jedním ze světových lídrů.

Klíčová slova: energetika, obnovitelné zdroje, investice, nacionalismus zdrojů, neoliberalismus, rámování

Abstract

Čápová, Martina. *Development of Eenergy Policy and Renewable Resources in Mexico*. Hradec Králové: Philosophical Faculty, University of Hradec Králové, 2022, 88 pp. Diploma Thesis.

This thesis deals with the energy policy of the last two Mexican presidents. The purpose of the research is to investigate differences between the support of the state-regulated and free competitive market in the energy sector using critical discursive analysis. The aim is to verify whether can be identified any frame based on resource nationalism or energy neoliberalism in the political discourse of Enrique Peña Nieto and Andrés Manuel López Obrador. Primarily the work is focused on the impact of government policy changes on the business environment and private investment development in renewable energy. Mexico could become one of the world's leaders in this sector, especially in wind and solar power, in consequence of its ideal geographical position.

Keywords: energy, renewable resources, investments, resource nationalism, neoliberalism, framing

OBSAH

ÚVOD	1
1. TEORETICKÁ ČÁST	8
1.1. <i>Politické koncepty ve vztahu k energetice</i>	8
1.1.1. Nacionalismus ve vztahu k energetické politice	9
1.1.2. Neoliberalismus ve vztahu k energetické politice	12
1.1.3. Model tržního cyklu	13
1.1.4. Stručný vývoj energetické politiky v Mexiku během 20.století.....	15
1.2. <i>Koncept rámování</i>	18
2. METODOLOGICKÁ ČÁST	21
2.1. <i>Diskurz</i>	21
2.2. <i>Kritická diskurzivní analýza</i>	24
2.2.1. Trojdimenzionální metoda dle Normana Fairclougha	24
2.2.2. Ideologický čtverec Teuna A. van Dijka.....	27
2.3. <i>Sběr dat</i>	29
2.4. <i>Shrnutí postupu</i>	30
3. ANALYTICKÁ ČÁST	32
3.1. <i>Administrativa Enrique Peña Nieto</i>	32
3.1.1. Potřeba modernizace a transformace státní ropné společnosti.....	33
3.1.2. Oficiální představení a následné schválení energetické reformy	35
3.1.3. Sekundární zákony energetické reformy.....	38
3.1.4. Zákon o energetické tranzici a otázka klimatických změn	42
3.1.5. Legislativní nastavení přitahuje soukromé investory	43
3.1.6. Volební rok, EPN obhájí liberalizaci sektoru.....	46
3.1.7. Shrnutí rámování energetické politiky EPN.....	47
3.2. <i>Administrativa Andrése Manuela Lópeze Obradora</i>	51
3.2.1. AMLO v opozici vůči energetické politice EPN	52
3.2.2. První kroky administrativy v čele s Lópezem Obradorem.....	55
3.2.3. Nová kritéria pro získání certifikátů čisté energie posilující CFE	57
3.2.4. Vládní zásahy brzdí soukromé investice do energetiky	59
3.2.5. Schválení nového Zákona o elektrárenském průmyslu.....	61
3.2.6. Návrh ústavní reformy poslanci odmítají.....	63
3.2.7. Shrnutí rámování energetické politiky AMLO	66
3.3. <i>Komparace rámování EPN a AMLO</i>	69
ZÁVĚR	70
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	75
Literatura	75
Online zdroje	80

Seznam zkratek

AMLO	Andrés Manuel López Obrador
CDA	Critical discourse analysis / Kritická diskurzivní analýza
CEL	Certificados de Energías Limpias / Certifikáty čisté energie
CENACE	Centro Nacional de Control de Energía / Národní centrum pro kontrolu energie
CENAGAS	Centro Nacional de Control de Gas de México / Národní centrum pro kontrolu mexického plynu
CFE	Comisión Federal de Electricidad / Federální komise pro elektřinu
COFECE	Comisión Federal de Competencia Económica / Federální komise hospodářské soutěže
COPARMEX	Confederación Patronal de la República Mexicana / Mexické sdružení zaměstnavatelů
CRE	La Comisión Reguladora de Energía / Komise pro regulaci energií
EPN	Enrique Peña Nieto
LIE	Ley de la Industria Eléctrica / Zákon o elektrickém průmyslu
MORENA	Movimiento de Regeneración Nacional / Hnutí národního znovuoživení
NAFTA	North American Free Trade Agreement / Severoamerická dohoda o volném obchodu
OZE	Obnovitelné zdroje energií
PT	Partido del Trabajo / Strana práce
PAN	Partido Acción Nacional / Strana národní akce
PEMEX	Petróleos Mexicanos
PRI	Partido Revolucionario Institucional / Institucionálně revoluční strana
PRD	Partido de la Revolución Democrática / Strana demokratické revoluce
SCJN	Suprema Corte de Justicia de la Nación / Nejvyšší soud
SEGOB	Secretaría de Gobernación / Ministerstvo vnitra
SENER	Secretaría de Energía / Ministerstvo energetiky
SEMARNAT	Secretaría de Medio Ambiente y Recursos Naturales / Ministerstvo životního prostředí

ÚVOD

Mexiko je zemí závislou na fosilních palivech, výroba a dodávky energie jsou i nadále pokryty především konvenčními zdroji energie. Po desetiletí v zemi fungoval tradiční energetický model kontrolovaný státem, a to prostřednictvím dvou státních společností: Petróleos Mexicanos (PEMEX) a Federální komisi pro elektřinu (CFE). K postupným změnám docházelo od konce 80. let minulého století a sektor se pak konečně liberalizoval a otevřel soukromým investicím přijetím energetické reformy, prostřednictvím které mexická vláda v roce 2013 provedla řadu institucionálních změn vedoucích k ukončení státního monopolu. Touto změnou došlo k posílení konkurenceschopnosti, a tím také efektivity systému. Reforma otevřela těžbu a distribuci ropy a plynu, ale také výrobu elektřiny soukromému sektoru, čímž došlo ke zvýšení podílu obnovitelných zdrojů v energetickém sektoru.

V roce 2015 byly v Mexiku tehdejší administrativou definovány cesty k přechodu na nízkouhlíkové hospodářství, kdy přijetím *Zákona o energetické tranzici* došlo k regulaci udržitelného využívání energie s cílem zvýšení produkce tzv. čisté elektřiny. V zákoně jsou stanoveny konkrétní mety, do roku 2018 mělo Mexiko vyrábět 25 %, do roku 2021 celkem 30 % a do roku 2024 dokonce 35 % své elektřiny z obnovitelných zdrojů (Cámara de Diputados 2015). Jedná se tak o cíle, které by rovněž splňovaly Pařížskou dohodu o změně klimatu, k jejímuž dodržování se Mexiko v roce 2016 zavázalo (SEMARNAT 2016). Nutno však dodat, že i přes růst instalované kapacity tyto cíle splněny nebyly. V roce 2018 pocházelo z čistých zdrojů 23,2 % veškeré produkce (SENER 2020) a o tři roky později, v roce 2021 jen 26,7 % (NREL 2022). Zmíněné, poměrně ambiciózní, cíle nicméně vedou k předpokladu, že počet projektů v odvětví obnovitelných zdrojů energie (OZE) bude v těchto letech nadále výrazně růst, což by bylo zajímavé pro investice a vstup na místní trh pro řadu zahraničních firem.

Podobně jako v dalších latinskoamerických zemích, také v Mexiku nastal v tomto období boom OZE a Mexiko se během administrativy Enrique Peña Nieto dokonce stalo jednou z nejatraktivnějších zemí pro investory v tomto odvětví. Důvodů bylo hned několik. Kromě stabilního růstu energetické poptávky to byla právě výše zmíněná energetická reforma, díky které došlo k otevření soukromé účasti v odvětví výroby elektřiny prostřednictvím obnovitelných zdrojů. Vláda tehdejšího prezidenta vytvářela výzkumné programy

a podporovala investice nejen lokálních ale i mezinárodních firem do technologického rozvoje výroby elektřiny (Bonilla a Cordero 2019: 308).

Podle žebříčku Mezinárodní agentury pro obnovitelnou energii (IRENA) z roku 2019 je navíc Mexiko čtvrtou zemí v Latinské Americe s největším potenciálem větru a také co se týče solární energie má tato severoamerická země obrovskou kapacitu, kterou však dosud naplno nevyužila. Nachází se totiž v tzv. solárním pásu se zářením přesahujícím světový průměr (Álvarez 2020). Z tohoto důvodu je předmětem práce právě analýza vývoje obnovitelných zdrojů energie, především pak větrné a solární energie, kde by se Mexiko mohlo díky své geografické poloze do budoucna nejvíce rozvíjet. Nicméně, v roce 2019 tyto zdroje dohromady tvořily pouze 11,86 % celkové produkce energie v zemi (SENER 2020). Mexická vláda považuje za obnovitelné zdroje vodní, geotermální, větrnou a solární energii, dále biomasu a také bioplyn, který v některé literatuře za obnovitelný zdroj považován není (SENER 2019).

Ještě v roce 2018 bylo Mexiko dle analýzy Climatescope agentury Bloomberg mezi osmičkou nejatraktivnějších zemí pro investice do čisté energie. Následující rok však země poklesla na 24. pozici a v roce 2020 se umístila až na 51. místě (BloombergNEF 2020). Od příchodu Andrése Manuela Lópeze Obradora do prezidentského úřadu se tak země propadla o 43 pozic, což poukazuje na to, že Mexiko již není pro investice v tomto odvětví tolik atraktivní, jako tomu bylo za minulé vlády.

Hlavním cílem práce je zmapovat důvody tohoto propadu se zaměřením na konkrétní dopady politického prostředí na rozvoj trhu s OZE. Z časového hlediska se práce soustředí na období od roku 2012, kdy do úřadu nastoupil prezident Enrique Peña Nieto (EPN) jakožto zástupce Institucionálně revoluční strany (PRI), až do současnosti, kdy je od konce roku 2018 v prezidentském křesle poprvé v historii kandidát Hnutí národní regenerace (MORENA), již zmiňovaný Andrés Manuel López Obrador (AMLO). Autorka si je samozřejmě vědoma možné disproporce, kdy bude zkoumáno celé vládní období předchozího prezidenta, oproti poměrně krátkému období, kdy je ve své funkci současný prezident, kterému do konce svého období chybí ještě více než dva roky. Za tuto dobu ještě dojde k mnoha vyjádření a samozřejmě nemůžeme vyloučit ani konkrétní hmatatelné změny v energetické politice.

AMLO se o prezidentské křeslo snažil od roku 2006 a předtím byl také předsedou hlavního města, z čehož je patrné, že byl v politice aktivní také dávno před rokem 2018. Současně se na toto téma aktivně vyjadřoval ještě dříve, než usedl do prezidentského křesla, a pro větší validitu tak budeme vycházet již z jeho předchozích vyjádření. AMLO byl dokonce jeden z největších kritiků energetické reformy z roku 2013. Zároveň však platí, že větší důraz je kladen na období, kdy se vyjadřuje již oficiálně jako prezident republiky. Autorka

práce se domnívá, že změny ve strategii a energetické politice jsou již během prvních tří let vládnutí současného prezidenta velmi dobře identifikovatelné. V práci se tedy budeme zabývat relevantními diskurzemi od samotného konce roku 2012 do současnosti, tedy do dubna roku 2022, kdy je současná garnitura za polovinou svého funkčního období.

Důraz bude kladen na zachycení rozdílů v energetické politice posledních dvou prezidentů, přičemž zvláštní zájem bude směřován k otázce podpory soukromých vs. veřejných společností operujících v energetice a případných dopadů této politiky na rozvoj využívání uhlíkově neutrálních zdrojů. Do popředí debaty o energetické politice v poslední době postupně přichází koncepty nacionalismu a neoliberalismu ve vztahu ke zdrojům, a právě ty budou v této práci ústředním stavebním kamenem.

Změny v energetické politice a jejich dopady na obchodní prostředí v oblasti OZE budou zkoumány na základě identifikace rámců v politických diskurzích. Na základě předchozího studia a znalosti mexického politického prostředí autorka formulovala hypotézu, kterou by měly výsledky výzkumu potvrdit či vyvrátit. Hypotéza zní:

V politických diskurzích prezidenta EPN lze najít rámy související s neoliberalismem ve vztahu ke zdrojům a v diskurzích AMLO naopak rámy odrážející nacionalismus zdrojů.

Tyto teorie se běžně spojují s hlavními komoditami jako je zejména ropa, přesto je ale autorka práce přesvědčena, že v praxi vládní rozhodnutí vycházející z těchto politik, ovlivňují energetiku jako celek, a to včetně projektů OZE. Když zde hovoříme o politice, tak máme na mysli obsahovou dimenzi politiky, tedy *policy*, která do jisté míry mimo dalších faktorů vychází také z ideologického ukotvení aktérů. Ideologie vede k různým pohledům jak na obsah politiky, tak na její procedurální aspekty, jako jsou také odlišné názory na roli státu versus tržní mechanismy, což lze aplikovat též na energetický systém země (Thonig et al 2020). V případě neoliberálního otevření trhu by mělo docházet k růstu produkce elektřiny pocházející z čistých zdrojů, a to právě díky vstupu soukromých společností, které v zemi implementují zelené projekty. Naopak politická rozhodnutí a kroky, které upřednostňují státní podniky, v našem případě PEMEX a CFE, jež jsou v duchu energetického nacionalismu, povedou k nejistotě soukromých aktérů a jejich postupnému stahování se z trhu. Konkrétně nás pak bude zajímat, zda a případně jak se tyto politiky částečně vycházející z ideologie odráží v diskurzích vlády a jak se přímo či nepřímo promítají do environmentální politiky spojené s vývojem projektů OZE, a tím ovlivňují energetickou matici země.

Výzkumné otázky, na které se autorka bude snažit najít odpovědi znějí:

- *Jaký je vztah mezi ideologickým zázemím vlády a přijímanou legislativou v oblasti energetiky s dopadem na obnovitelné zdroje?*
- *Jaké rámce politických elit dominují v politickém boji týkajícím se energetiky?*
- *Je možné ve vládním diskurzu identifikovat rámce vycházející z energetického nacionalismu či neoliberalismu?*
- *Má energetická politika současného prezidenta Andrése Manuela Lópeze Obradora negativní vliv na soukromé investice a rozvoj zelené energie v Mexiku?*

Problematika energetické politiky námi zkoumaných aktérů z pohledu výše zmiňovaných konceptů je v odborných zdrojích relativně málo diskutovaná a relevantní studie na téma politiky obnovitelných zdrojů v souvislosti s politickými strategiemi odrážející ideologické ukotvení je v akademickém prostředí pokryto ještě méně. Energetická reforma prezidenta EPN z roku 2013 byla však tématem odborného článku s názvem *La voz de la Reforma Energética de Peña Nieto cómo se comunica una política pública en un entorno polarizado* (Constantini Torres 2015) a kvalitním zdrojem je také článek *La dimensión jurídica de la energía eléctrica y las energías renovables en México*, ve kterém se autoři Bonilla a Cordero (2019) zabývají otevřením trhu s elektřinou a cíli v oblasti produkce pocházející z obnovitelných zdrojů za vlády EPN. Posun v oblasti energetiky za vlády AMLO je pak tématem Mariana Sáncheze Talanquera (2020) v odborném článku s názvem *Mexico 2019: Personalistic Politics and Neoliberalism from the Left*. Studii založenou na komparativní analýze diskurzivní roviny posledních dvou mexických prezidentů z pohledu energetického nacionalismu a neoliberalismu, jsme v akademickém prostředí však nenašli vůbec.

Důvodem výběru tohoto tématu je kromě dosud velmi omezeného zpracování problematiky také snaha o přispění k většímu zorientování se českých firem v aktuální situaci na energetickém poli v Mexiku, tak, aby mohly adekvátně reagovat na tyto podmínky a případně změnilly svou obchodní strategii. Jedná se o velmi aktuální téma, které si zasluhuje pozornost, jelikož politické směřování v oblasti energetiky výrazně ovlivňuje nejen energetickou bezpečnost, ale také obchodní prostředí v zemi a často tak ze středně dlouhodobého hlediska dopadá též na běžný život občanů. To ostatně v současné době, kdy se (nejen) Evropa potýká s energetickou krizí, vnímáme dvojnásob, a toto téma je tak dnes o to aktuálnější. Podobný výzkum by pak mohl být aplikovatelný také v jiných zemích. Současně je energetika důležitým determinantem ekonomického vývoje, a proto bychom tomuto tématu měli věnovat pozornost.

Po metodologické stránce se jedná o kritickou diskurzivní analýzu, jež je kvalitativní metodou, prostřednictvím které zkoumáme, jakým způsobem aktéři konstruují realitu, přičemž hlavní důraz bude kladen právě na odhalení politicko-ideologického pozadí vybraných výroků a textů. Ačkoliv se diskurzivní analýzou zabývá celá řada autorů, v předkládané práci budeme vycházet zejména z přístupů Normana Fairclougha (1992, 1995, 2003) a van Dijka (1993, 1997, 2006a, 2006b), kteří jsou průkopníky této metody.

Pro naplnění stanovených cílů práce nejprve v teoretické části vymezíme nacionalismus a neoliberalismus ve vztahu ke správě přírodních zdrojů. Právě to jsou totiž politické koncepty, které by se dle autorky měly ve vládních diskurzích promítat. Teoretický koncept nacionalismu zdrojů je relativně novým konceptem, kterým se zabývá výrazně užší okruh autorů než nacionalismem jako takovým. Jednotná definice dosud chybí, nicméně David Mares (2010, 2011) stejně jako Ekim Arbatli (2018) či Francisco J. Monaldi (2020), kteří se tímto tématem (nejen) v regionu Latinské Ameriky zabývají, hovoří o státní kontrole nad přírodními zdroji na úkor vlivu soukromých, ať už místních či zahraničních investorů. Někteří autoři hovoří o cyklické povaze nacionalismu zdrojů, respektive růstu a poklesu státní kontroly nad přírodními zdroji, jež je spojen s výkyvy cen komodit na světových trzích (Stevens 2008, Monaldi 2020). Zatímco se celá řada autorů soustředí na ekonomické faktory, tak politickým a institucionálním determinantům, jako jsou politické systémy, instituce, typ režimu nebo politické cíle vlád, je věnována dosud poměrně malá pozornost (Wilson 2015: 402). Arbatli (2015) nicméně roli politických faktorů nepřehlíží a přichází s novou definicí, jež zakládá na dvou faktorech: vlastnické struktuře a regulačních opatřeních. Právě Arbatliho konceptualizace bude pro předkládanou práci stěžejní.

Obecně nacionalismus zdrojů odkazuje zejména na ropu, plyn, případně jiné komodity. Protože jej ale můžeme vnímat jako strategii vlády vykonávat státní kontrolu nad energetickým průmyslem a snahu do jisté míry omezit, případně zcela vyloučit z tohoto odvětví soukromé subjekty, tak je tento koncept aplikovatelný také v naší práci zabývající se zejména obnovitelnými zdroji. I v tomto odvětví se totiž státní a soukromé zájmy mohou střetávat. Rozvoj OZE navíc s ropnou a plynovou politikou úzce souvisí. Energetická politika se v dnešní době netočí jen kolem konvenčních zdrojů energie a přijímaná legislativa a politické postoje týkající se ropných zdrojů bývají velmi často spojeny, případně přímo ovlivňují působení subjektů a jejich zájmů okolo uhlíkově neutrálních zdrojů.

Dále se pak budeme zabývat vymezením neoliberalismu ve vztahu k energetice. Jedni z autorů, ze kterých budeme vycházet jsou Newell a Phillips (2016), kteří ukazují energetickou tranzici v rámci neoliberalizace na případu Keni či Guðmundsdóttir et al. (2018), jenž hovoří

o roli státu a neoliberálních tématech v otázce podpory obnovitelných zdrojů energie na Islandu. Důležitým zdrojem bude také příspěvek *Red states, green laws: Ideology and renewable energy legislation in the United States*, ve kterém autoři Hess, Mai a Brown (2016) na základě přístupu smíšených metod zkoumají vztah mezi ideologií a politickou podporou obnovitelné energie a energetické výkonnosti ve Spojených státech amerických. Využívají přitom koncept rámování.

Pro širší vhléd do problematiky role ideologie v energetické politice latinskoamerických zemí je pro autorku velmi užitečná kniha *The Political Economy of Natural Resources and Development. From neoliberalism to resource nationalism* (Haslam a Heidrich 2016), ve které se autoři zaměřují na trajektorii energetického sektoru vybraných zemí se zaměřením na politicko-ekonomické determinanty a projevy neoliberalismu na jedné straně a nacionalismu zdrojů na straně druhé.

Jak jsme již zmínili výše, v předkládané práci budeme analyzovat vládní vyjádření s cílem odpovědět na otázku, zda je možné v politickém diskurzu najít rámce spojené s nacionalismem či neoliberalismem ve vztahu ke zdrojům. Rámování určité otázky je pro politickou komunikaci důležité. Jednotlivé interpretační rámy upozorňují na některé aspekty daného problému, zatímco upozadují jiné s cílem ovlivnit vnímání příjemce. Současný mexický prezident López Obrador tvrdí, že bojuje proti neoliberalismu předchozích vlád. Budeme tedy identifikovat rámce, které se dají spojit s uvedenými politickými koncepty ve vztahu k energetické politice a předpokládáme, že v případě diskurzu EPN budou identifikovatelné rámce souvisejících s neoliberalismem a v případě projevů AMLO pak rámce související s nacionalismem zdrojů. Tento výzkum by nám měl pomoci lépe pochopit politické kroky a energetickou strategii země.

Z tohoto důvodu je také nezbytné rozebrat teoretickou rovinu konceptu rámování a definovat, čemu rozumíme pod pojmem rámeček. Významnými autory na tomto poli jsou například Erving Goffman (1986), či David A. Snow (2004), kteří se zaměřují na rámce kolektivního jednání, respektive sociálních hnutí. Dále pak Robert M. Entman (1993) nebo Martin Rein a Donald Schön (1993, 1996). Poslední zmínění autoři se zabývají tímto konceptem v politice a v politických sporech, kde rámování staví zejména na použití metafor. Tito autoři tak pro nás budou stěžejní. Autorka v celé práci vychází zejména ze zahraniční literatury.

Práce je rozdělena na několik kapitol, přičemž první z nich se bude věnovat právě teoretické diskuzi. Nejprve stručně vymezíme základní teoretické pojmy, se kterými dále pracujeme, jako je zmíněný zdrojový nacionalismus a neoliberalismus ve vztahu k přírodním

zdrojům. Dále se v teoretické části budeme věnovat stručnému historickému vývoji Mexika se zaměřením na energetiku. Pro lepší porozumění a vhled do problematiky totiž považujeme za nutné uvést také širší ekonomicko-politický kontext, který má na současnou situaci také do jisté míry vliv. Teoretickou část pak ukončíme vymezením konceptu rámování.

Následovat bude metodologická část, kde definujeme pojem diskurz a diskurzivní analýza. Prostřednictvím kritické diskurzivní analýzy se autorka pokusí identifikovat a odkrýt rámce s ideologickým podtextem. V této kapitole také vysvětlujeme, jakým způsobem budeme rámce analyzovat a zároveň zde bude blíže specifikován výběr aktérů a dat, s jimiž budeme pracovat.

Třetí kapitola je pak samotná výzkumná část, kde je předmětem samotná analýza vybraných projevů sledovaných aktérů. Kapitola bude rozdělena do několika podkapitol, a to na základě stěžejních milníků týkajících se energetické politiky a podpory či naopak stavění překážek dalšímu vývoji a růstu produkce elektřiny pocházející z OZE.

V závěru shrneme zjištění plynoucí z diskurzivní analýzy politických projevů a budou zde samozřejmě také shrnuty a dále diskutovány odpovědi na výzkumné otázky i celkový postup a výsledky výzkumu.

1. TEORETICKÁ ČÁST

V této první části práce vymežíme základní teoretické koncepty, se kterými budeme v analytické části pracovat. V první řadě se zaměříme na ideologie ve vztahu k energetické politice. Konkrétně se budeme zabývat nacionalismem a neoliberalismem ve vztahu ke zdrojům a s tím souvisejícím modelem tržního cyklu. V další podkapitole pak stručně shrneme vývoj energetické politiky v Mexiku během 20. století a teoretickou část pak ukončíme kapitolou týkající se konceptu rámování.

1.1. Politické koncepty ve vztahu k energetice

Jak jsme již zmínili v úvodu, v praktické části budeme analyzovat a interpretovat rámce s cílem odpovědět na výzkumné otázky. Na základě pravidelného sledování mexického politického prostředí autorka předpokládá, že bychom v diskurzích posledních dvou administrativ měli nalézat rámce týkající se nacionalismu a neoliberalismu ve vztahu k energetickým zdrojům.

Jednotná konceptualizace nacionalismu a neoliberalismu ve vztahu ke zdrojům přes množství literatury, která se věnuje vztahům mezi státem a soukromým sektorem v energetickém sektoru, neexistuje. Mezi oběma koncepty však existuje jasná dělící linie. Zatímco v případě neoliberalismu jsou energetické zdroje vnímány jako běžné komodity v rámci tržních mechanismů zdůrazňující rovné postavení hráčů na trhu, v případě nacionalismu zdrojů je snahou vlády těžit z vlastnictví či státní kontroly přírodních zdrojů k přivlastnění co nejvyšších zisků.

Ačkoliv se dnes mnoha odborníků shoduje, že vztah mezi soukromými, především tedy mezinárodními společnostmi a vládami daných států definují spíše politicko-ekonomické, pragmatické motivy než samotná ideologie, tak právě ani ty ideologické, kulturní či historické proměnné nelze opomíjet (Arbatli 2018:104-105). Právě politicko-ekonomické faktory a vliv ideologie budou v předkládané práci kauzální, tedy nezávisle proměnné. Konkrétní politiky týkající se energetické politiky a investice do obnovitelných zdrojů, budou závisle proměnné, na které se budeme soustředit.

1.1.1. Nacionalismus ve vztahu k energetické politice

Nacionalismus zdrojů není novým fenoménem, rozšířen byl zejména v 70. letech minulého století, od poloviny 80. let pak v některých zemích ustoupil a od počátku nového tisíciletí díky rostoucí poptávce po zdrojích a rychlé industrializaci byl v řadě oblastí opět na vzestupu (Arbatli 2018: 103, Kretzschmar et al 2010: 28, Wilson 2015: 401, Mares 2010: 4, Hess 2011).¹ Často se pojí s relativně různorodým souborem politik, a proto není překvapení, že se liší také konceptualizace jednotlivých autorů.

David R. Mares (2010:6), jeden z předních teoretiků na tomto poli, chápe nacionalismus zdrojů jako „koncept, který říká, že národní zdroje na zemi i pod mořem jsou majetkem národa spíše než firmy či jednotlivce“. Cílem nacionalismu zdrojů je dle Maresa (2010:8 a 2011:11) maximalizovat přivlastnění příjmů z těžby zdrojů ve prospěch nikoliv soukromého, nýbrž národního rozvoje, kdy vláda za tímto účelem stanovuje podmínky pro průzkum, těžbu, přepravu a distribuci těchto zdrojů. V tomto vymezení energetického nacionalismu je pro nás klíčový právě faktor soukromého vs. státního zájmu. Vláda v tomto duchu s cílem posílit zájmy státu může přistoupit k řadě kroků, prostřednictvím kterých lze omezit působení soukromých subjektů. To pak platí nejen v projektech zaměřených na konvenční zdroje, ale i OZE, se kterými tato definice implicitně nepočítá. Uvalením překážek pro soukromé společnosti, a to včetně těch, které se zaměřují na projekty čistých energií, totiž vláda nepřímo podporuje naopak státní podniky a jejich projekty.²

Zisky z těžby a produkce si stát může přivlastnit prostřednictvím celé řady nástrojů. Kromě plného znárodnění a vytvoření státního podniku, který má na trhu monopol, případně nuceného odprodeje akcií, to mohou být také kroky, které se mohou na první pohled zdát jako méně extrémní. Státy se v posledních letech často ubírají cestou legislativních změn včetně úprav a rozšiřování daňového a licenčního zatížení, což soukromým firmám může výrazně zkomplikovat jejich působení a investice v zemi (Mares 2010, Haslam a Heidrich 2016, Monaldi 2020, Arbatli 2018).³

¹ Diskurz nacionalismu zdrojů a proces vyvlastňování ropného sektoru v letech 1986 až 2005 prakticky na celosvětové úrovni opadl. Jedním z důvodů byla velká nabídka související s vzestupem produkce ropy v zemích také mimo OPEC, včetně Mexika. Postupem času se navíc prosadily myšlenky Washingtonského konsenzu podporující zahraniční investice (Arbatli 2018: 103).

² Zde je ale samozřejmě vhodné dodat, že se tímto nevylučuje, že by vláda nemohla implementovat solární, větrné či jiné projekty nekonvenčních zdrojů.

³ Ke změnám směrem ke zvýšení licenčních poplatků a daní došlo například v roce 2005 v Bolívii, 2010 v Brazílii a Ekvádoru, o rok později v Kolumbii a Peru a v roce 2014 pak v Mexiku (Haslam a Heidrich 2016: 10). Zvýšit zisky generované těžbou přírodních zdrojů se však nesnaží jen rozvojové země bohaté na zdroje, ale jistým způsobem též rozvinuté státy jako je Kanada, Spojené království či Austrálie (Haslam a Heidrich 2016:36). Daňová regulace tak může představovat formu nepřímého vyvlastnění.

Dalšími kroky těchto vlád mohou být například ekologické sankce, nové vyjednávání smluv či dokonce rušení licencí na těžbu, omezení produkce a/nebo vývozu, kontrola domácích cen či jiná, nežřídka kdy také mimoprávní nařízení zasahující do aktivit v energetickém sektoru a ohrožující vlastnická práva soukromých subjektů. V jiných případech pak ale může dojít k tomu, že veškeré aktivity v těžbě, produkci a distribuci zdrojů přebírá státní podnik. Jedná se tedy o velice rozmanitou škálu metod, kdy rozeznat, zda se jedná o legitimní či naopak protiústavní donucovací praktiky nemusí být vždy snadné či na první pohled zcela jednoznačné (Arbatli 2018: 103-106).

Latinskoamerické státy, které upřednostňují získávání zisků přímo prostřednictvím státního podniku, označuje Mares (2010: 9) za tzv. etatisty (*statists*) a naopak státy, které přistupují k legislativní změně regulací soukromých podniků za účelem získání nájemného, označuje za reformátory (*reformers*). Ti lidé, kteří jsou přesvědčeni, že by trh měl fungovat s minimálními vládními zásahy jsou pak obecně označováni na neoliberaly.⁴ Státní podniky jsou dle Mares (2010: 9-11) ve svých aktivitách ve srovnání se soukromými subjekty častokrát méně účinné, což může vést ke snížení produkce. Z tohoto důvodu je většinou běžnější a efektivnější cesta regulací a licenčních poplatků.⁵

O regulačních opatřeních a vlastnické struktuře hovoří také Ekim Arbatli, který na těchto dvou faktorech staví svou definici. Oproti Maresovi se však nesnaží zachytit dichotomii státní vs. soukromé účasti, zdůrazňuje totiž vyloučení zahraničních, a nikoliv nezbytně všech soukromých společností. Zdrojový nacionalismus tak chápe jako: „*kompletní soubor strategií, které hostitelský stát používá ke zvýšení kontroly nad svým bohatstvím přírodních zdrojů na úkor zahraniční účasti a investic*“ (Arbatli 2018: 102).

Jak lze z definice vyčíst, pro Arbatliho je klíčovým faktorem právě vlastnická struktura a jakýsi boj mezi zahraničními a domácími zájmy. Arbatli je přesvědčen, že působení zahraničních investorů po socioekonomické stránce poškozuje národ. Většina studií o nacionalismu zdrojů se soustředí na znárodnění a vyvlastnění. Jak ale Arbatli upozorňuje, během několika desetiletí došlo k výraznému posunu ve vztahu mezi podniky a státem. Kromě znárodnění dnes vlády přistupují k řadě jiným, výše zmíněným legislativním opatřením. Ty se často týkají právních změn, které stanovují například nevýhodné podmínky pro získání licencí či jiné regulace, prostřednictvím kterých vláda nepřímou omezuje obchodní možnosti

⁴ Neoliberalismem ve vztahu ke zdrojům se autorka práce zabývá v následující podkapitole.

⁵ I v tomto ohledu se však názory jednotlivých autorů rozdělují. Arbatli (2018: 106) například poukazuje na to, že státní podniky jsou dnes stále konkurenceschopnější, jelikož jejich know-how a využívané technologie se stále inovují a zlepšují. Země bohaté na ropu jsou tak na mezinárodních společnostech čím dál méně závislé a dominance státních podniků v některých státech roste.

soukromým subjektům. V tomto smyslu proto musíme reflektovat proměnu současného nacionalismu ve vztahu ke zdrojům.

Mezi lety 2005 až 2012 vlády Bolívie, Argentiny, Ekvádoru a Venezuely oznámily plnou či částečnou nacionalizaci ropy, plynu a důlního sektoru. V řadě zemí regionu Latinské Ameriky začaly vznikat nové regulační agentury a státní podniky, což šlo v ruce v ruce se změnami licenčních poplatků a daní zahraničních firem (Haslam a Heidrich 2016:1-2). V tomto období se tak hovoří o vlně nacionalismu zdrojů, který se stal jedním z klíčových témat v debatě o energetické bezpečnosti nejen v Latinské Americe, ale i v dalších regionech (Monaldi 2020:3, Abatli 2018:103). Jako příklad můžeme uvést Ekvádor, kde v roce 2006 prostřednictvím reformy zákona a uhlovodíků došlo ke zvýšení licenčních poplatků a daní zahraničních společností z 20 % na 50 % a v roce 2007 pak k dalšímu navýšení, a to dokonce na 70 % celkových výnosů (Arbatli 2018: 105).

Nacionalistické programy a velké energetické projekty jsou často ospravedlňovány diskurzem odkazující na národní identitu, rozvoj energetické nezávislosti a veřejné blaho související s potřebou bojovat proti chudobě obyvatelstva (Guðmundsdóttir et al 2018: 4). Na toto téma se široce vyjadřují autoři Paul A. Haslam a Pablo Heidrich (2016: 106-107), kteří ve své knize *The Political Economy of Natural Resources and Development: From neoliberalism to resource nationalism* popisují, že státy často přijímají politické akce v duchu nacionalismu zdrojů z důvodu potřeby financovat sociální programy, které rámuje jako prostředek pro snižování chudoby a snahy zajistit ekonomický rozvoj země a jejich občanů. Tímto se zdrojový nacionalismus dle těchto autorů stává zdrojem legitimacy vlády. Často jsou tyto kroky spojeny také s diskurzem, v rámci kterých, politici prosazují národní suverenitu proti imperialismu, kapitalismu a nadnárodním korporacím. V tomto ohledu tak můžeme v těchto strategiích identifikovat ideologické faktory.

Ačkoliv ale diskurz nacionalismu zdrojů odráží opozici vůči kapitalismu, tak v praktické rovině jsou činnosti těchto vlád a státních podniků většinou postaveny na exportu, a to ať už ropy, plynu či jiných zdrojů. Tyto zdroje jsou pak často dále kontrolovány globálními korporacemi, což poukazuje na protiklady mezi diskurzem a reálnými praktikami těchto vlád, kdy na jednu stranu dochází k prodeji přírodních zdrojů na globálních trzích a na druhou stranu pak ke zpochybňování kapitalistického systému (Haslam a Heidrich 2016: 106-110).

1.1.2. Neoliberalismus ve vztahu k energetické politice

Snad nejznámější definici neoliberalismu přinesl David Harvey, který zdůrazňuje nezasahování státu do ekonomiky: „*Neoliberalismus je především teorie politicko-ekonomických praktik, která potvrzuje, že nejlepší cesta, jak podporovat blahobyt člověka se zakládá na neomezování svobodného rozvoje schopností a podnikatelských svobod člověka v institucionálním rámci charakterizovaném silnými vlastnickými právy, volnými trhy a volným obchodem*“ (Harvey 2005: 6).

Když se zaměříme na neoliberalismus ve vztahu ke zdrojům, tak v závislosti na geografických, historických či institucionálních faktorech můžeme rozlišovat různé formy. Nicméně, často je vnímán jako stažení státu prostřednictvím snižování obchodních překážek, otevírání trhu zbytku světa, vládní deregulace, podpory soukromého podnikání, vytvoření atraktivního daňového systému či privatizace státních podniků a dalších polických a organizačních změn v energetice (Hess 2011, Haslam a Heidrich 2016, Springer 2012, Mudge 2008). Lze tedy říci, že neoliberalismus v energetice představuje konkurenční řízení zdrojů pomocí tržních mechanismů, které dle neoliberalů přináší vyšší efektivitu.

Jeffrey D. Wilson (2011: 285-286) liberalismus ve vztahu ke zdrojům dokonce zjednodušeně definuje jako: „*Proces vyhýbání se nacionalistickým, restriktivním obchodním politikám*“ a chápe jej jako stav, kdy „*národní vláda prostřednictvím liberálních obchodních politik spoléhá na mechanismy mezinárodního trhu s minimálními státními intervencemi*“.

Vyhýbání se uvalování obchodních překážek, které by omezily konkurenceschopnost soukromých subjektů, je klíčový pro princip tržně založeného investičního prostředí. Tento princip pak stojí také na otevřeném režimu zahraničních investic a vyhýbání se podmínk ze strany státu, jako je například místní vlastnictví (Wilson 2011: 286). Dodejme ale, že i Wilson ve své případové studii australské vládní politiky směrem k čínským investicím v těžebním sektoru dochází k závěru, že k jisté kontrole a regulaci zahraničních investic a potažmo tržní soutěže nejen že může, ale dokonce mělo by docházet také v zemích s neoliberalním nastavením. Proto také ve své definici hovoří o minimálních, nikoliv nulových intervencích ze strany státu. K regulacím se dle něho vlády mají ubírat zejména ve snaze chránit energetickou bezpečnost před možným protitržním chováním cizího státu (Wilson 2011: 289).⁶

Antoine Maillet (2015: 114) zároveň podtrhuje, že hospodářská soutěž není přirozený jev, a proto je nezbytné, aby stát volný trh budoval, chránil a dále posiloval. Tuto tezi podporují

⁶ Hranice mezi neoliberalismem a nacionalismem zdrojů tak může být poměrně tenká.

i další autoři, jako například Peter Newell a John Phillips (2016) ve svém výzkumu zabývají neoliberalními reformami v energetice a konkrétně pak vývojem obnovitelných zdrojů. Tito autoři na příkladu Keni mluví o důležité roli nejen soukromých, ale i vládních aktérů v řízení energetického sektoru a upozorňují na nezbytné aktivní zapojení státu do koordinace a regulace energetických trhů. Stát má dle nich v neoliberalním prostředí hrát roli jakéhosi zprostředkovatele neoliberalního tržního modelu.

Andrea Furnaro (2019) pak neoliberalní politiku v oblasti zdrojů, konkrétně těch obnovitelných, chápe jako podporu tržních pobídek za účelem vytváření konkurenceschopných cen, a to například prostřednictvím systému aukcí.⁷ Mechanismus aukcí zmiňuje také výše citovaná Antoine Mailet, podle které jsou aukce charakteristickým rysem tzv. emulačního neoliberalismu, založeného na konkurenci, který je jedním ze čtyř variant neoliberalismu, jež tato autorka ve své práci definuje (Mailet 2015: 115-120).⁸ V praktické části předkládané práce se zaměříme na výzkum projevy neoliberalismu a nacionalismu v mexické energetické politice, kdy neopomineme ani systém aukcí.

1.1.3. Model tržního cyklu

Změny v pravidlech pro energetické odvětví, jak je již z výše popsaného zřejmé, vychází zejména z politických strategií, které se odvíjí od ideologického chápání⁹ role státu a dalších politicko-ekonomických faktorů a institucionálního uspořádání. Klíčovými jsou však i další, strukturální faktory, které mají na politiku nacionalismu, případně pak neoliberalismu zdrojů, vliv.

Často se hovoří například o úrovni cen ropy a dalších energetických zdrojů na světových trzích, a protože všechny tyto faktory podléhají změnám v čase, tak i energetický nacionalismus podléhá cyklům. O cyklické povaze růstu a poklesu státní kontroly nad energetickým sektorem hovoří celá řada autorů, jako například Haslam a Heidrich (2016), de Freitas Peigo a Gaspar Ruas (2015), Stevens (2008) či Monaldi (2020).

⁷ Furnaro klade důraz na obnovitelné zdroje energií a zmiňuje roli dotací, které byly v některých zemích pro jejich rozšíření nezbytné. Zmiňuje ale zároveň, že v některých zemích, jako je Norsko, Španělsko, Velká Británie, Keňa, Chile ale také Mexiko, se v posledních několika letech dokázaly investice do obnovitelných zdrojů rozšířit i bez této vládní pomoci (Furnaro 2019: 6).

⁸ Kromě emulačního, či konkurujícího neoliberalismu definuje také ortodoxní, regulovaný a smíšený neoliberalismus (Mailet 2015).

⁹ Ideologii v této práci podle van Dijka (1993, 2006b) rozumíme sdílenou soustavu víry a přesvědčení odrážející určité politické a sociální cíle, zájmy a hodnoty, které jsou produkovány a šířeny skrze diskurz.

Neoliberálně orientovaný přístup, který jsme popsali v předchozí kapitole, zažívala Latinská Amerika mezi lety 1870–1914. Od konce 30. let minulého tisíciletí však tato politika ustupovala. Jedním z hlavních důvodů byla implementace tzv. ISI modelu, tedy industrializace nahrazující import (z anglického *Import substitution industrialization*), jenž byl zaměřen na rozvoj domácí průmyslové produkce, která měla postupně nahradit dovoz (Haslama a Heidricha 2016: 3-4). Díky této strategii narůstala na síle právě politika nacionalismu zdrojů. Výjimkou nebylo ani Mexiko, kde došlo ke znárodnění ropného průmyslu i majetku zahraničních firem působících v energetickém odvětví.¹⁰

V 80. letech byly energetické zdroje kontrolovány vládou ve většině zemí regionu Latinské Ameriky (Mares 2010: 4). Kvůli drastickému propadu cen ropy na mezinárodním poli však začalo postupně docházet v mnoha zemích světa opět k posunu směrem k neoliberální politice a od přelomu 20. a 21. století pak opět nastala silná vlna nacionalismu zdrojů v regionu, kdy investice mezinárodních společností nebyly ve většině zemí světa vítány.

Autoři se shodují, že o vyšší příjmy z energetického sektoru prostřednictvím daní a dalších poplatků usilují vlády zejména v období vysokých cen ropy. Jinak tomu nebylo právě ani v prvních letech nového tisíciletí, kdy bylo působení soukromých mezinárodních společností omezováno skrze nová regulační opatření a zvyšování daní. Právě boom cen ropy, případně jiných zdrojů na světových trzích, růst produkce či zvyšování rezerv, mohou být jedněmi z faktorů pro podnícení nacionalistických vlád, které zbavují stát výhod zahraničních investic. Volatilita cen může výrazně ovlivnit vyjednávací sílu státu, a tím i přijímání nových strategií (de Freitas Peigo a Gaspar Ruas 2015: 574). V případě propadu cen pak většinou dochází k opačnému procesu, kdy státy ustupují a postupně liberalizují energetický sektor s cílem nalákat nové investory. V dobách silných regulací a zvýšeného daňového zatížení mají investice tendenci klesat a tento cyklický model tak ukazuje na jakési kyvadlo mezi nacionalismem a liberalismem v energetické politice.

Státní kontrola ropného průmyslu rostla zejména mezi lety 2002 a 2012, přičemž v letech 2005-2010 producentské státy vyvážející ropu kontrolovaly 77 až 90 % veškerých dosud prokázaných světových zásob ropy (Merzel 2006 cit. podle Haslam a Heidrich 2016: 58). Kontrola nad energetickým průmyslem byla převzata různými formami. V některých případech šly státy cestou zřízení státního ropného podniku jako monopolu nad zdroji, jinde se pak nacionalismus projevoval umírněnějšími formami, o nichž jsme se zmiňovali výše.

¹⁰ Více k tomu tématu v následující podkapitole 1.1.4. Stručný vývoj energetické politiky v Mexiku během 20. století.

S poklesem cen ropy po roce 2014 si však vlády začaly uvědomovat potřebu soukromých investic a řada z nich se tak obrátila směrem k neoliberalní politice v oblasti zdrojů (Morandi 2020: 1-2). V období vysokých cen ropy a konkurence společností soupeřící o aktivní naleziště mohou klást vlády náročné požadavky. Během propadů cen a produkce však dle řady autorů vyjednávací převahu naopak přebírá soukromý sektor, který tlačí na vládu, aby přijala liberální mechanismy. Jelikož je v tomto případě zapotřebí přilákat investice, tak země většinou liberalizují energetický sektor. Podrobný vývoj v případě Mexika od roku 2012 po současnost bude předmětem praktické části práce. Ještě předtím však autorka pokládá za důležité zmínit stručný historický vývoj v této severoamerické zemi.

1.1.4. Stručný vývoj energetické politiky v Mexiku během 20.století

Ropa byla na začátku 20. století v Mexiku hlavním vývozním artiklem¹¹, od 20. let, a především pak v průběhu 30. let 20. století, však export opět klesal a výrazně začala růst naopak domácí poptávka. Postupně byly přijaty nové zákony, v rámci kterých, byly stanoveny lepší daňové podmínky pro ta odvětví, která jsou spojena s domácím trhem a vnitřní spotřebou. Naopak byly zvýšeny daně na vývoz v oblasti těžby surovin a ropy. Tyto příjmy pak vláda směřovala na veřejné infrastrukturní stavby, především výstavbu nových silnic a dálnic, železnic a průmyslových celků s cílem podpořit rozvoj vnitřního trhu (Uhthoff López 2010: 8-11). Některá průmyslová odvětví byla zvýhodňována fiskálními stimuly.

Prezidentským dekretem byla v roce 1937 založena Federální komise pro elektřinu (CFE) a v roce 1938 pak státní ropná společnost *Petróleos Mexicanos* (PEMEX). V tom samém roce byl mexický ropný průmysl za administrativy prezidenta Lázara Cárdenase znárodněn. Tento krok tak byl jasným signálem, že v zemi převládl nacionalismus zdrojů.¹² Jedná se o významný mezník formující energetickou politiku až do současnosti.

Po dvaadvaceti letech byl proces znárodnování průmyslu završen, když v roce 1960 za vlády prezidenta Adolfa Lópeze Mateose došlo také k nacionalizaci služeb elektrické energie, a to konkrétně přidáním odstavce 6 článku 27 ústavy, který říká: „*Přísluší výlučně*

¹¹ Během první světové války se Mexiko stalo důležitým dodavatelem na mezinárodním trhu a v roce 1918 bylo z Mexika vyexportováno dokonce více než 63 milionů barelů ropy, čímž se Mexiko stalo druhým největším vývozcem na světě. Většinu, a to konkrétně 90 % ropy kontrolovaly zahraniční společnosti (Uhthoff López 2010: 9).

¹² Vlnu nacionalismu zdrojů doprovázející zvýšenými státními zásahy, zažívaly mnohé země na světě i v Latinské Americe především po ropném boomeru v 70. letech minulého století. V řadě zemí pak došlo během let 2002-2012 k výraznému navýšení daní, znovu projednání smluv a v zemích jako je Venezuela, Bolívie, Ekvádor a Argentina dokonce došlo ke znárodnění zahraničních investic (Monaldi 2014).

národu, aby vedl, transformoval, distribuoval a dodával elektrickou energii za účelem poskytování veřejné služby. V této věci nebudou jednotlivcům udělovány koncese, národ bude využívat tyto statky a přírodní zdroje k uvedeným účelům." Jinými slovy tento zákon stanovuje, že přírodní zdroje pro výrobu elektřiny jsou vlastnictvím národa a stát je tak jediným výrobcem a distributorem elektřiny (Bonilla a Cordero 2019: 314-315).

Mezi lety 1940 a 1970, kdy stát kontroloval prostřednictvím státních podniků veškeré energetické zdroje i většinu výrobního sektoru, dosahovalo Mexiko každoročně průměrného ekonomického růstu ve výši 6 % (Guerrero Rodriguez 2014: 78). V roce 1976 pak vláda oznámila objevení obrovských ložisek ropy v oblasti Cantarell, nacházející se zhruba 80 km od přístavu Campeche na jihovýchodě země. Vláda využila růstu cen ropy na mezinárodní scéně a vysoká produkce ropy tak umožnila tehdejší vládě zahájit ambiciózní industrializační program (Valenzuela 2012: 133, Moreno-Brid a Puyana 2016: 141). Objevení tohoto ropného pole však vedlo k fiskální závislosti na tomto zdroji¹³, kdy finance z ropy v reakci na ekonomické zpomalení dotovaly činnost některých národních podniků, jejichž trh byl chráněn dovozními omezeními a výrobními subwencemi. Tyto podniky se ale staly velmi rychle z podstaty věci neefektivní a brzy se tak začaly dostávat do obtíží.

Protekcionalismus a nadměrné státní zásahy do ekonomiky způsobily nekonkurenceschopnost a rostoucí spirálu zahraničního dluhu. Brzy na to, na přelomu let 1981 a 1982 navíc skončil ropný boom a ceny ropy na mezinárodním trhu razantně klesly. Vláda v reakci na tuto situaci přišla o značnou část příjmů, což přivedlo Mexiko do ekonomické paralýzy a k neschopnosti splácet dluh u zahraničních subjektů. V regionu Latinské Ameriky se začaly v této době prosazovat ekonomické reformy v duchu Washingtonského konsenzu a Mexiko se kvůli hluboké hospodářské krizi stalo zranitelnější vůči tlaku na přijetí těchto neoliberálních reforem (Guerrero Rodriguez 2014: 79). Nově nastupující prezident Miguel de la Madrid Hurtado (1982-1988) v reakci na tuto situaci přišel s řadou strukturálních změn včetně obratu v energetické politice. Zahájil řadu tržních reforem s cílem částečně liberalizovat domácí trh, snížit účast státu, podpořit soukromé investice i vývoz dalších produktů mimo ropy a jejich derivátů.¹⁴ I přes tyto snahy ale negativním dopadům krize zabránit nedokázal, během jeho administrativy se nekontrolovaně prohloubila inflace, a to až ke 100 %, což vedlo

¹³ Růst HDP, platební bilance zahraničního dluhu, fiskální udržitelnost a další makroekonomické proměnné byly spojeny s cenou ropy na světových trzích.

¹⁴ Rozložení exportu se postupně výrazně mění, podíl vývozu ropy klesl z 80 % v roce 1982 na 9,2 % v roce 2000, ruku v ruce pak vzrostl naopak vývoz zpracovatelského průmyslu, a to dokonce na 91 % (Moreno-Brid a Puyana 2016: 142).

k devalvaci pesa a prohloubení zahraničního dluhu (Guerrero Rodriguez 2014: 80, Collado 2011: 152).

V neoliberalní politice však pokračovala i vláda prezidenta Carlose Salinase de Gortari (1988-1994). V roce 1992 byl reformován Zákon o veřejné službě elektrické energie (LSPEE) z roku 1975.¹⁵ Tato reforma otevřela možnost soukromému sektoru stavět, provozovat a vlastnit elektrárny, systémy skladování, přepravy a distribuce zemního plynu v případě, že se nejedná o poskytování veřejné služby. Soukromému kapitálu se tak do určité míry otevřely dveře provozovat činnosti, které byly dříve vyhrazeny výhradně státním provozovatelům PEMEX a CFE, což vedlo ke vzniku nezávislých výrobců energie, kteří byli od roku 1995 regulováni Komisí pro regulaci energií (CRE). Tito nezávislí výrobci mohli na základě zmíněné reformy vyrábět energii v případě samozásobování, kogenerace, malé produkce či v případě následného prodeje elektřiny CFE. Dále reforma stanovila, že za veřejnou službu se nebude považovat výroba elektřiny za účelem exportu, ani import elektřiny pro vlastní použití, a tak i v tomto smyslu mohly elektřinu vyrábět soukromé subjekty (Diario Oficial 23 diciembre de 1992).

Postupné odstraňování obchodních překážek pak bylo završeno v roce 1994 uzavřením Severoamerické dohody o volném obchodu (NAFTA) mezi Mexikem, Spojenými státy a Kanadou, čímž se Mexiko oficiálně stalo součástí mezinárodního trhu.¹⁶ Přesto však o plné liberalizaci sektoru, ke které v 90. letech v řadě jiných zemích došlo, v případě Mexika hovořit nelze. Vláda totiž nebyla schopná přijmout významnou fiskální reformu a příjmy spojené s ropou zůstaly i nadále klíčovým zdrojem financí státu. Obrovské ropné pole Cantarell produkovalo na svém vrcholu i více než dva milionů barelů denně, a to i bez významnějších investic, což vládě dlouho umožňovalo zakrýt neefektivitu státní ropné společnosti PEMEX (Monaldi 2014). Stát si prostřednictvím PEMEXu ponechal monopol na těžbu, rafinaci i prodej benzínu, nafty a dalších paliv až do roku 2014.

Ke klíčovému zlomu došlo v Mexiku po více než sedmi desetiletích od znárodnění trhu s ropou s nástupem administrativy Enrique Peña Nieto (EPN), která začala budovat robustní institucionální rámec na podporu reform. Ihned po nástupu do funkce, konkrétně 2. prosince 2012 podepsal EPN s tehdejšími hlavními politickými stranami PRI, PAN a PRD dohodu známou pod názvem Pakt pro Mexiko 2013-2014¹⁷. Tento pakt si kladl za cíl prosadit několik reform v řadě odvětví, včetně vzdělávacího systému, telekomunikací i energetického průmyslu. Vláda

¹⁵ Ley del Servicio Público de Energía Eléctrica

¹⁶ Po dlouhých vyjednávání došlo k uzavření revidované verze pod názvem Dohoda USA-Mexiko-Kanada (USMCA), která platí od 1. července 2020.

¹⁷ Pacto por México, kompletní text dostupný zde: https://embamex.sre.gob.mx/bolivia/images/pdf/REFORMAS/pacto_por_mexico.pdf

zopakovala závazek, že zdroje zůstanou majetkem státu, zároveň ale deklarovala zájem přeměnit státní společnosti v subjekty schopné fungovat v konkurenčním prostředí. Ve strategických sektorech v tomto ohledu slíbila zintenzivnit hospodářskou soutěž s cílem zlepšit kvalitu a snížit ceny (Pakt pro Mexiko 2012). Blíže se politikou EPN a legislativními změnami přijatými během jeho vlády budeme zabývat v analytické části práce.

1.2. Koncept rámování

Kromě teorií neoliberalismu a nacionalismu ve vztahu ke zdrojům budeme v analytické části pracovat také s konceptem rámování, a proto je nezbytné se seznámit se základními teoretickými východisky.

Rámováním bývá obecně chápán způsob, jakým jsou konkrétní otázky politickými aktéry, médii, zájmovými skupinami či společnostmi definovány a prezentovány, a to za účelem ovlivnit vnímání daného problému ostatních zúčastněných stran (Wolsink 2020: 2-3). Konceptem rámování se zabývá celá řada autorů napříč různými obory, a i zde platí, že jednotná konceptualizace pojmu rámování či rám/rámec, neexistuje. Stejně tak bychom jen stěží hledali jednotné chápání toho, jak se rámce v textech či proslovech projevují a jakým způsobem ovlivňují vnímání příjemců. V této kapitole tak budeme vycházet z více zdrojů, avšak stěžejní pro autorku předkládané práce bude Robert M. Entman (1993), který je považován za jednoho z průkopníků tohoto konceptu a z jehož popisu rámce a rámování ve svých pracích vychází celá řada odborníků napříč akademickými obory. Dalšími klíčovými autory pak bude dvojice Martin Rein a Donald A. Schön (1993 a 1996), kteří se zabývají rámováním a diskurzem konkrétně v politice, a proto je s ohledem na předmět předkládané práce jejich vymezení důležité. Stručně zmíníme ale také další autory.

Zaměříme se nejprve na Entmana (1993: 52), který říká, že „*rámování znamená výběr a zdůraznění některých aspektů vnímané reality v komunikujícím textu, a to takovým způsobem, kdy je zdůrazněn konkrétní problém, kauzální interpretace, morální hodnocení a/nebo doporučená řešení*“. Rámce v textu či proslovu dle Entmana mohou plnit čtyři základní funkce. Měly by definovat problém, odhalit příčiny a spouštěče daného problému, činit morální hodnocení problému, a v neposlední řadě navrhopvat a ospravedlňovat možná řešení. Je však nutné dodat, že stejně tak, jako konkrétní rámec může plnit všechny čtyři funkce, tak nemusí splňovat ani jednu (Entman 1993: 52).

Kromě zmíněných funkcí hovoří Entman (1993: 52-53) také o čtyřech hlavních pozicích v komunikačním procesu. 1) Komunikátor, neboli zprostředkovatel sdělení / mluvčí, který sám

rozhoduje, co sdělí a jak informaci zarámuje, a to ať už vědomě, či nevědomě; 2) vznikající text, který obsahuje rámce, jež jsou vyjádřeny přítomností či naopak absencí určitých klíčových slov, frází, zdrojů informací, úsudků či stereotypů; 3) myšlení a závěry příjemce bývají ovlivněny jednotlivými rámci, nicméně může se též stát, že příjemce interpretuje sdělení jinak, než byl původní záměr komunikátora a za 4) kultura, jež je jakýmsi souborem společných rámců a myšlení většiny lidí v určité sociální skupině.

Rámování tak může být strategickým nástrojem (nejen) politické moci, jehož prostřednictvím může snadno dojít k manipulaci části obyvatel s cílem ovlivnit vnímání dané otázky dle potřeby průvodce sdělení, a tím získat podporu k prosazení určitých zájmů a politických cílů. Informace může být zvýrazněna použitím konkrétních klíčových slov, jejich častým opakováním či propojení s jednoduchými symboly (Entman 1993: 53).

Dalšími významnými autory jsou pak Rein a Schön (1993: 146), kteří definují rámování jako „*způsob výběru, organizace, interpretace a pochopení komplexní reality k poskytnutí vodítka pro poznání, analýzu, přesvědčení a jednání. Rámec je perspektiva, na základě které, původně amorfni, nejasně vymezená problematická situace, může získat smysl a podle toho jednat*“.

Z dané definice můžeme vyčíst, že tato dvojice autorů rámce označuje za perspektivu, která nám umožňuje pochopit dříve nejasnou, či neznámou situaci, a v tomto kontextu také dojít k určitému způsobu jednání, které budeme nově vnímat jako žádoucí. Jednotlivci i různé zájmové skupiny či politické elity mohou v různých kontextech používat různé rámce, které vedou k odlišnému vnímání a interpretaci daného problému a s tím související podpoře různých jednání a toho, kým a jak mají být jednotlivé kroky provedeny (Rein a Schön 1993: 147). K posunu kontextu může dojít v souvislosti s politickým prostředím, a to například pokud dojde ke změně politického programu či co se týče ekonomických podmínek, na které aktéři mohou reagovat právě změnou diskurzivní strategie. Zajímavé je tedy také pozorovat, jak se rámy proměňují v čase.

Rein a Schön (1993, 1996) v této souvislosti hovoří o tzv. *naming and framing* procesu, jinými slovy, jak je určité politické téma pojmenováno a zarámováno. To probíhá v několika krocích, kdy prvním úkolem je pojmenování problematiky, dále by mělo dojít k identifikaci soutěžících rámců politického diskurzu, a nakonec ke specifikaci tzv. fóra¹⁸, tedy prostředí, ve kterém diskurz vzniká (Rein a Schön 1996: 95-96). Pojmenování pak vede k zaměření

¹⁸ Prostředím může být například médium, politická strana či akademické prostředí, kdy diskurz ve fóru A může ovlivnit diskurz ve fóru B, přičemž v každém sociálním prostředí existují jiná pravidla, kterým formulaci diskurzu přizpůsobuje (Rein a Schön: 95-96).

se na určité prvky této problematiky a upozadění jiných, kdy dochází ke konstrukci a definování toho, co je problematické a jaký by mohl být postup řešení. Tímto způsobem tak dochází k rámování, přičemž každý aktér může rámovat danou problematiku odlišně (Rein a Schön 1993: 153-154).

Podobně vnímá rámování také Snow (2004: 384), který zdůrazňuje, že rámování je založené na konstrukci významů, kdy smysl sdělení nevzniká přirozeně, ale prostřednictvím interpretačních procesů. Dodává, že rámování znamená přidělování významu a interpretace nějaké otázky s cílem mobilizace a získání podpory. Ačkoliv se Snow (2004) zaměřuje na rámování v diskurzu a sociálních hnutí, s cílem mobilizovat část obyvatel v rámci kolektivní akce, tak je jeho konceptualizace rámování aplikovatelná též na diskurz politický.

Politici rámuji určitá témata také k získávání veřejné podpory pro politiku týkající se energetických zdrojů či klimatických změn, kdy Aklin a Urpelainen (2013: 1225) zdůrazňují důležitost nejen rámců, ale také tzv. proti-rámců, kdy negativní rámce mohou oslabit či zcela podlomit dopady těch pozitivních.¹⁹ Jiným slovy, političtí aktéři často rámuji určitá kontroverzní témata s cílem získat legitimitu pro jejich politické kroky a rozhodnutí, či naopak legitimitu kroků jejich rivalů, podkopat.

V práci se zaměříme konkrétně na rozhodování a legislativní kroky vládních aktérů v energetické politice. Ty často bývají založeny na ideologickém podtextu a v těchto případech je tak v projevech elit možné identifikovat tzv. ideologické rámce, případně i konkrétní rámce pro fosilní paliva či obnovitelné zdroje (Wolsink 2020: 4). Právě na výzkumné otázky, jaké rámce či proti-rámce předních politických elit dominují v politickém boji týkající se energetiky, a zda je ve vládním diskurzu posledních svou administrativu možné identifikovat rámce založené na ideologii, se budeme v práci snažit odpovědět. Z tohoto důvodu je na místě definovat si pojem diskurz a politický diskurz, čímž se dostáváme k metodologické části práce.

¹⁹ Tato dvojice autorů uvádí příklad, kdy obhájci čisté energie zdůrazňují ekonomické výhody, jako jsou například technologické inovace, odpůrce pak na druhou stranu mohou oponovat zdůrazněním fiskálních nákladů na dotaci čistých energií (Aklin a Urpelainen 2013: 1225). Tento jev pak označují za konkurenční rámování, jež je v demokratickém prostředí standartním rysem.

2. METODOLOGICKÁ ČÁST

Metodou pro studium psaného či mluveného jazyka, kterou budeme v předkládané práci využívat, je diskurzivní analýza. Jako nejvhodnější pro naši práci jsme zvolili konkrétně metodu kritické diskurzivní analýzy a vycházet budeme především z kombinace konceptů Normana Fairclougha (1992, 1989, 1995, 2003) a Teuna A. van Dijka (1993, 1997, 2006a a 2006b). Nejprve je však zapotřebí definovat si základní pojmy, jako je diskurz a politický diskurz a následovat bude kapitola, kde se budeme zabývat samotnou metodou diskurzivní analýzy. Metodologickou část pak ukončíme kapitolami, které se týkají popsání sběru dat a shrnutím, jakým způsobem bude identifikace rámců probíhat.

2.1. Diskurz

Významnými autory zabývajícími se diskurzem a diskurzivní analýzou jsou Teun A. van Dijk a Norman Fairclough. Van Dijk (1997: 2-3 a 2006b: 121) definuje diskurz jako mluvenou i psanou formu interakce v rámci komunikace a zdůrazňuje přitom, že obě tyto formy jsou stejně důležité, a proto bychom neměli ani jednu z nich opomíjet. Zároveň je dle něho klíčové zaměřit se nejen na samotnou formu použití jazyka, ale též na hlubší vlastnosti diskurzu, kdy bychom se měli zabývat také tím kdo, proč a kdy, tedy v jakém kontextu, jazyk užívá (Van Dijk 1997: 2 a 2006b: 129). Zároveň van Dijk hovoří o třech dimenzích diskurzu, kdy diskurz se dle něho projevuje jako použití jazyka, dále skrze kognitivní dimenzi, a sice komunikaci nějakého přesvědčení a v nepolehčí řadě je diskurz součástí interakce ve společnosti (Van Dijk 1997: 2).

Norman Fairclough (1992: 63, 1995: 7) pod pojmem diskurz rozumí podobně jako van Dijk „*použití jazyka jako součást sociální praxe*“, avšak kromě mluvené či psané formy použití jazyka do diskurzu zahrnuje také neverbální prvky komunikace, zvukové efekty nebo v případě psaného textu i grafické zpracování.²⁰ Důležitý je v jeho definici právě aspekt sociální praxe, kdy diskurz je pro něho formou jednání a způsob reprezentace, prostřednictvím kterého na sebe mohou lidé navzájem působit (Fairclough 1992: 63). Použití jazyka a jeho interpretace je

²⁰ Když hovoří o jazyku jako formě sociální praxe, tak odkazuje na způsob konání a zároveň na společensky či historicky ovlivněný způsob akce vznikající v širším kontextu dialektického vztahu (Fairclough 1995: 131). O neverbálních formách komunikace se pak vyjadřuje také ve své novější práci v roce 2003: *Analysing Discourse: Textual analysis for social research*.

sociálním procesem, v rámci kterého mezi jazykem a společností existuje dialektický vztah²¹ (Fairclough 1989: 22-24). Text jako takový však dle Fairclougha není proces, ale spíše produkt tohoto procesu, kdy diskurzem rozumí „*celý proces společenské interakce, jíž je text pouhou součástí*“ (Fairclough 1989: 24).²²

Texty pak definuje jako „*sociální prostor, ve kterém simultánně probíhají dva hlavní sociální procesy: poznání a reprezentace světa a sociální interakce*“ (Fairclough 1995: 6). Na texty tedy nahlíží jako použití jazyka, jež jsou součástí sociálních událostí, kdy diskurz ovlivňuje události společenského života a naopak, společenské události mají vliv na formování diskurzu. Jinými slovy diskurzy jsou ovlivněny širším kontextem, ve kterých vznikají, tedy sociálními strukturami, včetně jazyka, sociální praxí, událostmi i jejich účastníky, a tedy společenským prostředím obecně (Fairclough 1989: 24, 1992: 64, 2003: 22). Diskurz podobně jako jazyk samotný má ve společnosti několik účinků; přispívá k budování sociální identity, napomáhá budovat společenské vztahy a v neposlední řadě přispívá k získávání znalostí či přesvědčení týkající se daného tématu (Fairclough 1992: 64).

V každé společnosti nebo konkrétní sociální skupině či instituci existují různé diskurzivní praktiky vytvářející vzájemné vztahy. V této souvislosti pak Fairclough (1995: 132) hovoří o tzv. řádu diskurzu (*order of discourse*), který definuje jako „*sociální organizaci a kontrolu jazykových variací a jejich prvků (diskurzy, styly a žánry)*“. O rádech, či pravidlech diskurzu dále hovoří v knize *Analysing Discourse: Textual analysis for social research* z roku 2003, kde *žánry* popisuje jako způsoby společenské (*inter*)akce²³ v rámci určité společenské události, *diskurzy* jako způsob *reprezentace* světa, či jiných sociálních praktik nebo také sebe-reprezentace a konečně *styly*, ty chápe jako způsoby bytí, respektive *identifikace* použití jazyka konkrétního jedince či sociální skupiny (Fairclough 2003: 26). Akce a společenské vztahy, reprezentace a identifikace jsou dle něho tři hlavní kategorie významu daného textu (Fairclough 2003).

Diskurz je běžně spojován s nějakou konkrétní společenskou skupinou, institucí nebo kulturou v rámci které jsou ustáleny některé formy komunikace, ale i rámce s nimi související. Jedním z nich je i politický diskurz, který autoři Rein a Schön (1993: 145) definují jako „*interakci jednotlivců, zájmových skupin, sociálních hnutí a institucí, jejichž*

²¹ Dialektický vztah vidí zároveň mezi diskurzem a sociální strukturou (Fairclough 1992: 64-65).

²² Fairclough (1989: 24) upřesňuje, že mluveným textem rozumí to, co je řešeno a psaným textem pak přepis toho, co bylo vyřčeno.

²³ Takovou akcí může být například informování, upozornění, slibování, posuzování, či varování (Fairclough 2003: 27) a častým rysem je také chvála sebe sama (Fairclough 2003: 35). V dříve vydané knize *Discourse and Social Change* pak žánr popisuje jako druh aktivity, respektive specifický druh textu i specifický proces vytváření a šíření textu, např. neformální chat, pracovní pohovor, vědecký článek aj (Fairclough 1992: 126).

prostřednictvím se přeměňují problematické situace na politické problémy, stanovují se agendy, činí rozhodnutí a podnikají konkrétní kroky“. John Wilson (2001: 398) nicméně upozorňuje, že nelze jakýkoliv diskurz označovat za politický, je v tomto ohledu za potřebí rozlišovat, zda se daný diskurz týká politických témat a aktérů a, co je důležité, zda je používán s cílem dosáhnout konkrétních politických cílů.

Dle van Dijka je diskurz jedním z hlavních nástrojů politiky, která je z podstaty založena na ideologii. A právě skrz diskurz bývají politické ideologie artikulovány (Van Dijk 2006a a 2006b). Diskurz van Dijka spojuje nejen s pojmem ideologie, ale také dominance a moc. V analytické části práci budeme analyzovat diskurzy, ve kterých budeme hledat právě rámce založené na ideologii. V publikaci *Politics, Ideology and Discourse*, van Dijk říká, že „*politické ideologie nejenže se podílejí na vytváření a chápání politických diskurzů a dalších politických praktik, ale jsou jimi také šířeny*“ (Van Dijk 2006a: 732), což je pro předkládanou práci a její cíle velmi důležité.

Van Dijk dále dodává, že vztah mezi diskurzem a ideologiemi bývá studován analýzou jazykové struktury diskurzu, kdy bychom se měli zaměřit na výběr slov, použité metafory a také kontrast mezi identitou *nás* a *jich*. Ideologie se v politickém diskurzu, ať už se jedná o mluvenou řeč či psaný text, často projevuje zdůrazňováním pozitivních témat a úspěchů „*své skupiny*“, která je v diskurzu identifikovatelná použitím zájmena „*my*“ a naopak zdůrazňování negativních aspektů souvisejících s tématy či kroky oponentů, na které je odkazováno zájmenem „*oni*“. Van Dijk (2006b: 126) toto popisuje jako „*strategii pozitivní sebe-prezentace (boasting) a negativní prezentace (derogation) těch ostatních*“.

Elity skrze diskurzy formulují své teze a názory postavené na ideologických základech a skrze diskurz tak dochází k vyjadřování, propagaci či zpochybňování ideologií, na což se na případu energetické politiky Mexika v další části práci zaměříme. Van Dijk ve svých pracích zdůrazňuje, že to nejsou jen samotná slova či věty, dle kterých lze identifikovat ideologický podtext, klíčové je také to, jak a v jakých situacích jsou slova použita a důležitý je samozřejmě také záměr mluvčího. Van Dijk uvádí příklad fráze „*volný trh*“, který je spojován s neoliberální politikou, avšak toto spojení používají jak neoliberálové, tak i jejich odpůrci, kteří jsou proti hospodářské soutěži. Z tohoto důvodu záleží především na již zmiňovaném kontextu a konkrétním použití daných klíčových slov (Van Dijk 2006b: 128).

Význam sdělení tak může autor diskurzu výrazně pozměnit či zdůraznit různými způsoby, které nazývá strukturami. Jsou jimi faktory jako samotný výběr slov, intonace a přízvuk, vizuální gesta, opakování určitých slov, ale i slovosled či grafika nebo titulek sdělení

v případě psaného textu (Van Dijk 1997:6, 2006a: 734 a 2006b:124-125)²⁴. Blíže pak toto téma a metodu analýzy politického diskurzu rozebereme v kapitole 2.2.2 *Ideologický čtverec Teuna A. van Dijka* níže.

Na základě zmíněných teoretických rovin autorka předkládané práce rozumí diskurzem sociální interakce vládních činitelů, a to jak v písemné, tak i mluvené formě, kdy v analytické části bude zkoumat písemné dokumenty, návrhy zákonů, záznamy z tiskových konferencí, rozhovory v médiích a případně i jiná vyjádření volně dostupná na stránkách vlády, Youtube či jiných platformách.

2.2. Kritická diskurzivní analýza

Vzhledem k různým chápáním pojmu diskurz existuje také k jeho výzkumu hned několik různých přístupů. Jako nejvhodnější pro předkládanou práci jsme zvolili metodu kritické diskurzivní analýzy (CDA), jež je kvalitativní metodou pro zkoumání použití jazyka. I v této kapitole budeme vycházet především z přístupů van Dijka a Normana Fairclougha, kteří jsou jedni z předních autorů v tomto oboru.

2.2.1. Trojdimenzionální metoda dle Normana Fairclougha

Fairclough ve své knize *Critical discourse analysis: the critical study of language*, ze které citujeme již výše, diskurzivní analýzu definuje jako „analýzu toho, jak texty pracují v rámci sociokulturní praxe“, kdy „tato analýza vyžaduje věnovat pozornost způsobu formování textu, struktury a organizaci na všech úrovních, fonologické, gramatické, lexikální (slovní zásoba) a vyšší úrovně organizace textu ve smyslu výměny systémů (distribuce slovních obrátů), struktury argumentů a obecné struktury (druh aktivity)“ (Fairclough 1995: 7). Upozorňuje přitom, že bychom se během výzkumu měli zaměřovat na to, jaká témata jsou součástí diskurzu, a to jak explicitně, tak ta, která z diskurzu vyplývají nepřímou i jaká témata naopak mluvčí vynechává (Fairclough 1995: 5-6). Zároveň tento autor hovoří o intertextualitě,

²⁴ Van Dijk (2006a: 734-739 a 2006b: 124-126) hovoří také o dalších metodách a strategiích, které mohou význam sdělení zesílit, jako je kategorizace, používání nějakých premis či kontrafaktuálu (často rozeznáme použitím slova „kdyby“), odmítání zodpovědnosti, předložení nějakých důkazů či zdrojů informací s cílem podložit svá tvrzení a dodat mu na věrohodnosti, dále používání konkrétních příkladů, zobecnění, či nadsázky, metafor, ironie, porovnávání, používání čísel a statistik, polarizace, viktimizace ale také například hlasitost v případě mluveného projevu a další.

kdy každý text zahrnuje, případně nepřímo vychází z dalších relevantních textů, které byly již napsány či vyřčeny při jiných událostech, a při analýze bychom se tak měli zabývat také tímto faktorem. Důležité je ptát se, jaké texty diskurzy zahrnují a které na druhou stranu mluví, často úmyslně, vynechává (Fairclough 1995: 134, 2003: 47).

Diskurzivní analýza tedy zahrnuje analýzu textu, kdy nezanedbatelným prvkem je také širší sociální kontext. Jak jsou jednotlivé diskurzy vytvářeny a interpretovány totiž záleží na sociokulturních podmínkách a prostředí, kterého je diskurz součástí (Fairclough 1995: 133). CDA přitom Fairclough (1992, 1995) chápe trojdimenzionálně, kdy mluví o textu – mluveném či psaném, diskurzivní praxi a sociální (sociokulturní) praxi. Diskurzivní praxi chápe jako proces vytváření textu, jeho použití a šíření, sociokulturní praxí pak rozumí způsob, jakým jsou texty v určitém prostředí chápány (Fairclough 1995: 9-14).²⁵ Základem Faircloughovy trojdimenzionální analýzy je tedy vztah mezi diskurzivní praxí, sociokulturní praxí a textem, který je zprostředkován prostřednictvím diskurzu,²⁶ přičemž tato trojdimenzionální CDA metoda „zahrnuje jazykový popis textu, interpretaci vztahů mezi diskurzivními procesy a textem a vysvětlení vztahů mezi diskurzivními a sociálními procesy“ (Fairclough 1995: 97). Pokud bychom to tedy rozdělili, tak základem CDA metody jsou tři fáze analýzy diskurzu, které jsou však vzájemně propojené a během výzkumu neoddělitelné:

1) popis (deskripce) textu

První fáze, tedy deskripce, zahrnuje formální jazykové prvky jako je slovní zásoba, gramatika a struktura textu²⁷, přičemž v rámci těchto kategorií rozděluje tři typy hodnot, které mohou tyto prvky textu mít: experimentální hodnoty slov a vět, relační/vztahové hodnoty a expresivní/výpovědní hodnoty (Fairclough 1989: 109-111). V případě slovní zásoby se zaměřuje také na použití metafor, v případě gramatiky na spojení svět a co se týče struktury textu, upozorňuje také na použití interakční konvence.

Experimentální hodnoty slov zahrnují klasifikační schémata, ideologicky podbarvená slova či opakující se slova v textu a reflektují tak, jakým způsobem autor prezentuje realitu kolem sebe. Důležité je také zaměřit se na použití slovních spojení, včetně toho, zda autor

²⁵ U diskurzivní praxe zmiňuje též zaměření se na intertextualitu a interdiskurzivitu (Fairclough 1992: 231, 1995: 15 a 134).

²⁶ Sociální, či sociokulturní praxi chápe Fairclough (2004: 23-25) vztah mezi sociálními strukturami (patří sem ekonomické struktury, sociální třídy i příbuzenské vztahy či jazyk) a sociálními událostmi (jejíž prvky jsou texty), kdy jednotlivé události jsou zároveň do určité míry ovlivňovány či formovány sociální praxí.

²⁷ Fairclough upozorňuje, že ve skutečnosti existuje celá řada textových znaků, v práci však zmiňuje jen ty nejdůležitější. Každý autor se pak může ve svém výzkumu zaměřit jen na některé z nich, není nezbytné zabývat se všemi (Fairclough 1989: 110).

používá pozitivní či negativní věty. Vztahové hodnoty se týkají sociálních vztahů a při analýze textu je dle Fairclougha důležité zaměřit se na formální a neformální výskyt slov, případně slov, která zlehčují či naopak podtrhují daná vyjádření a také, zda se v textu vyskytují zájmena *my* a *vy*, případně jakým způsobem se s nimi v textu pracuje, na což upozorňuje též van Dijk (2006, 2006b). V případě gramatiky *bychom* se pak měli zaměřit na použití deklarativních vyjádření, nepřímých otázek či imperativů. A konečně expresivní hodnoty, které bývají spojeny s možností či jistotou, že se něco stane, ale i s přesvědčením, že je něco nemožné, či naopak pravděpodobné (Fairclough 1989: 128-129)²⁸.

Všechny tyto hodnoty se však stávají uchopitelnými teprve když jsou zasazeny do sociálního kontextu diskurzu, kde texty vznikají a kde jsou také interpretovány (Fairclough 1989: 140).

2) interpretace

V druhé fázi analýzy dochází k interpretaci textu²⁹, která spočívá ve čtyřech krocích. V první řadě v porozumění jazyka, dále přikládání významů jednotlivým částím textu, vytváření souvislostí mezi jednotlivými částmi, a nakonec pak v souhrnném pochopení textu jako celku (Fairclough 1989: 143-144). Opět zde opakuje, že na diskurz při analýze textu nelze pohlížet pouze skrze jeho jazykovou formální stránku, klíčový je také výzkum a pochopení sociálního a intertextuálního kontextu, protože jen tak analytik dokáže textu plně porozumět. Neznalost kontextu pak může interpretaci výrazně ovlivnit a způsobit, že dojde při pochopení textu k chybě (Fairclough 1989:145).

Při procesu interpretace je důležité klást si základní otázky týkající se obsahu, respektive aktivity, tématu či účelu; dále subjektů textu/účastníků; jejich vztahů; a v neposlední řadě jaká je v této věci role jazyka, čímž Fairclough odkazuje na způsob, jakým jsou texty spojeny v širším kontextu, ve kterém vznikají a jakým způsobem jsou jednotlivé části propojeny (Fairclough 1989: 146-149).³⁰

Součástí procesu interpretace jsou také schémata, rámce a skripty. Zatímco schémata jsou určitým typem aktivity, či způsobem chování, tak rámce jsou tím, co může na tyto aktivity odkazovat, respektive co může figurovat jako téma. Může se jednat o různé subjekty, jako jsou

²⁸ Tyto hodnoty lze snadno identifikovat také na základě modálních sloves jako *možná by mohlo*, *(zcela) jistě*, *určitě*, *není možné*, *nelze*, *mělo by*, *pravděpodobně* apod.

²⁹ Fairclough (1989:141) používá pojem interpretace textu jak pro druhý krok analýzy, a tedy pro interpretaci textu ze strany výzkumníka, tak i pro pochopení textu účastníky diskurzu. Stěžejní pro autorku předkládané práce je však popsat interpretaci jako fázi výzkumu.

³⁰ Když hovoříme o subjektech zmiňovaných v textu, tedy účastnících a jejich vztazích, často se může přímo či nepřímo hovořit o tom, kdo je obětí určitého konání, kdo je vítězem či poraženým a podobně.

živé či neživé bytosti, nějaký proces či abstraktivní koncepty typu demokracie či nacionalismus. Skripty pak odkazují k subjektům, které se účastní těchto aktivit a jejich vzájemným vztahům (Fairclough 1989: 158-159).

3) vysvětlení (explanace)

Cílem poslední fáze analýzy je zobrazit diskurz jako součást sociálního procesu a odhalit, jak sociální struktury ovlivňují jeho podobu. Fairclough dodává, že diskurz je součástí sociálních bojů v rámci mocenských vztahů, a jako na takový bychom na něj v rámci explanace měli nahlížet (Fairclough 1989: 163).

Explanace má přitom dvě dimenze, a to právě v závislosti na tom, zda věnujeme pozornost spíše sociálnímu procesu či struktuře, respektive sociálnímu boji či mocenským vztahům. Můžeme se zaměřit na sociální dopady diskurzu, nebo naopak, jak mocenské vztahy nebo obecně sociální faktory ovlivňují formulaci a interpretaci diskurzu. Diskurz má v každém případě nějaké sociální determinanty i dopady, a to na třech úrovních, společenské, institucionální i tzv. situační úrovni, kdy v závislosti na tom, na kterou se zaměřujeme, můžeme diskurz vnímat odlišně (Fairclough 1989: 163-164).

2.2.2. Ideologický čtverec Teuna A. van Dijka

Podobně jako Norman Fairclough také Teun A. van Dijk (1997:2, 2006b: 129) klade důraz na to, že bychom neměli nasbíraná data analyzovat izolovaně, ale v hlubším sociálním a politickém kontextu, kdy diskurz je nutné vnímat jako součást nějakého širšího celku. Zaměřit bychom se měli na to, kdo je mluvčí a ke komu směřuje dané sdělení (respektive jaké jsou role těchto aktérů), a také za jakých podmínek, kdy, kde, jak a za jakým účelem je diskurz artikulován (Van Dijk 1993: 257, 2006a: 733).

V rámci politického diskurzu je dle něho klíčový faktor vytváření, respektive šíření dominance mocenských vztahů. Může jít o více či méně zjevnou podporu konkrétního nařízení, reprezentaci, legitimizaci, popírání, bagatelizaci či skrývání sociální nerovnosti (Van Dijk 1993: 250). V rámci CDA je tak cílem identifikovat struktury, strategie a další vlastnosti psaného nebo mluveného textu či verbální interakce v rámci sociálních událostí, prostřednictvím kterých dochází k tomuto šíření. Van Dijk tak staví CDA na studiu vztahů mezi

diskurzivními a mocenskými strukturami, respektive na vztahu mezi diskurzem a dominancí³¹ (Van Dijk 1993: 252).

Dominance se může projevovat také skrze ideologickou stránku a v tomto smyslu van Dijk (2006a: 734, 2006b: 125) přichází s modelem tzv. ideologického čtverce („*ideological square*“), prostřednictvím kterého se projevují známky dominance a s tím související polarizace *my* versus *oni*:

- Zdůraznění našich dobrých věcí (vlastností, skutků)
- Zdůraznění jejich špatných věcí (vlastností, skutků)
- Potlačení našich špatných věcí (vlastností, skutků)
- Potlačení jejich dobrých věcí (vlastností, skutků)

Tyto strategie lze identifikovat na všech úrovních, a tedy jak v psaných textech, tak samozřejmě i v mluvených, politických projevech a rozhovorech, kde se elity obvykle zaměřují na pozitivní témata a úspěchy „*naší*“ skupiny nebo strany, a naopak politické oponenty, které označují jako „*oni*“, spojují s negativními tématy a neúspěchy či hrozbami.³²

V případě politického diskurzu bývá nejčastějším cílem daného mluvčího získání popularity za účelem být (znovu)zvolen, obhajovat nebo naopak podkopávat společenskou potřebu určitého (návrhu) zákona v závislosti na tom, kdo je jeho tvůrcem, zdiskreditovat oponenty a také získávat podporu pro jiné, ne nutně pouze legislativní kroky. Nejen politici, ale i zástupci různých vládních či nevládních organizací a skupin mohou artikulovat politický diskurz, a to většinou s cílem získat podporu pro své působení a prosazení jejich zájmů. Struktura a celkový formát diskurzu se logicky mění v závislosti na prostředí i typu publika (Van Dijk 2006a: 733)

Za tímto účelem bychom měli zkoumat kromě samotných témat také formu a strukturu textu, kdy význam sdělení může mluvčí zesílit různými způsoby, jako je rétorika, intonace a důraz na konkrétní slova, jejich opakování, slovosled, používání argumentů, gest, metafor,

³¹ Zde Van Dijk také hovoří o propojení dominance s přístupem projevít se skrze diskurz v daném prostředí. Jinými slovy, vysoce postavená osoba v dané sociální skupině má výhradní přístup k diskurzu – ať už na interní poradě, či ve veřejném prostoru, což souvisí s větším vlivem na více osob či dokonce celé masy (Van Dijk 1993: 256-257).

³² Veškeré úspěchy a pozitivní témata bývají spojovány s vnitřní skupinou mluvčího, tedy „*my*“. Naopak ostatní, tedy vnější skupina „*oni*“, často označování jako nepřátelé či oponenti, mluvčí spojuje s neúspěchy a negativními tématy jako agrese, válka, násilí, ekonomické problémy, nedostatek svobody a též s konkrétními politickými neúspěchy či jakýmkoliv ve společnosti kontroverzními otázkami (Van Dijk 2006a: 734). Toto rozdělení se nemusí projevovat pouze zájmeny *my* a *oni*, ale také přivlastňovacími a ukazovacími jmény jako například *naši* lidé nebo *tamti* lidé (van Dijk 2006b: 126).

hyperbol nebo také grafickými prostředky a dalšími způsoby (Van Dijk 2006a: 734, 2006b: 123-126). S cílem bagatelizovat nějaké téma se pak mluvčí zaměřuje na zdůraznění jiných společenských otázek.³³

Mluvčí však může své ideologické názory z různých důvodů potlačovat, a proto je nutné během výzkumu brát na vědomí, že „*diskurz není vždy ideologicky transparentní a diskurzivní analýza nám ne vždy dovolí vyvodit, jaká jsou ideologická přesvědčení lidí*“ (Van Dijk 2006b: 124).

Oba autoři, Norman Fairclough i Teun A. van Dijk se tak shodují na několika zásadních věcech, a sice že je diskurz nutné zkoumat v rámci širšího kontextu, kdy kromě textu jako takového bychom neměli opomíjet ani další faktory jako je například intonace, gestikulace, důraz či opakování konkrétních slov a další struktury. V diskurzu bývá artikulovaná jasná polarizace sociálních identit odkazováním na vnitřní skupinu mluvčího, která je označována zájmemem „*my*“ versus „*oni*“, čímž je na druhou stranu odkazováno na oponenty a politické rivaly. Důležitým faktorem jsou tedy v rámci diskurzu mocenské vztahy.

2.3. Sběr dat

Sběr a příprava dat je velice důležitou součástí výzkumu, kterou nelze podcenit. Diskurzy, se kterými budeme v dalších kapitolách pracovat tak musí splňovat určité podmínky, které jsme si s ohledem na cíle práce stanovili. Autorka předkládané práce zpočátku zvažovala širší výběr zkoumaných aktérů, který by zahrnoval také vládní ministry, případně i poslance vládních stran vyjadřující se k tématu. Jednalo by se však o obrovské množství dat, které by bylo velmi obtížné zpracovat. Z tohoto důvodu jsme se omezili na diskurzy posledních dvou mexických prezidentů, EPN a AMLO. V Mexiku je prezidentský systém, a tak je prezident hlavním vykonavatelem výkonné moci s širokými pravomocemi. Směřování a politiku země do velké míry určuje právě hlava státu, a to navzdory tomu, že i zde samozřejmě funguje systém brzd a protiváh.

Diskurzů bychom u obou prezidentů však našli stovky. Pro výzkum je tak nutné vzorek diskurzů definovat ještě konkrétněji. Aby pro nás byly vzorky relevantní, tak je v souladu s tématem práce nezbytné, aby hlavním tématem byla energetická politika a sekundárně pak obnovitelné zdroje. Diskurzy budou vybírány na základě klíčových slov a slovních spojení,

³³ Van Dijk (2006b: 126) zároveň zdůrazňuje, že těmito způsoby lze ideologické významy zesílit či naopak oslabit, nikoliv ale význam pozměnit.

kteřé autorka práce identifikovala na základě studia literatury teoretického vymezení energetického neoliberalismu a nacionalismu. Klíčová slova, která budou pro výběr dat stěžejní tak jsou: *ropa, elektřina, PEMEX, CFE, obnovitelné zdroje, soukromé / zahraniční společnosti, investice, regulace, energetická reforma, energetická soběstačnost / (ne)závislost, suverenita, energetická bezpečnost, privatizace, nacionalizace, neoliberální politika, národ + národní zájmy*³⁴.

Všechny citace budou uvedené v českém překladu autorky práce a budou zvýrazněny kurzívou. Abychom se vyhnuli nepřesné nebo dokonce falešné interpretaci, tak je důležité pracovat s přesnými citacemi, a proto budeme vycházet z primárních zdrojů, nikoliv z novinových článků či jiných sekundárních zdrojů, kde by tyto citace mohly být nepřesné či vytržené z kontextu. Klíčovými zdroji diskurzů budou především oficiální proslovy a prohlášení nebo návrhy zákonů, předložené jedním ze zkoumaných aktérů. Z celých proslovů či psaných textů bude také nutné vybrat relevantní části. Pasáže, které se týkají jiných politických témat mimo záběr předkládaného výzkumu, citovány nebudou.

2.4. Shrnutí postupu

V souladu s cílem práce se budeme snažit odpovědět na výzkumné otázky, které jsme artikulovali v úvodu. Zajímá nás vztah mezi přijímanou legislativou v oblasti OZE a politickými koncepty energetického nacionalismu a neoliberalismu a v této souvislosti jaké konkrétní rámce dominují v diskurzech týkající se energetiky. Z výzkumu by zároveň mělo vyplynout, jaký je impakt politiky současného prezidenta na investice a rozvoj OZE v zemi. V analytické části práce tak budeme zkoumat možné projevy těchto koncepcí v diskurzech prostřednictvím konceptu rámování, kdy použití rámu a ideologií je dle autorů Hesse, Mai a Browna (2016: 20) součástí strategie politických aktérů, kteří tyto nástroje používají ve snaze dosáhnout svých politických cílů.

Dle autorů kritické diskurzivní analýzy je nutné zaměřit se kromě samotného textu také na neverbální projevy. Nicméně, vzhledem k tomu, že je naším cílem identifikace rámu, které v práci na základě teoretického vymezení chápeme jako výběr a zdůraznění některých aspektů reality s cílem ovlivnit vnímání dané problematiky a získat podporu v prosazení svých

³⁴ Ve španělštině *petróleo, electricidad, PEMEX, CFE* (případně celé názvy těchto státních společností), *renovables, empresas privadas / extranjeras, inversiones, regulación, reforma energética, autosuficiencia / (in)dependencia energética, soberanía, seguridad energética, privatización, nacionalización, política neoliberal, interés de la nación*.

politických zájmů, tak se v diskurzech zaměříme především na lingvistickou rovinu. To jest výběr a případně opakování určitých slov, použité metafory, důraz na určitá slova a slovní spojení, použitou argumentaci a dle ideologického čtverce van Dijka také na výskyt polarizace *my* vs. *oni*. Postupovat budeme dle trojdimenzionální metody Normana Fairclougha, a rámy tak budeme zkoumat ve třech krocích: deskripce, interpretace a explanace s cílem identifikovat základní funkce rámu.

3. ANALYTICKÁ ČÁST

3.1. Administrativa Enrique Peña Nieto

EPN vyhrál prezidentské volby, které se konaly 1. července 2012. Přesně pět měsíců poté, 1. prosince téhož roku, usedl do prezidentského křesla a první politické kroky na sebe nenechaly dlouho čekat. Ruku v ruce se svým předvolebním programem hned druhý den v úřadu, 2. prosince 2012, podepsal³⁵ balíček strukturálních reforem s názvem Pakt pro Mexiko, který byl rozdělen do pěti částí:

- Společnost práv a svobod
- Hospodářský růst, zaměstnanost a konkurenceschopnost
- Bezpečnost a spravedlnost
- Transparentnost, odpovědnost a boj proti korupci
- Demokratická správa věcí veřejných (Constantini Torres 2015: 215).

V rámci druhé dohody se hovoří o energetické reformě: „*Bude prosazována energetická reforma, která změní toto odvětví na motor hospodářského růstu prostřednictvím přitahování investic, technologického rozvoje a vytváření hodnotových řetězců.*“ Zmínka je také o udržitelném rozvoji, v rámci kterého by mělo dojít k přechodu na nízkouhlíkovou ekonomiku. V tomto smyslu je artikulován závazek č. 49: „*Abychom snížili naši závislost na fosilních palivech, budou podporovány investice do výzkumu a vývoje energetických projektů z obnovitelných zdrojů, jako je solární a větrná energie*“ (Pakt pro Mexiko 2012)³⁶. Cíl vlády byl tedy jasný, podpora investic energetických projektů s cílem podpořit ekonomický růst země a zároveň mimo konvenční zdroje posílit výrobu z obnovitelných zdrojů.

Energetická politika byla spolu s reformou vzdělání, telekomunikací či bezpečnostní strategií pilířem Paktu a vládního programu EPN. Jednalo se o velmi diskutovanou reformu, která přinesla nový, kontroverzní energetický model široce kritizovaný opozicí, jejíž součástí byl také současný prezident López Obrador.

³⁵ Tzv. Pacto por Mexico spojil v té době tři hlavní politické síly. Kromě prezidenta republiky pakt podepsal také Jesús Zambrano Grijalva, zástupce Strany demokratické revoluce (PRD), María Cristina Díaz Salazar za Institucionálně revoluční stranu (PRI) a Gustavo Madero Muñoz, lídr Strany národní akce (PAN). Nutno však dodat, že strana PRD později od Paktu odstoupila.

³⁶ Kompletní znění Paktu již na oficiálních webových stránkách vlády není dostupný, celý text však publikovalo Velvyslanectví Mexika v Itálii: dostupný je zde: https://embamex.sre.gob.mx/bolivia/images/pdf/REFORMAS/pacto_por_mexico.pdf

Energetická reforma zavádějící tržní model byla projednána a následně schválena v roce 2013. V mexickém energetickém průmyslu do této doby chyběla konkurence.³⁷ Zdroje totiž podle Ústavy patří národu a udělování koncesí či smluv v ropném průmyslu bylo zakázáno. Také velkoobchodní výroba elektrické energie byla ústavně považována výhradně za veřejnou službu státu. Ústavní reformou došlo k povolení vstupu soukromých a zahraničních investic, a tím k nabourání v Mexiku dosud tradičně uzavřeného energetického odvětví, jemuž dominovaly státní podniky PEMEX a CFE, jež měly na trhu monopol. V roce 2014 pak došlo ke schválení sekundárních zákonů, čímž byl vytvořen legislativní a regulační rámec nastavující rovné podmínky pro všechny společnosti působící na trhu.³⁸

V následujících kapitolách se zaměříme na to, jak energetickou politiku EPN komunikoval a na jaké otázky kladl největší důraz. Snahou autorky je rozkrývat rámce a identifikovat prvky, které by potvrdily, případně vyvrátily souvislost mezi energetickou politikou EPN a konceptem neoliberalismu ve vztahu ke zdrojům. Ideologickým prvkem, či lépe řečeno prvkem souvisejícím s neoliberalismem zdrojů, může být v tomto případě na základě studia teoretického vymezení, kterému jsme se věnovali v druhé kapitole práce, například význam přikládáný slovu soukromý, a to ať už jde o soukromý podnikatelský subjekt nebo soukromé investice. Jinými neoliberálními rámci může být privatizace, minimální státní intervence, konkurenceschopnost, regulace trhu či volný trh. Všechny tyto rámce je ale samozřejmě nutné vnímat v širším kontextu, ve kterém jsou formulovány.

V následujících podkapitolách budeme analyzovat vybrané diskurzy, které jsme s ohledem na klíčové milníky vlády EPN a jeho energetické reformy označili za stěžejní. Jak jsme již avizovali v úvodu práce, analyzovat budeme období od jeho prvního dne vlády, nikoliv od oznámení kandidatury či jeho zvolení, kdy už se na téma energetiky vyjadřoval.

3.1.1. Potřeba modernizace a transformace státní ropné společnosti

Jedním z hodně diskutovaných témat byla od začátku prezidentství EPN reforma státní společnosti PEMEX, která dle dokumentu Pakt pro Mexiko měla vytvořit konkurenční prostředí v oblasti rafinace, petrochemie i přepravy, a to aniž by došlo k privatizaci tohoto

³⁷ První snahy otevřít energetický trh soukromém kapitálu se objevovaly již od 90.let. V roce 1992 byla přijata reforma, která umožnila vstup soukromým aktérům, a to konkrétně nezávislým výrobcům (PIE) a malým výrobcům (PP), kteří mohli vyrábět elektřinu za účelem prodeje CFE, exportu či pro samozásobování. Tito producenti tak nepůsobili jako konkurence pro státní podniky.

³⁸ Reforma byla schválena v poměrně nepříznivém období, kdy ceny surovin na mezinárodních trzích klesaly, což do určité míry snižovalo zájem investorů (Wilson Center 2018: 2).

podniku. V rámci energetické reformy bylo zároveň cílem zvýšit výkonnou kapacitu ropného průmyslu a tím maximalizovat příjem z ropy pro mexický stát, přičemž dohoda jasně potvrdila, že ropa a další primární zdroje zůstanou v rukou národa. Prezident ku příležitosti 75. výročí vyvlastnění ropy vypíchl tři hlavní principy připravované energetické reformy vlády:

„Za první. Energetická výkonnost. Musíme zvýšit produktivitu a produkci tohoto odvětví. Stejně tak musíme podporovat zodpovědnější a inteligentnější spotřebu. Za druhé. Energetická bezpečnost. Je nezbytné mít kapacitu a zdroje, které zaručí dodávky energie celému národu... Za třetí. Energetická udržitelnost. Je čas přejít na čisté zdroje energie, které sníží škody na životním prostředí, spojené s výrobou energie.“ (17. 3. 2013).

Tyto tři pilíře reformy vnímáme zároveň jako rámce (*frames*), které EPN používá pro komunikaci energetické reformy a potřeby transformovat nejen PEMEX, ale energetický sektor jako celek. Tyto rámce, jak ostatně můžeme pozorovat také v dalších kapitolách této práce, se objevují napříč prezidentových diskurzů při různých příležitostech.

V rámci energetické výkonnosti klade EPN důraz na nutnost zvýšit efektivitu energetického odvětví, zvýšit produkci a zároveň dbát na zodpovědnější spotřebu, jelikož tímto tempem, by Mexiko mohlo brzy mít vážný energetický deficit. Energetickou bezpečnost pak rámuje jako nutnost změn s cílem zvýšit kapacitu průmyslu na úroveň, která zaručí energetické dodávky všem, přičemž zmiňuje, že zdroje jsou omezené. Ve svém projevu prezident přichází také s konkrétními čísly prokázaných rezerv ropy, kterými chce ukázat, že je nutné přejít od fosilních k čistým zdrojům. Tímto se dostává k třetímu pilíři týkající se energetické udržitelnosti, kdy čisté zdroje rámuje jako zodpovědnější a udržitelnější způsob produkce energie. EPN se zaměřuje na rámování PEMEXu jako firmy, která zůstává v rukou státu, přičemž ale musí dojít k její přeměně ve firmu fungující na mezinárodních standardech kvality a s konkurenceschopnými cenami, podporující rozvoj OZE:

„Podporovat zelený růst. PEMEX musí být jednou z centrálních os v boji proti změně klimatu, rozvíjet obnovitelné energie a podporovat úspory energie... Posílit národní průmysl. Jak bylo dohodnuto v Paktu pro Mexiko, PEMEX musí podporovat rozvoj vnitrostátních dodavatelských řetězců... A musí tak činit se standardy kvality a konkurenceschopnými cenami na mezinárodní úrovni... Podpořit jeho kapacitu investic a technologického rozvoje. ...dojde k realizaci potřebných změn pro transformaci PEMEXu ve veřejnou společnost výrobního charakteru, která zůstává ve vlastnictví státu, ale bude mít kapacitu jako společnost světového významu. Zároveň se rozšíří výkonná kapacita průmyslu, průzkumu a výroby uhlovodíků, aby se maximalizoval příjem z ropy mexického státu.“ (17. 3. 2013).

Pointou tohoto prezidentova diskurzu bylo přiblížit základní body připravované energetické reformy týkající se státní ropné společnosti a vyvrátit spekulace oponentů, hovořící o její privatizaci. EPN několikrát zdůraznil a kladl zvýšený důraz na to, že PEMEX se nepostupuje soukromému sektoru, je ale nutné do energetiky přilákat investice s cílem modernizovat PEMEX a zvýšit energetickou produkci v zemi. To implikuje výrobu energie mimo konvenčních, také z čistých zdrojů. PEMEX se má pomocí těchto změn stát na trhu silnější společností:

„PEMEX se neprodává ani se neprivatizuje. PEMEX se musí transformovat a musí se modernizovat.“ (17. 3. 2013).

Ačkoliv prezident hovoří o nutnosti investic a technologického pokroku, tak ale zprvu explicitně nezmiňuje, že by mělo jít mimo státní, také o soukromé, potažmo zahraniční investice. Z kontextu však jasně vyplývá, že neodkazuje na investice ze státního rozpočtu. Komunikuje nutnost investic, které přinesou vyšší konkurenceschopnost trhu, což je jasný prvek, který lze spojit s energetickým neoliberalismem. Na závěr pak EPN transformaci společnosti PEMEX spojuje s transformací Mexika.

V tomto proslovu ku příležitosti znárodnění ropného průmyslu, se z našich klíčových slov nejvíce opakuje slovo PEMEX, opakovaně ale artikuluje také slovní spojení energetická bezpečnost a v diskurzu najdeme také klíčová slova ropa a investice či suverenita. Poslední zmíněné EPN artikuloval právě s odkazem na znárodnění přírodních zdrojů a ropy, jež proběhlo dne 18. března 1938 prezidentem Lázarem Cárdenasem.³⁹ Energetickou reformu prezident rámuje jako nezbytný vládní krok, kterým dojde k posílení suverenity země, a který bude ve prospěch celého národa, jelikož podpoří konkurenci na trhu, zaručí dostatečné dodávky a sníží tarify za elektřinu jak domácnostem, tak podnikům.

3.1.2. Oficiální představení a následné schválení energetické reformy

Návrh energetické reformy byl prezidentem zaslán Senátu dne 12. srpna 2013, a v ten samý den prezident reformu ve svém oficiálním projevu představil veřejnosti. I v tomto proslovu reformu rámuje jako opatření, které přinese pozitiva celé společnosti:

³⁹„Dnes, 75 let poté, a se stejným cílem posílit národní suverenitu, se vláda republiky rozhodla podpořit Energetickou reformu, kterou země potřebuje. Bude to energetická reforma, která pomůže rodinám zlepšením cen za elektřinu, které domácnosti platí. Energetická reforma, která demokratizuje produktivitu snížením tarifiků za elektřinu mikro, malým a středním podnikům. Reforma, která zvýší konkurenceschopnost národního průmyslu zaručením dostatečných a včasných dodávek benzínu a paliv.“ (17. 3. 2013).

„Tato reforma představuje jednu z největších příležitostí pro Mexiko posledních let. Pokud využijeme této velké příležitosti, tak dojde k vytvoření sta tisíců nových pracovních míst, a to s lepšími platy. Pokud provedeme tuto reformu, tak se sníží ceny za elektřinu a plyn, stejně tak se sníží ceny hnojiv, a tím pádem bude náš venkov více produkovat, bude více potravin a za lepší ceny... Tohle je cíl energetické reformy: Přinést prospěch domácnostem, vytvořit pracovní místa a posílit národní suverenitu.“ (12. 8. 2013).

EPN v kontextu kritických hlasů vůči jeho politice i zde připomíná a klade důraz na to, že se jedná o reformu, která je v souladu se změnou ústavy z roku 1938, kdy došlo k znárodnění ropného průmyslu. Ústava totiž dle jeho slov nevylučuje, že by se v mexickém energetickém sektoru, pokud to bude ve státním zájmu, nemohly v budoucnu angažovat také soukromé subjekty. Dle prezidentova prohlášení ten pravý čas nastal zrovna nyní. Současně ale zdůrazňuje, že přírodní zdroje a příjmy z nich zůstávají i v duchu této reformy nadále v rukou státu:

„S reformou, kterou navrhuji, bude ropa i další uhlovodíky i nadále patřit Mexičanům. My Mexičané zůstaneme jedinými vlastníky příjmů z ropy. S touto reformou zůstává PEMEX podnikem, který je ze sta procent vlastněný národem. PEMEX se neprodává ani neprivatizuje. PEMEX se posiluje a modernizuje. Prezident Lázaro Cárdenas tehdy potvrdil, že článek 27 neznámá, že se národ vzdá možnosti připustit spolupráci soukromé iniciativy. V souladu s touto vizí, energetická reforma, kterou představuji, umožní mexickému státu najímat jednotlivce, je-li to v národním zájmu, a tím vyrábět levnější energii pro všechny mexické rodiny.“ (12. 8. 2013).

V prvních měsících vlády se EPN zaměřoval zejména na vysvětlování výhod energetické reformy a vyvrácení slov opozice o privatizaci státního podniku. Potřebu modernizace artikuluje opakovaně, kdy důraz je podpořen také zvýšenou intonací a gesty. Uzavření energetického systému soukromému kapitálu zároveň rámuje jako překážku pro další rozvoj:

„Z tohoto důvodu jsem přesvědčen, že se debata o této iniciativě reformy uvnitř Kongresu unie zaměří na to, jak transformovat Mexiko, na to, jak modernizovat náš energetický sektor, jak změnit to, co nám dnes brání posunout se dál jako země. Je čas využít na maximum energetické zdroje země.“ (12. 8. 2013).

Ústavní změna v otázkách energetického sektoru byla schválena oběma komorami⁴⁰ jen několik málo dní po uplynutí prvního roku Peña Nieto v úřadu a 20. prosince 2013 byla reforma

⁴⁰ Pro přijetí ústavních změn je dle mexického právního řádu za potřebí dvou třetinová podpora zúčastněných zástupců v obou komorách a též absolutní většina ve státních zákonodárných sborech. Senát schválil návrh

prezidentem oficiálně vyhlášena. Konkrétně došlo k reformě článků 25, 27 a 28 Ústavy, čímž došlo k otevření energetického sektoru soukromým aktérům, a to včetně výroby elektřiny prostřednictvím OZE. Reforma poskytla podmínky pro účast soukromého sektoru, který má v duchu udržitelného průmyslového rozvoje přispět k hospodářskému růstu země a podporovat konkurenceschopnost sektoru (SEGOB 2013).

Nejen distribuce ale také výroba elektřiny byla do té doby ústavně považována za veřejnou službu státu, a právě ústavní změnou se soukromým subjektům otevřely dveře působnosti v činnostech výroby, komercializace a vlastního zásobování elektřiny.⁴¹ Do Ústavy byly přidány slova udržitelnost a udržitelný průmyslový rozvoj, kdy výroba elektřiny má na základě této reformy probíhat ekologickým způsobem s cílem postupně zvyšovat výrobu elektřiny pocházející z čistých zdrojů, což je v souladu s mezinárodními závazky i později přijatým Zákonem o elektrárenském průmyslu (Bonilla a Cordero 2019: 300-301).⁴² Kontrolu elektrického systému a distribuci elektřiny si i nadále ponechává stát prostřednictvím CFE, avšak může zároveň uzavírat smlouvy se soukromými subjekty.

Při příležitosti přijetí energetické reformy pronesl v Kongresu projev mimo dalších vládních představitelů také prezident republiky. Reformu označil za přelomový milník pro ekonomický rozvoj a budoucnost země.⁴³ Úpravou ústavního rámce do energetického sektoru budou přivedeny investice, inovativní technologie a konkurence, což dle prezidenta otevře nové projekty, které budou implementovány také malými a středními podniky, přičemž lokální firmy mají být klíčovou součástí průmyslového řetězce tohoto sektoru. Dojde ke zvýšení produkce a z důvodu konkurence na trhu také vyššímu tlaku na cenu. Zároveň dojde k posílení energetické bezpečnosti a suverenity země:

„Je to reforma, která udržuje a zajišťuje vlastnictví národa nad PEMEXem, CFE, uhlovodíky a příjmy z ropy, a zároveň otevírá nové příležitosti pro zemi. S touto reformou se PEMEX a CFE posilují a modernizují. Budou to produktivní, efektivní státní společnosti s potřebnou kapacitou a flexibilitou pro plnění svého poslání ve prospěch celé mexické společnosti... Je to transformační reforma, která modernizuje ústavní rámec, aby otevřela

energetické reformy 10. prosince 2013, pro hlasovalo 95 senátorů, proti 28 (Senado de la República 2013). Poslanecká sněmovna pak reformu schválila 12. prosince 2013, a to 354 hlasy pro a 134 proti reformě (Cámara de Diputados 2013). Pro reformu hlasovalo také 24 z 32 federálních států.

⁴¹ Odstavec 6 článku 27 Ústavy, kterým došlo k nacionalizaci služeb elektrické energie, přidal do Ústavy v roce 1960 tehdejší prezident Adolfo López Mateos (Bonilla a Cordero 2019: 314-316).

⁴² Tzv. *Ley de la Industria Eléctrica* byl publikován 11. srpna 2014. Přijetí tohoto zákona bylo do jisté míry reakcí na tlak mezinárodních organizací, jako je Světová banka, Mezinárodní měnový fond nebo Organizace spojených národů, které požadovaly přizpůsobení mexického právního rámce týkajícího se energie a využívání obnovitelných energií s cílem adekvátně reagovat na změny klimatu (Bonilla a Cordero 2019: 317).

⁴³ I zde připomněl, že z modernizace státních společností budou těžit všichni.

energetický sektor investicím, technologiím a konkurenci, což zemi umožní mít více energií za nižší ceny. S touto reformou se posílí národní suverenita a posílí energetická bezpečnost Mexika. Díky tomuto rozhodnutí budeme moci využít ve prospěch Mexičanů hojná naleziště uhlovodíků, která dosud nebyla pro PEMEX zisková nebo ke kterým stále nemáme přístup, jako jsou ta v hlubokých vodách nebo v břidlicích, jako je např. břidlicový plyn.“ (20. 12. 2013).

Přínos reformy pro všechny artikuluje prezident ve svém projevu vícekrát a podtrhuje, že soukromé investice povedou ke snížení cen nejen energií, ale v konečném důsledku také potravin. Kromě rámců energetické bezpečnosti a energetické výkonnosti ani v tomto proslovu nechybí také rámec energetické udržitelnosti, kdy reformu rámuje znovu jako klíčový faktor pro větší zodpovědnost vůči životnímu prostředí a podporu výroby čisté energie:

„Dalším zásadním bodem je, že reforma napomůže produkovat čistší energie a mít větší zodpovědnost k životnímu prostředí. Současně jsou ustanoveny mechanismy, které usnadní zavádění obnovitelných energií a kogenerace. Tímto způsobem nám energetická reforma pomůže v souladu s cíli Obecného zákona o změně klimatu snížit emise skleníkových plynů.“ (20. 12. 2013).

3.1.3. Sekundární zákony energetické reformy

V dubnu 2014 předal prezident Kongresu návrh sekundárních zákonů v oblasti energetiky, který byl po dlouhých jednání oběma komorami nakonec schválen. Zákony byly prezidentem vyhlášeny 11. srpna 2014, přičemž konkrétně se jednalo o devět nových a úpravu dvanácti stávajících zákonů. Jedním z nich byl také Zákon o elektrárenském průmyslu (LIE), v rámci kterého vzniklo velkoobchodní, soutěživé tržní prostředí, kde mohou vyrobenou energii obchodovat jak státní, tak soukromí producenti. Zákon zároveň stanovuje, že výrobci elektřiny jsou povinni pokrýt určitou část produkce čistou energií. Za tímto účelem byly vytvořeny tzv. Certifikáty čisté energie (CEL), které jsou výrobcům vydávány za každou megawatthodinu čisté energie. Tyto certifikáty jsou na základě tohoto zákona obchodovatelné, a to transparentním způsobem, v závislosti na nabídce a poptávce. Jinými slovy, jejich cena nebyla pevně stanovená, jelikož systém měl zaručovat tržní ceny. Jedná se o nástroj, který byl vytvořen s cílem podpořit nové investice a urychlit splnění cílů v oblasti čistých energií.

V rámci reformy byla vytvořena Národní agentura pro průmyslovou bezpečnost a ochranu životního prostředí v sektoru uhlovodíků. Jen několik málo dní poté ve smyslu stanovení jasných pravidel, která podpoří rozvoj konkurenčního trhu, bylo prezidentským

dekretem vytvořeno⁴⁴ také Národní centrum pro kontrolu energie (CENACE), zodpovědné za kontrolu fungování elektrického systému a velkoobchodního trhu s elektřinou (Bonilla a Cordedo 2019). CENACE se stalo orgánem zodpovědným za realizaci dlouhodobých aukcí, tzv. *subastas de largo plazo*.⁴⁵ Zároveň je jednou ze správních organizací pro výkon regulace v energetice, která byla během funkčního období EPN vytvořena.

O těchto certifikátech hovořil EPN ještě před jejich schválením, v době, kdy o návrhu sekundárních zákonů probíhaly teprve diskuze v Kongresu. V květnu 2014 proběhlo v mexickém státě Quintana Roo 5. shromáždění Globálního fondu pro životní prostředí (GEF), kde prezident EPN opět hovořil o transformaci, kterou dle jeho slov Mexiko díky implementaci strukturálních reforem zažívá. Projev pak s ohledem na dané setkání zaměřil především na otázku klimatických změn a ochrany životního prostředí, na které se mexická vláda v rámci energetické reformy soustředí a připomněl, že do ústavy bylo začleněné kritérium udržitelnosti. CEL zmínil v souvislosti s cíli v oblasti výroby elektřiny pocházející z čistých zdrojů a opatřeními, která mají projekty OZE podpořit:

„V oblasti elektřiny se zavádí certifikáty čistých energií, které podpoří přijetí obnovitelných zdrojů a čistých technologií za nižší náklady. Také bude mikro-výrobcům obnovitelných zdrojů umožněno prodávat svoji energii do sítě, čímž se posílí distribuovaná produkce... Za tímto stejným účelem budou přenosové sítě rozšířeny do oblastí s největším geotermálním, větrným nebo solárním potenciálem... Tímto způsobem energetická reforma pokládá základy pro posun směrem k výrobě energie s nižším obsahem uhlíku.“ (28. 5. 2014).

Po několika měsících, kdy došlo ke schválení sekundárních zákonů energetické reformy a v den jejich vyhlášení, EPN poděkoval za spolupráci a podporu federálního legislativního sboru a dodal, že schválení těchto zákonů je klíčové pro další rozvoj a transformaci země. Energetickou reformu tedy podobně jako v dalších diskurzích rámuje jako transformační prvek přinášející výhody jak pro státní společnosti PEMEX a CFE, tak i pro celou společnost. Zároveň opět zdůrazňuje, že ani těmito zákony nedochází ke změně ve vlastnické struktuře těchto podniků. S cílem zefektivnit sektor je však zapotřebí otevřít dveře soukromé účasti, což je faktor tehdejší prezidentem spojován jak s energetickou výkonností, bezpečností, tak i udržitelností. Soukromé investice budou prvkem, který pozitivně ovlivní energetický trh, a to zvýšením konkurence, což půjde ruku v ruce se zvýšením produkce a snížením cen za energie:

⁴⁴ Kromě CENACE bylo 28. srpna 2014 vytvořeno také Národní centrum pro kontrolu mexického plynu (CENAGAS), který má za úkol kontrolovat a spravovat systém dopravy a uskladnění plynu.

⁴⁵ První dlouhodobá aukce byla zveřejněna koncem roku 2015, v březnu 2016 pak CENACE přijalo celkem 227 nabídek od 69 účastníků (CENACE 2015) a aukci vyhrála skupina 11 společností, které podepsaly v červenci 2016 celkem 18 smluv (CENACE 2016).

„Energetická reforma zachovává a potvrzuje vlastnictví národa nad PEMEXem, CFE, podpovrchovými uhlovodíky a příjmy z ropy.⁴⁶ Mexický stát si udržuje dohled nad průmyslem, průzkumnými procesy, těžbou, rafinací, petrochemií, dopravou a uskladňováním uhlovodíků. Energetická reforma navíc otvírá dveře soukromým investicím a nejmodernějším technologiím. To umožní zvýšit energetickou produkci transparentním, efektivním, soutěživým a udržitelným způsobem. S touto reformou budeme moci těžit ropu v hlubinných vodách a lépe využít naše břidlicová naleziště k získávání plynu, který nám umožní vyrábět elektřinu za nižší náklady. Země tímto sníží svou závislost na zahraničí, a zaručí svou energetickou bezpečnost. V oblasti elektřiny reforma reorganizuje a otevírá sektor, aby rozšířila nabídku a dodala elektřinu domácnostem a podnikům této země za menší ceny... Energetická reforma je také zelenou reformou. Podporuje použití čistých paliv, jako je plyn, který je o 70 % méně znečišťující než topný olej, a také výrobu energie z obnovitelných zdrojů jako je slunce, vítr či geotermální energie.“ (11. 8. 2014).

V tomto klíčovém diskurzu na téma energetické reformy tedy jasně identifikujeme prvky energetického neoliberalismu. EPN v proslovu hovoří o apertuře sektoru, kdy přilákat soukromé investice je pro další směřování a produktivitu mexického energetického odvětví nezbytným krokem. Podporuje tržní pobídky za účelem vytváření konkurenceschopných cen, což má mít pozitivní vliv jak na fungování sektoru, tak i na běžný život občanů. Tyto rámce pak pozorujeme i v dalším analyzovaném diskurzu.

Ve snaze vytvořit podmínky pro nastartování investic, urychlit výběrová řízení veřejných zakázek, integrovat nové regulační orgány a transformovat PEMEX a CFE, slíbil prezident implementovat deset konkrétních nařízení. Ta se konkretizovala do tří měsíců od vyhlášení sekundárních zákonů. Nový institucionální rámec má soukromým investorům přinášet právní jistotu a adekvátní podmínky pro zahájení jejich činností na mexickém trhu. Tržní prostředí má zároveň pomoci zvýšit energetickou výkonnost země, což je jedním z cílů reformy:

„Vydáním tohoto nového nařízení je nabízena právní jistota a plná důvěra všem investorům, kteří se rozhodnou podílet se na energetickém sektoru země. Nyní mají jasná a stabilní pravidla pro účast v prostředí volné soutěže, spravedlnosti a efektivního fungování trhů. Jsou vytvořeny podmínky pro využití technologických a finančních kapacit soukromého sektoru, nezbytných pro zvýšení produkce, transformace a národní distribuce energie transparentním, efektivním, konkurenceschopným a udržitelným způsobem... Nyní to budou

⁴⁶ Tato fráze se opakuje prakticky ve stejném znění v mnoha diskurzích prezidenta na téma energetické reformy, včetně proslovu z listopadu téhož roku, z kterého citujeme níže.

výrobní společnosti státu a soukromé společnosti, které budou participovat a soutěžit na nových energetických trzích, a tak vytvářet přímé výhody všem spotřebitelům.“ (3. 11. 2014).

O Paktu pro Mexiko a energetické reformě hovořil EPN často nejen na místní půdě, ale také na mezinárodním poli. Strukturální změny, které Mexiko zažívá, zahrnující také otevření energetického průmyslu ve vybraných činnostech soukromému kapitálu, zdůraznil mimo jiné během návštěvy skotského města Aberdeen. Zahraničnímu publiku avizoval, že díky ústavní reformě je vítán vstup soukromého kapitálu, který má zvýšit produkci energie a tím pádem také zajistit energetickou soběstačnost. Oproti prvním veřejným diskurzům, kde EPN mluví spíše obecně o nutnosti transformace sektoru, prezident postupně čím dál více artikuluje a opakuje, že jsou to soukromé subjekty, které jsou klíčovým prvkem této transformační reformy. Právě soukromé společnosti zde rámuje jako klíčový element pro zajištění energetické bezpečnosti a výkonnosti, což je jednou z výhod plynoucí z reformy:

„První věcí je zajistit, abychom měli větší energetickou soběstačnost, abychom přestali dovážet ty vstupy, které bychom dnes za vyšší cenu mohli u nás využívat, jako je například plyn. Dnes máme dostatečné zásoby zemního plynu, ale nejsme schopni je dostatečně využívat. Proto chceme mít větší produktivní kapacitu, chceme zajistit že mexická společnost, obchod a průmysl naší země bude mít přístup k mnohem hojnějším energetickým dodávkám a za lepší ceny.“ (4. 3. 2015).

Ve svém proslovu dále hovoří o závazku Mexika být zodpovědným aktérem v boji proti změně klimatu, kdy zvýšení produkce pocházející ze zelených zdrojů má vést ke snížení uhlíkové stopy, kterou Mexiko zanechává. K plnění globálních závazků napomáhají právě nástroje energetické reformy a otevření trhu soukromým aktérům, kteří tyto technologie využívají. Tento diskurz tak není výjimkou, a i zde najdeme rám energetické udržitelnosti, které země dosáhne právě s pomocí soukromých subjektů a jejich investic v zemi:

„Protože právě energetická reforma podporuje výrobu čisté energie, výrobu elektrické energie, například, prostřednictvím čistých zdrojů, jako je solární, větrná, geotermální energie. Také to bude produkce elektrické energie prostřednictvím plynu, jakmile budeme mít jeho větší produkci... Z tohoto důvodu jsem rád, že jsem zde, v Aberdeenu, kde mám nejen příležitost setkat se se zástupci globálních společností, kteří tento sektor znají, věnují mu úsilí a investují v různých částech světa; ale že dnes navíc v rámci svých procesů výroby energie zavádějí právě výrobu čisté energie.“ (4. 3. 2015).

3.1.4. Zákon o energetické tranzici a otázka klimatických změn

Bylo to právě téma zodpovědnosti vůči ochraně životního prostředí a s ním související podpora OZE nad fosilními zdroji, jež se rokem 2015 dostalo ještě více do popředí politické debaty.⁴⁷ Rozvoj obnovitelných zdrojů a konkrétní cíle⁴⁸, nástroje a strategie k zajištění jejich efektivního pronikání do energetického mixu, který by se tak měl více diverzifikovat, se staly předmětem Zákona o energetické tranzici, který byl oficiálně vydán na Vánoce, 24. prosince 2015.⁴⁹ Článek 1 říká: „*Účelem tohoto zákona je regulovat udržitelné využívání energie, jakož i závazky týkající se čistých energií a snižování znečišťujících emisí elektrického průmyslu při zachování konkurenceschopnosti výrobních sektorů.*“ (Cámara de Diputados 2015). Tímto zákonem jsou výrobci energie prakticky nuceni postupně zvyšovat svou produkci z OZE, což dokládá také článek č. 5: „*Výrobci, kteří produkují elektřinu z fosilních paliv, budou nuceni postupně a plánovaně nahrazovat svá výrobní zařízení, která překračují limity stanovené normami SEMARNAT, výrobními splňujícími předpisy o znečišťujících emisích.*“ (Cámara de Diputados 2015). Zákon zároveň uvádí, že stát bude zajišťovat podmínky, a to jak zákonné, regulační, tak fiskální, které umožní splnění energetických cílů a postupný přechod na OZE.

O závazku ochrany životního prostředí a s ní související energetické tranzici, cílech i nástrojích k jejich plnění se prezident začal vyjadřovat poměrně často. Tuto otázku diskutoval také v Saudské Arábii na Světovém summitu energetické budoucnosti 2016. Ve svém proslovu hovořil o odstraňování bariér pro účast soukromých společností na trhu ve výrobě elektřiny a novém regulačním rámci podporující OZE nad konvenčními zdroji:

„Navíc v Mexiku vytváříme nový velkoobchodní trh s elektřinou, který podporuje větší konkurenci ve výrobě energie s cílem, aby tarify nadále klesaly ve prospěch spotřebitelů. Na tomto trhu se budou podílet veřejné a soukromé společnosti, které budou svou energii prodávat za stejných podmínek jako v současnosti výrobní státní společnosti. Jde o odstranění vstupních bariér, což dnes v Mexiku nemá obdoby... Mexiko je zavázáno k ochraně životního

⁴⁷ Jak vidíme také z předchozích diskurzů, využívání OZE bylo předmětem diskuzí již dříve. Administrativa EPN se touto otázkou zabývala od samého začátku, což dokládá také Plán národního rozvoje 2013-2018 nebo Zvláštní program využití obnovitelných energií 2014-2018. V prvních měsících vlády se však EPN zaměřoval především na potřebu strukturálních změn a vysvětlování, že reforma nemá za cíl podstoupit státní společnosti a surovinové bohatství soukromému kapitálu. Otázka boje proti klimatickým změnám a v tomto kontextu konkrétních nástrojů pro zvýšení produkce OZE, přichází do popředí diskurzů až později a do jisté míry otázku (ne)privatizace PEMEXu upozaduje.

⁴⁸ Do roku 2018 minimálně 25 % čisté energie, 30 % do roku 2021 a do roku 2024 by se mělo dle těchto cílů vyrábět minimálně 35 % energie pocházející z OZE.

⁴⁹ Zákon byl schválený v Senátu 4. 12. 2015.

prostředí. Jsme odhodláni přejít k méně znečišťujícím palivům a přijmout obnovitelné energie.“ (18. 1. 2016).

V proslovu v tomto smyslu nechybí ani informování mezinárodního publika o zavedení systému aukcí elektřiny zahrnující certifikáty čisté energie nebo zavedení fiskálních pobídek, které mají podpořit firmy v modernizaci svých výrobních technologií a zavedení produkce elektřiny pocházející z obnovitelných zdrojů.⁵⁰ Ve svém diskurzu tak shrnul stěžejní body zákona, o kterém se zmiňujeme výše i dosažené úspěchy reformy.

3.1.5. Legislativní nastavení přitahuje soukromé investory

Během této administrativy došlo v Mexiku k otevření řady elektráren produkující elektrickou energii pocházející z čistých zdrojů. Na oficiální inauguraci mnohých projektů promluvil i prezident. Jedním z takových projektů byla již v roce 2014 fotovoltaická elektrárna Aura Solar I ve státě Baja California Sur či později, začátkem roku 2016 Fotovoltaická solární elektrárna Don Alejo ve státě Mexiko, jejíž inaugurace se konala zároveň s oficiálním otevřením fabriky solárních panelů IUSASOL.⁵¹ V rámci svých diskurzů při těchto příležitostech tradičně opakuje, že cílem energetické reformy je v první řadě zajistit zelenější, efektivnější a levnější produkci energie, aby byl mexický trh konkurenceschopný a přilákal více investic:

„...zajistit, aby mělo Mexiko větší produkci energie a aby byla čistší a především levnější. Levnější, aby bylo Mexiko konkurenceschopnější. Ve stručnosti, země, která přiláká větší investice pro rozvoj a vytváření pracovních míst, jak jsem již naznačil.“ (26. 3. 2014).

„Takto postupuje Mexiko, takto je připravena Federální komise pro elektřinu a PEMEX, výrobní průmysly státu, připravují se zrychleným způsobem, aby se skutečně pustily do výroby rychlé, produktivní, čisté energie, a to efektivnějším způsobem, a především, a co je nejdůležitější, aby to bylo ku prospěchu ekonomiky mexických rodin.“ (15. 1. 2016)

Prezident se zúčastnil slavnostního otevření také několika eolických parků, jako je například Ventika ve státě Nuevo León na severu Mexika, jenž byl v té době jednou z největších elektráren tohoto druhu v Latinské Americe. Celková investice čítala 650 milionů amerických

⁵⁰ Informuje zároveň, že od roku 2012 do roku 2015 se podařilo v jeho zemi snížit využívání paliv pro výrobu elektřiny, a to dokonce o 48 %, což je faktor, který zapříčinil i snížení cen za elektřinu. Kapacita výroby pocházející z OZE byla v této době ve výši 16 500 megawattů, což odpovídalo 24,2 % celkové instalované kapacity.

⁵¹ Během svého proslovu hovořil také o Zákonu o energetické tranzici, díky kterému by Mexiko mělo zvyšovat produkci pocházející z OZE, čemuž jde v souladu s tímto zákonem naproti také stát prostřednictvím CFE.

dolarů, což dle prezidenta dokazuje, že energetická reforma dokázala sektor dle svého závazku úspěšně otevřít soukromému kapitálu a rozšířit výrobu energie o čisté zdroje:

„Je to park, který má speciální investici, je zde skutečná důvěra v perspektivu, již Mexiko má a nabízí investorům na základě přijatého závazku, a je to závazek, jenž je navíc zapsán v našem právním rámci. Je zapsán právě v zákonech, které byly upraveny, které byly vytvořeny, které jsou součástí energetické reformy, aby mimo jiné podpořily soukromé investice, zejména do výroby čisté energie.“ (12. 9. 2016)

A právě na to, že investice jsou podporovány a umožňovány díky přijetí reformy, ve svém diskurzu klade zvýšený důraz a opakovaně toto připomíná. V tomto ohledu pak také několikrát zmiňuje růst produkce elektřiny z čistých zdrojů. Tento růst povede ke snížení cen za energie, a to přivede do země další investory také v jiných průmyslových odvětvích, čímž opět nepřímo naráží na modernizaci a ekonomický růst země, který bude umožněn právě díky reformě liberalizující energetický trh:

„A něco, co investoři analyzují, je, kolik mě bude stát elektřina, protože průmysl běžně spotřebuje hodně elektřiny... A Mexiko přestávalo být konkurenceschopné. Dovolte mi uvést příklad, nebo lépe ilustrovat to, co říkám. Propast v nákladech na elektřinu u nás ve srovnání s tím, co se platí nebo platilo ve Spojených státech, sousední zemi, která je prakticky jednou ze zemí, s nimiž soupeříme o přilákání investic, byla v roce 2008 o 84 % dražší elektřina v naší zemi. Dnes je možné tuto propast zacelit snížením nákladů na výrobu elektřiny v naší zemi⁵² ... A to bude ještě více možné, pokud budeme pokračovat v podpoře výroby čisté energie a využívání vstupů, které jsou mnohem čistší k životnímu prostředí, mnohem šetrnější k životnímu prostředí a které nám také umožní snížit náklady na výrobu elektrické energie.“ (12. 9. 2016).

O důležitosti přilákat investice mluví také při inauguraci elektrárny Pesquería,⁵³ což je elektrárna s kombinovaným cyklem⁵⁴ s konfigurací tří plynových turbín a jedné parní turbíny ve státě Nuevo León. Při inauguraci spojil energetický sektor s prostorem velkých příležitostí jak pro lokální, tak zahraniční investice. Toto je zajímavé, jelikož ve většině ostatních diskurzích mluví o soukromých investicích, přičemž ale nespecifikuje, zda se má jednat o firmy s lokálním nebo i zahraničním kapitálem:

⁵² Tento příklad srovnání cen elektřiny s USA zmínil EPN hned v několika projevech, a to například ku příležitosti inaugurace Elektrárny Pesquería či větrné elektrárny v Coahuile, ze kterých vycházíme v následujících odstavcích.

⁵³ Central Eléctrica de Pesquería.

⁵⁴ Elektrárny s kombinovaným cyklem začaly zažívat v Mexiku boom od začátku nového tisíciletí, v roce 2016 tvořily 37 % celkové instalované kapacity v Mexiku (Wilson Center 2018).

„Vláda republiky bude i nadále plnit svou úlohu, bude přispívat právě k vytváření těchto podmínek a těchto příležitostí, aby více národních a zahraničních společností našlo v Mexiku spolehlivou destinaci příležitostí, expanze a růstu.“ (1. 3. 2017).

Být atraktivním a důvěryhodným prostředím pro průmyslové společnosti, které mají či zvažují v Mexiku otevřít své fabriky, spojil s nízkými náklady za energie oproti ostatním zemím, především sousedních Spojených států. Konkurenceschopných cen se má dosáhnout právě prostřednictvím reformy, což zmínil také při inauguraci větrného parku v Coahuile. Kromě nízkých cen, které mají na trhu vzniknout rozšířením matice o levnější, čisté zdroje, je dle jeho slov důležitým faktorem také s tím související energetická bezpečnost, kterou spojuje právě s diverzifikací energetických vstupů:

„Aby k tomuto došlo, musíme samozřejmě mít podmínky větší energetické bezpečnosti, a především vyrábět za nižší ceny. ...pokračujeme v produkci energie a znovu potvrzujeme naši energetickou bezpečnost prostřednictvím široké diverzifikace ve využívání nebo zdrojích k poskytování elektrické energie.“ (7. 4. 2017).

V tomto smyslu ale také ujišťuje, že země nepřestává vyrábět elektřinu ani pomocí konvenčních zdrojů, a to konkrétně uhlí, jehož předním producentem je právě stát Coahuila, kde se prezident při této příležitosti nachází. Státní CFE se dle jeho slov současně zavázala kupovat více uhlí od drobných podniků z této oblasti. Podobně jako v jiných diskurzích při této příležitosti rámuje energetickou reformu nejen jako faktor, jež posiluje energetickou bezpečnost a soběstačnost⁵⁵, ale také energetickou udržitelnost země, kdy se díky modifikaci právního rámce Mexiko zároveň postupně stává atraktivní destinací pro investice a rozvoj obnovitelných zdrojů:

„...stáváme se konkurenceschopnější, atraktivnější pro investice, a to na základě nového právního rámce, kterým byla právě energetická reforma, která podporuje výrobu čisté energie... Mexiko bude nadále vyrábět více elektrické energie prostřednictvím čistých zdrojů, jako je konkrétně vítr, jako je slunce, jako je jaderná energie, kterou vyrábíme, a prostřednictvím dalších zdrojů, což nám jako zemi dává velkou sílu, a naši energetickou suverenitu, kterou den za dnem znovu potvrzujeme a upevňujeme.“ (7. 4. 2017).

⁵⁵ Fatkem ale však je, že Mexiko zůstalo i během vlády EPN závislé na dovozu energie. Zatímco poptávka během jeho administrativy vzrostla, produkce se snížila, a tak vláda nebyla schopna uspokojit vnitřní poptávku energií jen vyprodukovanou na svém území (SENER 2019: 20). Sliby EPN tak v tomto ohledu neplněny nebyly, ačkoliv ke snížení cen skutečně došlo.

3.1.6. Volební rok, EPN obhájí liberalizaci sektoru

V posledním roce svého úřadování se prezident Peña Nieto snažil zdůrazňovat úspěchy jeho reformy, přičemž často vyzdvihoval liberalizaci energetického trhu, kdy díky novému institucionálnímu rámci a regulačnímu nastavení vznikl, jak slíboval, konkurenceschopný trh. Ku příležitosti 80. výročí znárodnění ropy odkázal také na nadcházející prezidentské volby a upozornil, že si občané budou moci vybrat, zda tento otevřený systém bude i nadále pokračovat, či zda budou tato úsilí a přijaté investice zmařeny. Případné znovu uzavření sektoru podle něho představuje riziko pro fungování ropné společnosti:

„Jsou zde alternativy zrušení nebo zachování svobody spotřebitelů, budeme si moci vybrat mezi různými možnostmi; vrátit se k uzavřenému modelu nebo upřednostňovat otevřenost a konkurenci; donutit PEMEX podstupovat nadměrná rizika nebo mu umožnit spojit se s jinými společnostmi, aby zůstal velkou ropnou společností v Mexiku.“ (16. 3. 2018).

Otevření trhu a přilákání investic do energetického odvětví, a to včetně sektoru výroby elektřiny, bylo jedním z mnoha témat také šesté, poslední vládní zprávy, kterou prezident v září 2018 představil občanům v živém vysílání. Zdůraznil, že během jeho administrativy země přilákala rekordní množství soukromých investic:

„Největší přímé zahraniční investice naší historie ve výši 192 miliard dolarů až do dnešního dne, a navíc již domluvené investice za téměř 200 miliard dolarů jen v energetickém sektoru⁵⁶... Díky energetické reformě se dnes více než 70 společností z 20 zemí účastní průzkumu a/nebo těžby a očekává se, že dojde k vytvoření více než 900 tisíc nových pracovních míst.“ (3. 9. 2018).

Vláda v čele s prezidentem jasně hovoří o tom, že energetický sektor byl dlouhá léta neefektivní, kdy jako důvod označuje to, že stát měl na trhu monopol prostřednictvím státních podniků, kde chyběla transparentnost. Otevření odvětví energetiky bylo pro zefektivnění procesů klíčové: *„Po mnoho let byly PEMEX a CFE státními monopoly prakticky celého výrobního řetězce v uhlovodíkovém a elektrárenském průmyslu. Z tohoto důvodu pocházely investice do tohoto sektoru – z větší části – z veřejné pokladny, což následně omezovalo kapacitu státu pro sociální investice“* (Presidencia de la República 2018: 119).

⁵⁶ Ve vládní zprávě je upřesněno, že je to více než 194 společností, které by měly v mexickém energetickém sektoru v následujících letech investovat více než 191 miliard dolarů, což je částka podobná celkovým přímým zahraničním investicím, které do země putovaly za vlády EPN, konkrétně v období od ledna 2013 do června 2018 (Presidencia de la República 2018: 120).

PEMEX a CFE neměly dostatečné finanční zdroje, infrastrukturu ani technologické kapacity, a z tohoto důvodu byly strukturální změny dle tehdejší administrativy nezbytné. Během prezidentství EPN vstoupilo na trh prodeje paliv 46 dalších značek mimo PEMEX a dále bylo představeno více než 50 investičních projektů do strategického uskladňování paliv (Presidencia de la República 2018: 119 a 125). Hluboké změny v institucionálním nastavení byly vyžadovány také v odvětví výroby a dodávek elektřiny, i tam totiž chyběly zdroje a infrastruktura, což mělo být vstupem soukromého kapitálu napraveno: „*Aby bylo možné těmto výzvám čelit, byla provedena ústavní reforma, která vytvořila pro zemi nový energetický model. S energetickou reformou byla odstraněna omezení, která bránila účasti více společností ve všech aktivitách sektoru. Rovněž byl posílen institucionální rámec na podporu investic, podmínek hospodářské soutěže a větších dodávek energií*“ (Presidencia de la República 2018: 119).

Zpráva hovoří o transformaci jak PEMEXu, tak CFE, kdy nový energetický model zároveň prostřednictvím mechanismu aukcí podpořil používání čistých energetických zdrojů: „*Na základě aukcí dlouhodobých smluv o dodávkách elektřiny, které probíhají na novém elektrickém trhu a CELs⁵⁷ se v 17 státech rozvíjí 65 nových elektráren na čistou výrobu (46 solárních a 19 větrných) s celkovou investicí 8,6 miliard dolarů. Tyto elektrárny budou v provozu do roku 2020 a zčtyřnásobí větrnou a solární kapacitu, kterou jsme měli v roce 2012.*“ (Presidencia de la República 2018: 128).

Prezident Peña Nieto posun směrem k větší udržitelnosti stručně zmínil také ve svém proslovu: „*Je to šestileté funkční období čistých energií a otevření energetického sektoru.*“ (3. 9. 2018).

3.1.7. Shrnutí rámování energetické politiky EPN

Energetická reforma byla prezidentem EPN komunikována jako nezbytný nástroj pro transformaci, modernizaci a ekonomický rozvoj země ale i boj s klimatickými změnami. Na základě analýzy jeho diskurzů vyplývá, že energetika skutečně prezidentem Peña Nietou byla rámována neoliberálním diskurzem. V jeho projevech nalezneme artikulaci potřeby a následné ospravedlňování otevření energetického sektoru soukromému kapitálu, přičemž

⁵⁷ Z originálu *Certificados Limpios de Energía*, tedy certifikáty čistých energií, o kterých jsme se v předešlých kapitolách již zmiňovali.

vstup privátních společností soutěžících na nově vzniklém velkoobchodním trhu spolu se státními společnostmi je rámován jak klíč k energetické bezpečnosti, udržitelnosti a výkonnosti.

První identifikovaný rám je tak rám energetické výkonnosti, který EPN používal ve smyslu zdůrazňování potřeby zvýšit energetickou efektivitu a produkci. Zvýšení produktivity má být dosaženo prostřednictvím konkurenceschopného trhu, kdy soukromé investice přinesou do systému chybějící finance, technologie a infrastrukturu pro zvýšení produkce, což má zároveň vést ke snížení cen energií.

Dále je v jeho diskurzích identifikovatelný rámec energetické udržitelnosti, který EPN využívá pro obhajobu nového regulačního rámce, který stanovuje rovné podmínky pro všechny společnosti, které se zabývají výrobou elektřiny. V rámci nových regulací bylo stanoveno, že každý aktér, včetně CFE, musí mít část své produkce pocházející z čistých zdrojů. Za tímto účelem byl vytvořen mechanismus CEL a dlouhodobých aukcí. V rámci těchto aukcí byla elektřina obchodována v závislosti na nabídce a poptávku, a tedy za tržní, nikoliv pevně dané ceny. V rámci reformy byl zároveň do právního rámce přidán prvek udržitelnosti. Liberalizací trhu vstoupila na trh řada soukromých subjektů rozvíjející také projekty OZE, čímž vláda EPN sledovala brzké dosažení globálních cílů v oblasti produkce z čistých zdrojů. Udržitelnost energetického systému viděla administrativní EPN jako stěžejní pro ochranu životního prostředí a boje proti klimatickým změnám.

Diverzifikací energetické soustavy se zároveň dostáváme k dalšímu rámu, a sice rámu energetické bezpečnosti. Právě díky rozšíření využívání energetických vstupů o OZE a zdroje, na které je Mexiko bohaté a nemusí je dovážet, má dojít k posílení energetické soběstačnosti a zajištění dostatečných energetických dodávek pro celou společnost i průmysl. Mexiko by pomocí reformy mělo přilákat investice, díky kterým by mohlo dojít k implementaci nejen projektů obnovitelných zdrojů, ale také nových projektů v oblasti průzkumu a těžby ropy, na které PEMEX dosud neměl dostatečné kapacity. EPN hovoří také o bioplynu a v menší míře i o jaderné energii.

Právě toto jsou rámy, které byly v komunikaci okolo energetického systému země a jeho reformy bývalým prezidentem nejčastěji komunikovány a jak vidíme, je to vstup soukromých společností a příliv investic, který tyto rámy spojuje. Trh má být dle prezidenta EPN otevřený volné soutěži, ve které mají mít státní i soukromé společnosti stejné podmínky a příležitosti k rozvoji svých obchodních aktivit. Otevřenost sektoru má vést k většímu rozvoji a modernizaci státních podniků PEMEX a CFE, ale také rozvoji průmyslu a hospodářskému růstu Mexika obecně. EPN téměř nikdy nevynechal zmínit výhody reformy pro občany, čímž mezi ty nejvýraznější patřil pokles ceny za energie a vytvoření nových pracovních míst i posílení

národní suverenity. Zároveň ale zdůrazňoval, že státní podniky se reformou neprivatizují, naopak, i nadále zůstávají v rukou státu, stejně jako příjmy z ropy.

V analyzovaných diskurzích se nejčastěji objevují klíčová slova energetická reforma, PEMEX, ropa, elektřina, investice, obnovitelné zdroje a čisté zdroje, ale také energetická bezpečnost, soběstačnost a privatizace. Nutno však dodat, že privatizaci jako neoliberalní prvek v energetice EPN odmítá, a naopak důrazně upozorňuje, že k privatizaci nedojde. Národní zájmy se pak v diskurzu promítají spíše nepřímo, kdy prezident nepoužívá slovní spojení národní zájmy, ale spíše hovoří o zájmech všech Mexičanů. Slova jako energetická (ne)závislost či suverenity se v jeho diskurzích objevují v omezené míře a o nacionalizaci či neoliberalní politice nehovoří vůbec.

Základní rámy a jejich čtyři funkce dle Entmana (1993), které se v diskurzích EPN objevují, zobrazuje tabulka č.1.

Tabulka č.1: Rámy identifikované v diskurzích prezidenta Peña Nieto

RÁMY	ENERGETICKÁ VÝKONNOST	ENERGETICKÁ BEZPEČNOST	ENERGETICKÁ UDRŽITELNOST
DEFINICE PROBLÉMU	Nedostačující produktivita energetického odvětví	Nízká energetická soběstačnost	Závislost na fosilních palivech, kterou je v rámci globálních závazků nutno snížit zvýšením produkce pocházející z OZE a čistých zdrojů
PŘÍČINY	Důvodem je chybějící hospodářská soutěž a omezené finanční prostředky, infrastruktura i technologické inovace státních společností PEMEX a CFE, které byly na trhu jediným aktérem	Nedostatečné využití zdrojů dostupných na území země (plyn i některá dosud nevyužitá naleziště ropy) → dovoz vstupů + konvenční zdroje jsou omezené → nutné zaměřit se také na vítr, slunce a další OZE	Zaměření se na konvenční zdroje; státním podnikům, které měly do přijetí reformy monopol, chybí dostatek inovativních technologií pro výrobu energie z čistých zdrojů

<p>MORÁLNÍ HODNOCENÍ</p>	<p>Využití potenciálu dalších ropných nalezišť a energetických vstupů → zvýšení energetické výkonnosti a produkce s ní související povede k posílení suverenity a snížení cen jak domácím, tak podnikatelům → prospěch všem Mexičanům; státní podniky se stanou konkurenceschopnými společnostmi světového měřítka</p>	<p>Nutné zajistit přístup k hojnějším energetickým dodávkám za lepší ceny celému národu</p>	<p>Planeta se potýká se změnou klimatu, na což je nutné reagovat → je za potřebí přijmout nástroje ke zvýšení produkce z čistých zdrojů a tím snížit emise skleníkových plynů</p>
<p>NÁVRHY ŘEŠENÍ</p>	<p>Odstranění bariér pro vstup soukromých společností na trh a vytvoření velkoobchodního trhu, čímž vznikne konkurenční prostředí</p>	<p>Diverzifikace energetického mixu, čehož lze dosáhnout vstupem soukromého kapitálu na energetický trh → posílení energetické soběstačnosti</p>	<p>Regulace udržitelného využívání energetických zdrojů → stanovení podmínek výroby určitého podílu produkce energie čistými technologiemi; v tomto smyslu je nezbytné otevření trhu soukromému kapitálu → zavedení nástrojů jako jsou CEL a dlouhodobé aukce i fiskální stimuly</p>

Zdroj: vlastní zpracování

3.2. Administrativa Andrése Manuela Lópeze Obradora

AMLO je v politice již od roku 1976, kdy vstoupil do strany PRI, v roce 1988 z ní pak odešel do nově vytvořené PRD a v roce 2000 byl zvolen předsedou vlády Mexico City. Před volbami v roce 2018, které konečně vyhrál, byl prezidentským kandidátem už v předchozích dvou volebních kláních, a sice v roce 2006 a 2012. Tyto volby nikdy neuznal a Felipe Calderóna, stejně jako poté Peña Nietu, obvinil z volebních podvodů⁵⁸ (Serrano Rodriguez 2019: 156-157). AMLO se stal hlavním hlasem opozice proti EPN a jeho energetické politice. Aktivně jezdil po republice a hovořil o energetické reformě, kterou komunikoval jako hrozbu privatizace energetického sektoru, a předání surovinového bohatství do soukromých rukou zejména zahraničních firem.

Po nástupu do prezidentského křesla v prosinci 2018 začal podnikat konkrétní kroky na zvrácení reformy z roku 2013. Otevření trhu soukromým společnostem vidí AMLO jako něco, co je proti národním zájmům a energetické suverenitě země. Z tohoto důvodu se snaží jejich působení různými způsoby oslabit. Nová vláda tak vsadila na posílení role státních společností PEMEX a CFE, které finančně podporuje, čímž změnila kurz energetické politiky Mexika.⁵⁹ Krátce po nástupu do úřadu oznámil AMLO pozastavení všech aukcí v oblasti ropy a zemního plynu na dobu nejméně tří let a rovněž byla zastavena výběrová řízení na spolupráci mezi soukromými společnostmi a Pemexem (Sánchez Talanquer 2020: 412). Také v oblasti elektřiny dává nová vláda přednost státnímu podniku, což ukazuje například zrušením čtvrté dlouhodobé aukce na OZE, a to i přesto, že ze zkušenosti z předchozích aukcí tyto projekty přináší CFE velmi levnou elektřinu. Od roku 2020 vláda vydala řadu opatření omezujících projekty obnovitelných zdrojů, zejména větrné a solární. Nejprve se jednalo o opatření týkající se regulací a dále vláda přistoupila ke změně zákona LIE, jenž ohrožuje výrobu pocházející z obnovitelných zdrojů projektů financovaných soukromými společnostmi. Nakonec byla

⁵⁸ O podvodných volbách, a to zejména těch, ve kterých vyhrál EPN, hovořil často také na různých veřejných setkání a v rozhovorech s novináři. Z některých z nich v následujících kapitolách citujeme pasáže týkající se energetické politiky.

⁵⁹ AMLO se snaží oslabit soukromé společnosti PEMEX a CFE. PEMEX by měl získat vedoucí roli ve všech segmentech hodnotového řetězce ropy a zemního plynu, a proto byl předložen návrh zákona o ropných zdrojích. Zákon byl vydán 22. dubna 2021 a zvýhodňuje národní společnosti při dovozu a distribuci paliv, vytvářející neadekvátní podmínky pro udělování licencí soukromým firmám. Společnosti dle tohoto zákona musí mít dostatečnou skladovací kapacitu ještě před tím, než ví, zda licenci obdrží, či nikoliv. Orgány, které o vydání licencí rozhodují navíc nemusí svá rozhodnutí zdůvodňovat (Rousseau 2021: 2). Součástí snahy zvýšit zpracování ropy na území země, je výstavba nové rafinérie Dos Bocas ve státě Tabasco, jež je jedním ze strategických, a zároveň velmi kontroverzních projektů současné administrativy. Toto téma však z důvodu omezeného rozsahu práce nebudeme blíže diskutovat.

předložena také ústavní reforma s cílem zvrátit změny nastavené energetickou reformou z roku 2013.

Energetickou politikou a konkrétními kroky a diskurzů současného prezidenta se budeme zabývat v následujících kapitolách. Nežli ale přistoupíme k analýze komunikace jeho politiky jako prezidenta republiky, tak se budeme krátce věnovat jeho diskurzům týkajících se energetiky v době, kdy byl odpůrcem tehdejší administrativy a později prezidentským kandidátem.

3.2.1. AMLO v opozici vůči energetické politice EPN

AMLO vedl v opozici aktivní kampaň proti politice EPN. Organizoval demonstrace, a to včetně těch proti přijetí energetické reformy, na kterých mobilizoval občany k akci a sběru podpisů pro zorganizování referenda, ve kterém by lidé rozhodli, zda jsou pro či proti reformě.⁶⁰ Ve svých diskurzech se AMLO zaměřoval zejména na vypíchnutí negativního dopadu otevření sektoru soukromým aktérům, jež dle něho povede k obohacení jednotlivců a velkým finančním ztrátám země. V září 2013 se konala první dvě velká shromáždění, na kterých uvedl, že udělení smluv zahraničním společnostem v rámci reformy znamená snahu eliminovat stát z energetického sektoru, čímž národ přijde o značnou část příjmů z ropy. Energetickou reformu v tomto smyslu označil za zlodějinu⁶¹:

„Je nehorázné a nepřijatelné, aby nyní drže a arogantně usilovali o vyhnání národa z energetického sektoru, a tím zcela narušili budoucnost národa a nových generací... Není zde žádný důvod k privatizaci ropy. Je to podlá a nestydatá zlodějina, která by znamenala odevzdání 30-ti až 40-ti miliard dolarů ročně zahraničním společnostem.“ (8. 9. 2013).

Ve svých projevech zároveň upozorňoval, že schválení reformy by znamenalo privatizaci⁶² celého energetického řetězce, nejen ropy. Reformou by došlo k předání mexického surovinového bohatství do rukou podnikatelů, přičemž otevření ropného průmyslu soukromým

⁶⁰ AMLO nejprve požadoval, aby se referendum konalo ještě před jejím schválením, později pak navrhol jeho konání spolu s federálními volbami v červnu 2015.

⁶¹ O energetické reformě svého předchůdce hovořil AMLO jako o zlodějině či krádeži, což vyplývá jak z mluveného proslovu, tak i z obrovského plakátu za ním, který říká: „*Ne krádeži všech dob.*“ Tento plakát byl použit na několika shromážděních tohoto typu.

⁶² Na vyjádření tohoto typu, kdy AMLO pravidelně upozorňoval, že EPN hodlá privatizovat energetický sektor, ostatně jeho předchůdce, jak můžeme v kapitole analyzující politiku EPN, vidět, ve svých projevech reagoval a privatizaci explicitně odmítal.

subjektům by podle něho znamenalo obrovskou ránu pro ekonomiku země. V tomto smyslu zdůrazňuje dopady reformy použitím metafory, kdy se nebojí použít slovo vykrvácení země:

„Privatizace energetického sektoru, o kterou se usiluje, v podstatě znamená převedení bohatství lidí a národa na zahraniční ropné společnosti... Předání soukromým osobám rafinaci, petrochemický, plynárenský a průmysl elektrické energie, nás zanechá bez možnosti využít národní energetický sektor na podporu rozvoje, vytváření pracovních míst, blahobytu a míru... Pokud nám vezmou ropu, tak to bude jako nechat vykrvácet Mexiko.“ (22. 9. 2013).

Podobně hovořil také v rozhovoru s novinářkou Carmen Aristegui,⁶³ kde zdůraznil, že ropné bohatství patří národu. Zároveň tak pozorujeme jasné rozdělení oni vs. my, kdy oni, tedy vláda EPN chce ropu podstoupit do rukou soukromých společností a my, kterým odkazuje na lid v čele s ním, ji musí až do poslední chvíle bránit.

„Ropa není Peňi, není vlády, není ani mexického státu, ropa je lidu a je národa. Takže ať oni vědí, že my budeme celou dobu bojovat, aby ropa zůstala v rukou lidu a v rukou národa.“ (25. 10. 2013).

Podobná polarizace je v jeho proslovech velmi častá. Energetická reforma podle něho znamená: *„větší účast zkorumpovaných politiků na pohádkovém byznysu s uhlovodíky,“* kdy vyzývá k odmítnutí v té době Kongresem již schválené reformy, kterou označuje za nelegální a nelegitimní a dodává, že je nutné: *„sledovat trestní oznámení, které jsme podali na Enrique Peña Nietu pro trestný čin velezrady a podstoupit případ k mezinárodním soudům.“* (18. 3. 2014)⁶⁴.

AMLO tehdejšího prezidenta kvůli otevření trhu s energetickými zdroji opakovaně označoval za zrádce. Vyzdvihoval naopak prezidenta Lázara Cárdenase del Río a Adolfa Lópeze Matea, k jejichž politice je dle něho nutné se navrátit: *„Dva prezidenti Mexika. Dobří prezidenti, nacionalisti. Generál Lázaro Cárdenas del Río a Adolfo López Mateos, provedli jak vyvlastnění či znárodnění ropy, tak znárodnění národního elektrárenského průmyslu.... A nyní, zrádce země, Peña Nieto, elektrárenský průmysl znovu vrací cizincům... Vždy budeme bojovat, aby přírodní zdroje Mexika byly národa a lidu. Ropa a elektrárenský průmysl nejsou zdroje*

⁶³V rozhovoru také připomněl, že reforma by vedla ke ztrátě zdrojů, což i v tomto diskurzu přirovnal k vykrvácení země. Dále podobně jako při dalších příležitostech hovořil o referendu na téma energetické reformy. Kongres podle něho nemá legitimitu měnit ústavní články týkající se energetiky, jelikož nikdo z těchto zvolených zástupců ve volební kampani o těchto změnách nehovořil.

⁶⁴AMLO nešetří silnými slovy, EPN obvinil z vlastizrady a nekalých obchodů se soukromými subjekty na úkor občanů, kdy upozorňuje, že je nutné: *„pokračovat v upozorňování majitelů a akcionářů firem Exxon, Chevron, Shell, Halliburton, Schlumberger a dalších zahraničních korporátů působících v energetice, že nebude právní bezpečí ani jistota ve spojení s vládou Peña Niety při realizaci špinavých obchodů na úkor lidu a národa.“* (18. 3. 2014).

cizinců, nejsou jednotlivců, nejsou zkorumpovaných politiků. Dostaneme zpět elektrárenský průmysl a dostaneme zpět ropu!“ (10. 7. 2016).

Ve výše uvedeném diskurzu zároveň opět můžeme pozorovat polarizaci, kdy AMLO upozorňuje na národ poškozující energetickou politiku prosazující zkorumpovanou politickou elitou v čele s EPN na jedné straně a hnutí MORENA spolu s lidem, která tuto reformu zvrátí, na straně druhé. Otevření energetického trhu podle AMLO znamená výhodné obchody pro soukromé společnosti, což ve svém důsledku vede k růstu cen. Reformu tak rámuje jako nástroj poškozující zájmy národa:

„Peña udělil povolení k dovozu benzínu soukromým společnostem, zejména zahraničním. Tři společnosti, dvě zahraniční a jedna mexická, budou nakupovat 60 % veškerého benzínu spotřebovaného v zemi. Hovoříme o zhruba 500 tisících barelech benzínu denně, což je to, co se nyní nakupuje v zahraničí, protože 6 rafinerií pracuje na 40 % své kapacity. No a k tomu slouží energetická reforma., Mimo jiné, aby těmto společnostem zajistila tento velmi šťavnatý byznys, a proto cena benzínu raketově roste...“⁶⁵ (29. 12. 2016).

Energetické směřování země posledních několik dekad, již od prezidenta José Lópeze Portilla, s důrazem na politiku EPN, kritizuje AMLO také v knize s názvem *LA SALIDA: Decadencia y renacimiento de México*, kde mimo jiné upozorňuje, že reforma kvůli otevření sektoru bere Mexiku suverenitu v energetickém sektoru: *„energetická reforma odevzdala aktiva národa, ale především, má v úmyslu vzít Mexiku jeho energetickou suverenitu“* (López Obrador 2018).⁶⁶

Již v diskurzích, kdy AMLO působil jako hlasitá opozice vůči EPN, můžeme pozorovat prvky nacionalismu ve vztahu ke zdrojům. Jeden z předních autorů, ze kterého v teoretické části vycházíme, David Mares (2010: 6) jej definuje jako: *„koncept, který říká, že národní zdroje na zemi i pod mořem jsou majetkem národa spíše než firmy či jednotlivce“*. AMLO ve svých diskurzích jasně deklaruje, že vstup soukromých společností do energetického odvětví nepřináší národu a jeho budoucnosti nic dobrého, což lid nesmí dovolit. Vyzývá, aby občané

⁶⁵ Ve svém diskurzu vysvětluje, že PEMEX prostřednictvím své dceřiné společnosti Pemex Internacional vyváží již po několik desetiletí ropu, a naopak musí dovážet značný podíl poptávky benzínu. V zemi totiž existuje pouze šest rafinerií, které navíc nefungují na plnou kapacitu. S reformou se ropa nejenže bude dovážet, ale navíc ji budou dovážet, zpracovávat a dále prodávat zahraniční subjekty.

⁶⁶ AMLO ve své knize kritizuje politiku předchozích několika prezidentů, kteří dle něho začali s postupnou privatizací energetického sektoru, v čemž EPN pokračuje. Privatizaci v tomto smyslu spojil s korupcí a špinavými obchody. V knize najdeme řadu diskurzů, které AMLO opakuje na řadě setkání, rozhovorech a při dalších příležitostech. I zde se například nostalgicky vrací ke znárodnění ropného a elektrárenského průmyslu a upozorňuje na ztrátu energetické suverenity a nezávislosti, ke které dle něho postupně dochází: *„Vládní zástupci neoliberalismu nebo chcete-li neoporfirismu, svrhli téměř 100 let historie nezávislé a suverénní ropné a elektrárenské politiky.“*

vystoupili proti energetické reformě a nenechali si zdroje ukrást, jelikož je to právě národ a lid, nikoliv vláda či soukromé, potažmo zahraniční subjekty, kterému zdroje patří. Jako prezidentský kandidát pak AMLO deklaruje, že pokud volby vyhraje, tak dojde k revizi energetické reformy a smluv podepsaných za vlády PRI.

3.2.2. První kroky administrativy v čele s Lópezem Obradorem

AMLO jako levicový kandidát⁶⁷ vyhrál prezidentské volby 1. července 2018, a to po několika desetiletích pravicové politiky. Jeho vítězství tak znamenalo výrazný obrat a narušení statu quo. Sám AMLO hovoří nejen o změně vlády, ale dokonce o změně režimu a čtvrté transformaci (4T) Mexika, která má znamenat ukončení neoliberální éry. Kritika politiky předchozích administrativ, kterou označuje za neoliberální, je pravidelně součástí jeho diskurzů. Do prezidentského křesla usedl 1. prosince 2018 a ani ve svém prvním proslovu nechybělo zdůraznění politiky několika posledních vlád, které rámuje jako neúspěšné a zkorumpované. V tomto smyslu je spojuje s neoliberalismem, privatizací a špinavými obchody:

„V posledních třech dekádách se nejvyšší autority zaměřovaly na to, podobně jako v porfiriátu⁶⁸, udělovat koncese a převádět firmy, veřejné statky, a dokonce funkce státu místním a zahraničním jednotlivcům... V neoliberalismu se korupce stala jednou ze základních funkcí politické moci.“ (1. 12. 2018).

S transformací začal prakticky okamžitě a ani první kroky v oblasti energetiky na sebe nenechaly dlouho čekat. V oblasti vodní nádrže Malpaso ve státě Chiapas, pouhý týden po nástupu do funkce, oficiálně představil Národní program elektřiny, v rámci něhož by Mexiko prostřednictvím státního podniku CFE mělo zvýšit svou produkci elektrické energie a tím znovu dosáhnout soběstačnosti, která byla během neoliberálních vlád dle jeho slov zhacena:

„Protože neoliberalismus znamenal program na zničení CFE, uzavření veřejných elektráren a upřednostnění zahraničních společností, které prodávají elektřinu CFE. To je jádro celé záležitosti: udržet si trh.“ (8. 12. 2018).

⁶⁷ Na rozdíl od jiných levicových vůdců, kteří se dostali k moci s podporou velkých sociálních hnutí nebo masové strany, jako je Evo Morales v Bolívii nebo Lula da Silva v Brazílii, řídí AMLO do značné míry personalistické hnutí (Sánchez Talanquer 2020: 404).

⁶⁸ Slovem Porfiriato odkazuje na období vlády prezidenta Porfiria Diaze, který na přelomu 19. a 20. století vládl v Mexiku dohromady 34 let.

Ve svém proslovu vyjádřil podporu CFE a jeho elektrárnám, a to včetně těch vodních, čímž podpořil výrobu z čistých zdrojů. Již existující vodní nádrže vlastněné CFE by dle jeho slov mohly být schopny produkovat více energie: „*Když už tady vodní nádrž máme, máme-li vodu, proč nepřemýšlet o její modernizaci, této i dalších vodních elektrárnách. A vyrábět čistou energii, protože energie vyrobená vodou je ze všech nejčistší, nejméně znečišťující a nejlevnější.*“ (8. 12. 2018).

Podpořil tedy rekonstrukci stávající infrastruktury, kterou je dle něho nutné využít k posílení CFE, současně ale byl ve svém projevu skeptický k výstavbě nových vodních elektráren.⁶⁹ Národní program elektřiny se snaží posílit CFE s cílem zbrzdít nákup elektřiny od soukromých producentů (CFE 2019).

Na konci ledna 2019 oznámilo CENACE zrušení čtvrté dlouhodobé aukce elektřiny, což bylo v souladu se zmíněným programem. K tomuto tématu však prezident nedal žádné oficiální prohlášení. Při své ranní konferenci, kterou od svého nástupu ve všední dny prezident pravidelně poskytuje, se na dotaz novináře ohledně zrušené aukce vyjádřil jen stručně ujištěním, že toto rozhodnutí neovlivní stávající smlouvy mezi státem a soukromým sektorem:

„Nechystáme se upravovat smlouvy, které byly uzavřeny, ale již nemůžeme pokračovat ve stejné politice...“ (5. 2. 2019).

Toto prohlášení pak jinými slovy lze chápat jako ujištění, že se sice nebudou realizovat nové aukce, ale současně jako závazek, že CFE i nadále bude nakupovat elektřinu od nezávislých producentů a zároveň bude respektovat smlouvy týkající se instalace nových elektráren na výrobu elektřiny soukromých subjektů, které vzešly z předchozích tří aukcí. Aukce byly jedním z nástrojů, jež měly podpořit energetickou tranzici a výrobu čisté elektřiny. Mnozí experti tak vyjádřili obavy, že zrušením aukcí by došlo k propadu investic a zbrzdění tranzice, což by mělo za následek neschopnost Mexika do roku 2024 splnit stanovené cíle v oblasti výroby elektřiny pocházející z OZE.

Plataforma México, Clima y Energía (PMCE) vydala dokument, ve kterém experti z Fresh Energy Consulting analyzují dopady zrušení dlouhodobých aukcí. Pro splnění energetických cílů by mělo dle tohoto dokumentu v Mexiku dojít do roku 2024 k rozšíření výrobní kapacity z OZE o 10 GW, k čemuž je ale nezbytná soukromá iniciativa. Zrušením těchto aukcí dle odborníků nebudou existovat vhodné mechanismy, které dávají investorům jistotu a soukromé společnosti tak nebudou schopné rozšířit kapacitu, jež by vedla ke splnění

⁶⁹ V rámci programu je plánován rozvoj všech dostupných vodních zdrojů, a to v úzké spolupráci s Národní komisí pro vodu (CONAGUA), což má zvýšit kapacitu produkce vodní energie o 26 % (CFE 2019).

cílů. Mexiko by tím dle odhadů mohlo přijít o investice ve výši přesahující 8 milionů dolarů (Fresh Energy Consulting 2019: 6).

3.2.3. Nová kritéria pro získání certifikátů čisté energie posilující CFE

AMLO často artikuluje předchozí energetickou politiku, kterou rámuje jako podporu soukromých na úkor národních zájmů. Místo aby vláda využívala a případně rekonstruovala stávající infrastrukturu státních společností, dle něco podporovala účast soukromých subjektů na trhu, s čímž je s jeho nástupem konec: „*Cílem bylo odebrat výrobní kapacitu elektřiny CFE, a místo aby elektrárny udržovala, tak je postupně opouštěla, ... V podstatě byl trh předán do rukou soukromých společností. Nyní je politikou posílit CFE, je to jiná politika a již začala.*“ (26. 7. 2019).⁷⁰

V tomto kontextu pak 28. října 2019 došlo ke změně směrnic pro udělování CEL, které vešly v platnost v srpnu 2014.⁷¹ Dle nových pravidel ruku v ruce s novou politikou, získávají právo získat CEL také starší elektrárny CFE, což zahrnuje mimo jiné zmíněné vodní elektrárny či jadernou elektrárnu *Laguna Verde*. Ty zahájily provoz dávno před energetickou reformou, a tak, pokud u nich nedošlo k modernizaci s cílem zvýšit produkci čisté energie, tak dle původních směrnic nebyly způsobilé tyto certifikáty získat (Ammper 2019). Se zrušením aukcí, ve kterých CFE nakupovala množství elektřiny s CEL od třetích stran, tak CFE zůstala bez nástrojů pro získání požadovaného množství certifikátů. Změna podmínek pro získání certifikátů je tak v tomto smyslu logická a je v souladu s politikou aktuální vlády a jejím cílem posílit výrobu elektřiny státní CFE (Vázquez Pérez 2020).

AMLO ani k této změně v oblasti elektrické energie nedal oficiální prohlášení, avšak během nedlouho poté konající se tří denní cesty, během které navštívil vybrané elektrárny patřící CFE, znovu potvrdil snahy posílit státní podnik, kde na legislativní změny nepřímou narážel. Zdůrazňoval, že stát bude do veřejných elektráren více investovat a učiní taková opatření, která zaručí posílení CFE. Zároveň ale odmítl, že by chtěl za tímto účelem reformovat ústavu:

⁷⁰ Při této příležitosti pak znovu připomněl téma vodních nádrží patřících státu, kterých je v celém Mexiku celkem 60. Pokud by došlo k jejich modernizaci, tak by došlo ke zvýšení energetické produkce CFE.

⁷¹ CEL se v roce 2014 staly nástrojem na podporu investic do nových elektráren na čistou energii, viz. kapitola 3.1.3. Sekundární zákony energetické reformy. Znění nové směrnice je k dispozici na stránkách vlády zde: https://dof.gob.mx/nota_detalle.php?codigo=5576691&fecha=28/10/2019 (10. května 2022)

„Investicemi a s vaší podporou posílíme CFE, nebudeme reformovat ústavu, abychom zvrátili takzvanou energetickou reformu. Jednoduše budeme dělat kroky pro to, aby zde byl rovnocenný terén, protože se nevěnovala adekvátní pozornost CFE. Nechceme reformu ústavy, protože by to generovalo hodně polemik a konfrontace, což nepotřebujeme. Jde o to mít vůli zastavit privatizaci elektrárenského průmyslu, tak, jak se to v posledních měsících děje. Budeme podporovat CFE.“ (20. 12. 2019).

Lze se domnívat, že v tomto vyjádření nepřímo odkazuje na změny pravidel ve vydávání CEL a též zrušení dlouhodobých aukcí, ze kterých těžily právě soukromé subjekty. Předchozí administrativy AMLO i nadále spojuje s neoliberalismem, privatizací a korupcí, podporující soukromou iniciativu ve svůj prospěch, čemuž jeho vláda s podporou občanů dala červenou:

„Rozhodli jsme se posílit tuto státní společnost, CFE. Vy víte, že zde během mnoha let byla aplikovaná politika proti veřejným společnostem, vsadilo se na privatizaci. Co znamená privatizovat? Podívejte se do slovníku. Je to přeměna veřejného v soukromé. A toto byla politika zavedená od roku 1983, která trvala až do listopadu minulého roku... Věnovali se vykrádání, tady v elektrárenském a ropném průmyslu a všude. Dělalí hojný business pod záštitou veřejné moci. Naštěstí ale lid řekl dost, a začala transformace... Přišel jsem Vám říci, že se již nedále nebude aplikovat privatizační politika v elektrárenském průmyslu, že se nyní posílí CFE.“ (22. 12. 2019).

AMLO zároveň zdůrazňoval, že na konci funkčního období soukromé podniky nebudou ovládat více než nyní, a sice 44 % trhu. CFE musí dle jeho slov zůstat většinovou společností na trhu, současně se ale ohrazuje proti hlasům jeho odpůrců upozorňující na hrozbu navrácení monopolu státního podniku a ujišťuje, že CFE na trhu bude i nadále působit vedle soukromých společností, jež v zemi mají své aktivity. Pro navrácení monopolu by totiž byly potřeba obrovské veřejné investice, na které stát z důvodu zděděného zadlužení nemá zdroje. Současně se ale pravidelně ve svých proslovech na téma energetiky skepticky vrací do období, kdy byl energetický sektor plně v rukou veřejných podniků, bez účasti soukromého sektoru. Privátní společnosti dle jeho vyjádření prodávají státu drahou elektřinu, a nepřímo tak naznačuje, že budou na trhu díky některým změnám v regulacích pomalu oslabovat:

„Tohle není monopol, je to ochrana strategického podniku lidu a národa... Co udělali během těchto 36 let neoliberální politiky, snížili tarify elektrické energie, když měli smlouvy na výrobu elektřiny? Ne! Ceny elektřiny se zvýšily. My aplikujeme tuto novou politiku jeden rok a ceny elektřiny se nezvýšily, a ani za celé šestileté období neporostou, protože budeme soutěžit na rovnocenné půdě se soukromými společnostmi, které kromě toho, že Federální komisi pro

elektřinu prodávají drahou elektřinu, tak získávaly dotace. Tohle zneužívání skončilo, teď to bude jiné!“ (22. 12. 2019).

Oproti politice EPN tedy můžeme pozorovat jasný kontrast, kdy AMLO hovoří o státních investicích do energetického sektoru a jasném cíli posílit státní podniky, a to jak CFE, tak PEMEX. Zároveň tak chce mimoústavní cestou oslabit aktéry soukromé: „*Veřejné investice mají jako prioritu pomoci energetickému sektoru, PEMEXu, mít ropu a benzin, nekupovat benzin v zahraničí, a mít elektrickou energii. Energetický sektor bude pákou pro národní rozvoj.*“ (22. 12. 2019).

3.2.4. Vládní zásahy brzdí soukromé investice do energetiky

Během prvního roku a půl v úřadu dosáhl AMLO řady změn v energetickém sektoru, aniž by došlo k legální změně právního rámce, a to s jediným cílem, dosáhnout energetické soběstačnosti. Tento postup vlády vyvolal v soukromém sektoru nespokojenost a nejistotu. AMLO dlouho ujišťoval, že státní podniky posílí nástroji, které jsou v rámci současného právního rámce a nebude tak měnit ústavu. Postupně ale docházelo k přijímání změn v regulacích a některé změny, jak se později ukázalo, v souladu s ústavou nebyly.

Dne 29. dubna 2020 CENACE oznámilo pozastavení předprovozních zkoušek pro větrné a solární elektrárny, čímž omezilo vydávání povolení pro nové soukromé provozy a upřednostnilo CFE.⁷² Tato politika pak byla znovu potvrzena také 15. května 2020, kdy Ministerstvo energetiky (SENER) publikovalo tzv. Politiku spolehlivosti, bezpečnosti, kontinuity a kvality národního elektrického systému⁷³, která stanovuje SENER jako hlavní orgán, který bude definovat a schvalovat strategické projekty, jejich rozvoj a implementaci (IMCO 2021). Toto opatření mění pořadí dodávek elektřiny a prakticky ruší ekonomické kritérium, dávající přednost levnější energii vstoupit do národní elektrické sítě jako první (Canseco Romero 2021). Tímto staví stranou soukromé projekty OZE a v souladu s vládní politikou upřednostňuje elektrárny CFE. Proti se ohradily nejen firmy nebo ochránci životního prostředí a další zainteresovaní aktéři, ale také státy Evropské unie a Kanada, které

⁷² Toto opatření bylo vládními orgány zdůvodněno pandemií koronaviru, která si vyžádala nové záruky pro nepřerušovanou výrobu a dodávky elektřiny.

⁷³ *Política de Confiabilidad, Seguridad, Continuidad y Calidad en el Sistema Eléctrico Nacional* je k dispozici zde: https://dof.gob.mx/nota_detalle.php?codigo=5593425&fecha=15/05/2020 (10. května 2022).

upozorňovaly, že tato opatření narušují právní jistotu zahraničních investic do OZE v hodnotě několika miliard dolarů⁷⁴ (Oré a Graham 2020).

Nutno dodat, že tato opatření byla Federální komisí hospodářské soutěže (COFECE) v červnu téhož roku napadena u soudu. Ten stížnosti vyhověl a až do konečného rozhodnutí tato opatření zabraňující připojit se k národní energetické síti desítkám soukromých solárních a větrných elektráren, pozastavil (García 2020). AMLO se k těmto kontroverzím ohradil obranou nových podmínek. Zabraňují dle něho dalšímu okrádání lidí, ke kterému v rámci politiky upřednostňující privátní zájmy, dochází. Nyní jsou státní vodní elektrárny nevyužity, „protože kvůli vlivu a korupci jsou upřednostňovány soukromé společnosti. To je to, co se upravuje, proč by vodní elektrárny nemohly posílat energii do sítě?“ (30. 6. 2020).

AMLO dlouhou dobu odmítal, že by jeho vláda kvůli změně v energetickém směřování země přistoupila ke změnám ústavy, avšak v kontextu právních sporů brzy otočil a přiznal, že pokud by za stávajícího právního nastavení nebylo možné adekvátně posílit veřejné podniky a navrátit energetický trh do rukou státu, pak by byla změna ústavy nevyhnutelná:

„V neoliberačním období se vládlo ve prospěch jednotlivců, firem, ne ve prospěch lidí a našeho národa. V tomto období se navrhlo reformami zničit PEMEX a CFE, odebrat jim ekonomickou sílu, odebrat jim trh a umožnit vstup soukromým, zejména zahraničním firmám... Jaká je funkce vlády? Ochraňovat soukromé zájmy? Ne! Jediné obchody, které by měly úředníky zajímat, jsou státní obchody. Mně neplatí Repsol, mě platí Mexičané, abych jim sloužil. A proto musím hájit veřejný zájem, nikoliv zájem jednotlivců... Takzvaná energetická reforma ponechala vše zcela ve prospěch jednotlivců, v případě, že nebude možné v souladu se současným právním rámcem posílit PEMEX a CFE, zašlu, pokud to bude potřeba, iniciativu ústavní reformy, tak, aby zvítězil duch článku 27 Ústavy, politika Venustiana Carranzy, politika Lázara Cárdenase a politika Adolfa Lópeze Matea.“ (24. 10. 2020).

Energetické odvětví, jak můžeme ve většině jeho proslovů vidět, rámuje jako národní zájem, který byl otevřením dveří soukromému sektoru, ohrožen. Změnou v prezidentském křesle tak nastal čas na navrácení síly státu v energetice, a to prostřednictvím posílení veřejných podniků, které mají mít v duchu politiky prezidentů Carranzy, Cárdenase a Lópeze Matea, na trhu výsadní postavení. Svou politiku tedy legitimizuje obhajobou zájmů národa a nepřímo říká,

⁷⁴ Tyto změny by mohly mít negativní vliv na zhruba 44 energetických projektů evropských firem v celkové hodnotě 6,4 miliard dolarů a také investice kanadských firem, a to ve výši zhruba 450 milionů dolarů. Ohradily se státy včetně České republiky, největšími investory na mexickém trhu v oblasti energetiky jsou však z evropských států Španělsko, Německo, Itálie a Francie.

že by se energetické odvětví mělo znovu znárodnit: „*Co udělal prezident Adolfo López Mateos v roce 1960? Znárodnil elektrickou energii.*“ (26. 10. 2020).

Sám ale explicitně o znovu zestátnění ropného ani elektrického odvětví nehovoří a naopak odmítá, že by mělo dojít k nacionalizaci. Výše diskutovaná kontroverzní opatření byla nicméně z důvodu porušení volné soutěže v energetickém sektoru, mexickým Nejvyšším soudem (SCJN) definitivně v únoru 2021 zrušena. Rozsudek tak soukromým subjektům dává za pravdu: „...*dohoda vážně poškozuje sektor národní ekonomiky země, vytváří absolutní překážky hospodářské soutěže, které blokují vstup konkurentů a povzbuzují ostatní společnosti k odchodu... Zavádí diskriminační zacházení pro některé výrobce, a zároveň exkluzivní výhody ve prospěch CFE na úkor veřejného zájmu*“ (SEGOB 2021).

3.2.5. Schválení nového Zákona o elektrárenském průmyslu

Soudní spory prezidenta od jeho snah posílit státní sílu nad energetickým průmyslem, neodradily. Dne 1. února 2021 přišel s iniciativou o změně LIE schváleného předchozí administrativou. Tato modifikace dává přednost vodním elektrárnám a elektrárnám na fosilní paliva ve vlastnictví CFE a v konečném důsledku zvýhodňuje také PEMEX, který by mohl tepelným elektrárnám prodávat více paliva. O tom ostatně hovořil také prezident: „*PEMEX pomáhá Federální komisi pro elektrinu, a jak? Před nějakým časem došlo k dohodě, že PEMEX bude dodávat topný olej CFE za řekněme férové ceny, aby s tímto palivem mohla CFE produkovat elektrickou energii za nižších nákladů.*“ (18. 2. 2021).⁷⁵

Kongres tento návrh, který jde dle odborníků proti energetické tranzici a zapříčiní vyšší kontaminaci, schválil beze změn a reforma zákona tak byla následně 9. března zveřejněna ve Veřejném věstníku.⁷⁶ LIE mění pravidla v odběru elektriny a zvýhodňuje CFE nad soukromými výrobci, a to bez ohledu na náklady či udržitelnost.⁷⁷ Zároveň dle nového zákona mají být CEL

⁷⁵ Na této konferenci podobně jako při dalších příležitostech hovořil také o problematice závislosti na dovozu plynu z USA, a to konkrétně z Texasu. Toto téma bylo velmi diskutované během února a března 2021, kdy oblast Texasu zasáhly prudké mrazy, kvůli kterým došlo k výpadkům těžby a vývozu zemního plynu. AMLO využil tuto příležitost k volání po větší energetické nezávislosti (Stillman a Chapa 2021).

⁷⁶ Celé znění je dostupné zde: https://www.diputados.gob.mx/LeyesBiblio/pdf/LIElec_090321.pdf (13. května 2022).

⁷⁷ Snad největší kontroverzi vyvolávala právě změna pořadí, na první místo zákon nově stavil vodní, termoelektrické, uhelné a elektrárny CFE, dále elektrárny kombinovaných cyklů nezávislých producentů, které mají s CFE podepsané smlouvy a až v poslední řadě větrné, solární a elektrárny kombinovaných cyklů soukromých společností. AMLO ujišťuje, že nedojde ke zvýšení cen za elektrinu, současně ale tímto zákonem upřednostňuje výrobu státních elektráren, které nejen že znečišťují životní prostředí, ale jejichž produkce je nákladnější než ta, pocházející z OZE. Tomuto tématu se věnuje Oscar Ocampo z Wilson Center (2021:3), který ve své krátké analýze

udělovány také elektrárnám, které zahájily provoz před rokem 2014 a reforma zákona taktéž odstraňuje povinnost nakupovat elektřinu prostřednictvím aukcí. V neposlední řadě pak nový LIE obsahuje několik přechodných ustanovení, jejichž cílem je poskytnout CRE pravomoci přezkoumat smlouvy nezávislých výrobců energie a zrušit povolení k samozásobování (IMCO 2022).⁷⁸ Všechny tyto změny vedou k nejistotě investorů a omezení jejich pobídek k rozšiřování projektů obnovitelných zdrojů. Zákon nabourává liberalizační proces, důvěru v právní stát a konkurenční trh, aniž by právně odstranil velkoobchodní trh s elektřinou (Wilson Center 2021: 2-3).

Hned druhý den po zveřejnění však byla platnost LIE ústavním soudem pozastavena a AMLO prakticky ihned reagoval požadavkem o přezkoumání kompetencí ústavního soudce, který o tomto pozastavení rozhodl. Argumentoval také tím, že: „*v této záležitosti jednají lidé, organizace a firmy spřízněné se starým režimem,*⁷⁹ *které na základě jejich známých ekonomických a politických zájmů měly jako modus operandi korupci a vliv, čímž vážně zasáhly do veřejných financí a ekonomiky většiny Mexičanů, zvláště těch nejchudších.*“ (15. 3. 2021).

Ve svém projevu, kde obhajuje svůj návrh zákona a informuje o zaslání dopisu, ve kterém žádá přezkum soudního rozhodnutí, dále zdůrazňuje a obviňuje, že jsou to právě zahraniční aktéři, kteří se pod záminkou právního státu dovolávají svých práv, a přitom sami zákony a ústavu Mexika porušují. Otevření se volné ekonomické soutěži dokonce přirovnal k období španělské conquisty, kdy podobně jako při dobývání Mexika, tak i nyní dochází k rabování ze strany Španělů, což má být právě touto reformou zákona zastaveno:

"Existuje mnoho přátelských vztahů, které se mají se španělským lidem, ale v poslední době, v neoliberálním období, přišlo mnoho společností, které nás chtějí znovu vidět jako kolonii, domnívající se, že jsme zemí dobývání. A je pravda, že těch loupežných přepadení bylo hodně, ale to je teď pryč. A samozřejmě musíme udržovat se Španělskem dobrý vztah, ale za podmínek respektu, legality, žádné korupce. Nulová korupce ve vztazích se Španělskem a s jakoukoliv další zemí, protože to byla dříve používaná praktika, udržování dobrých vztahů s vládami, kooptování úředníků a jejich kupování, aby dělali nelegální obchody. Tak proto nyní okolo Zákona o elektrárenském průmyslu bylo tolik polemiky. Já doufám, že nyní tomu již bude

říká, že rozšiřující propast bude administrativa muset řešit státními dotacemi, a tak nová politika není pro stát finančně přínosná.

⁷⁸ Soukromým firmám bylo již před energetickou reformou umožněno vyrábět si vlastní elektřinu, případně dodávat elektřinu svým obchodním partnerům.

⁷⁹ Zmiňoval vládu nejen prezidenta EPN, ale také Salinase, Calderóna či Foxe a během svého projevu upozorňoval na konkrétní kontroverzní témata spojená s těmito prezidenty a politiky či osobami jimi blízkými.

porozuměno. Musíme chránit veřejné finance, musíme chránit ekonomiku Mexičanů, a především chránit chudé lidi.“ (15. 3. 2021).

Tradičně tedy využívá rámec korupce, kdy jako příčinu označuje neoliberální období, během kterého docházelo k nekalým obchodům poškozující zájmy Mexičanů. Jeho politika posilující CFE a PEMEX, v tomto případě formou reformy zákona, má být řešením tohoto problému. Soudce zákon definitivně pozastavil 19. března a jeho platnost tak byla paralyzována, což ale vláda zpochybnila a zákon se tak nakonec dostal k SCJN. Proti této modifikaci se postavily desítky soukromých společností, nevládní organizace i někteří opoziční politici a též COFECE (Hernández 2022). Prezident na to reagoval opět podobným diskurzem, v němž odkazuje na soukromé zájmy zahalené korupcí, kdy obhajování tehdejší politiky slovy okolo ochrany životního prostředí, je podle něho pouhou zástěrkou:

„Takže teď děláme pořádek a už nechceme, aby dál kradli, abych to řekl jasně, nechtějí přestat krást. To je ten problém, to je ta otázka, to je to téma. Maskuje se to tím, že společnosti vyrábějí čistou energii a že CFE vyrábí energii pomocí znečišťujících paliv, že ony jsou moderna, že jsou velmi šetrní k životnímu prostředí, životní prostředí je hodně zajímavá. Takže tohle všechno je simulace, je to přetvářka.“ (26. 3. 2021).

Prezident dále osočoval soukromý sektor, že nechce přijít o svá privilegia na trhu, a proto hledá ochranu u soudní moci a také u médií, které jsou dle něho proti vládě. Na posledním zasedání SCJN v této věci v dubnu 2022 byla většina soudců pro neústavnost legislativní změny, avšak nehlasovala potřebná kvalifikovaná většina⁸⁰ a soud tak žalobu proti této reformě zamítl, což prezident právem považuje za úspěch. Kvůli soudním sporům desítkám společností, jež jsou stále zpracovávány, zůstává ale jeho výkonnost stále pozastavena (IMCO 2022).

3.2.6. Návrh ústavní reformy poslanci odmítají

Po sérii soudních sporů vznikla potřeba začít pracovat na ústavní reformě, kterou AMLO velmi brzy, 30. září 2021, předložil Poslanecké sněmovně k projednání.⁸¹ Prezident navrhl úpravu článků 25, 27 a 28 s cílem označit odvětví elektřiny jako strategickou oblast, kdy

⁸⁰ Pro neústavnost hlasovalo sedm soudců, čtyři byli naopak proti. Pro označení reformy za protiústavní však byla zapotřebí kvalifikovaná většina, tedy minimálně osm hlasů.

⁸¹ Pro přijetí ústavní reformy je za potřebí kvalifikovaná většina, tedy 334 hlasů. MORENA však má však po červnových volbách pouze absolutní většinu.

by veškeré aktivity, nejen distribuce a dodávky, ale také výroba, byla pod kontrolou státu.⁸² Ačkoliv vláda neruší závazek energetické tranzice, tak je nutno dodat, že reforma stanovuje, že by se pro produkci elektřiny měly využívat jakékoliv zdroje a stávající infrastruktura státu, čímž se do velké míry od faktoru energetické udržitelnosti ustupuje:

„Služba elektrické energie je strategickou oblastí, jejíž řízení je výhradně národa, a to ve všech fázích a činnostech její produkce, distribuce a dodávek. Stát má nadále na starosti energetickou tranzici a bude udržitelně využívat všech zdrojů, které má národ k dispozici...“ (Presidencia de la República 2021).

Reforma stanovuje CFE garantem energetické bezpečnosti a soběstačnosti zajišťující nepřetržité dodávky elektřiny, přičemž CFE má produkovat minimálně 54 % a soukromí výrobci pak zbylých 46 % poptávky po elektřině. Reforma však odstraňuje povolení pro samozásobování⁸³ i systém CEL a regulační orgán CENACE začleňuje do struktury CFE, čímž prakticky tento kontrolní orgán odstraňuje. Oponenti i odborníci proto tvrdí, že pokud by byla reforma schválena, znamenalo by to odstranění konkurenceschopného tržního systému vzniklého reformou z roku 2013. V návrhu zákona se odkazuje na otevření energetického systému soukromému sektoru jako na selhání, kdy politici touto reformou hájili soukromé, a nikoliv národní zájmy.

AMLO následující den po oficiálním předložení iniciativy ústavní reformy opět zopakoval politiku prezidentů Cárdenase del Río a Lópeze Matea a současně připomněl neoliberální politiku posledních let, kterou tradičně spojuje s vykrádáním bohatství Mexika ze strany soukromých, zejména zahraničních subjektů, což i při této příležitosti spojil se španělským dobýváním země. V návaznosti na to ale zároveň vyvrátil, že by tato reforma měla za cíl znárodnit energetický sektor země. Jedná se podle něho pouze o narovnání podmínek na trhu a znovu posílení CFE, jež byla reformou EPN na trhu výrazně oslabena:

„Tomu všemu je konec, snažíme se napravit škody způsobené takzvanou energetickou reformou. Neznamená to znárodnit nebo zestátnit, znamená to dát své místo CFE, protože v rámci této iniciativy se rozhodlo, že CFE bude mít 54 % trhu a 46 % se ponechá jednotlivým

⁸²Stát by dle této reformy měl mít na exkluzivní bázi v rukou také další strategické oblasti jako je produkce jaderné energie, průzkum a těžba ropy, lithium i další suroviny. AMLO odmítá soukromým subjektům vydávat koncese na těžbu lithia, jelikož lithium podle něho patří národu a jen ten může tuto surovinu těžít ve prospěch všech. Téma lithium se stalo dalším z velice diskutovaných otázek vyvolávající značné kontroverze. Ačkoliv v oblasti elektřiny AMLO odmítá, že by mělo dojít ke znárodnění, tak co se lithia týče, o znárodnění naopak mluví zcela jasně. Z důvodu rozsahu předkládané práce se však této problematice blíže zabývat nebudeme.

⁸³Dle informací BNamericas (2022) se dodává elektřina pomocí smluv o samozásobování více než 70 tisícům velkým soukromým společnostem, a to prostřednictvím 243 elektráren.

společnostem, aby existovala autentická a skutečná konkurence, která zde nebyla, protože vsadili na marginalizaci a zničení CFE.“ (1. 10. 2021).

Jak jsme již naznačili, proti této reformě, podobně jako proti předchozím opatřením a změnám v oblasti energetiky, se vyslovila značná část populace, společnosti i instituce, než politika současné administrativy znepokojuje. Hlavními spornými otázkami je i nadále téma volné soutěže a také energetická transformace podpořená ústavní změnou předchozí vlády v čele s EPN. Na dotaz novináře, který se zajímal, jakým způsobem bude zaručena energetická tranzice a navýšení produkce z čistých zdrojů, AMLO odpověděl:

„No, že vodní elektrárny budou mít možnost vyrábět více energie a investujeme do modernizace 14 vodních elektráren změnou turbín a zařízení tak, aby produkovaly dvojnásobek toho, co se v současnosti vyrábí. Vyrábí se 9 % energie ve vodních elektrárnách. Bez problémů, a navíc bez modernizace. Pouze dodávají tuto energii, aniž by bylo zakázáno předávat energii z vodních elektráren CFE, což je to, co ve prospěch soukromých společností, zahraničních, dříve dělali.“ (15. 10. 2021).

AMLO argumentuje hydroelektrárnami, které dle něho produkují nejčistší energii, a jejichž produkci by modernizací mohlo CFE ještě znásobit, a proto by měly být v elektrickém systému na prvním místě. Současně ale sám přiznává, že pomocí vodních zdrojů je v Mexiku generováno jen velmi malé množství energie. Omezením působení výrobců energie z OZE, se tak energetická tranzice Mexika logicky zbrzdí.

V polovině ledna 2022 započala na téma reformy parlamentní fóra a jedním ze silných hlasů proti říká, že touto reformou, jež ruší povolení soukromým výrobcům, dojde k výpadku produkce o celkovém podílu ve výši 62 %, a polovina země by tak mohla zůstat bez elektřiny. Naopak pro schválení reformy zněly hlasy argumentující, že tato ústavní změna nastavuje adekvátní regulace sektoru a předejde tak tomu, že by na trhu převážely zájmy několika málo skupin či společností (Tapia Cervantes 2022). Dohromady se během ledna a února konaly desítky parlamentních fór, jež byla přenášena v souladu se zásadou transparentnosti, živě. Kromě federálních, státních a lokálních politických zástupců se jich účastnili taktéž odborníci z oboru (Canal de Congreso 2022).

V dubnu pak o energetické reformě započaly diskurze a Poslanecká sněmovna o návrhu hlasovala 17. dubna 2022. Po více než 13 hodinách intenzivních debat, hlasovalo 275 poslanců pro a 223 proti,⁸⁴ avšak pro přijetí jakékoliv ústavní změny je v Mexiku vyžadována kvalifikovaná většina 334 poslanců, kterou prezident pro svůj návrh nezískal a reforma tak byla

⁸⁴ Proti byli opoziční poslanci stran PRI, PAN, PRD a Občanské hnutí (MC). Pro návrh naopak byli poslanci MORENA a jejich spojenci ze Strany práce (PT) a Zelené ekologické strany (PVEM).

zamítnuta (Barragán 2022). Odmítnutí energetické reformy označil AMLO hned druhý den za zradu:

„No, domnívám se, že včera byl na Mexiko spáchán akt zrady ze strany zákonodárců, kteří místo aby hájili zájmy lidu, národa, místo aby hájili to veřejné, se stali otevřenými obránci zahraničních firem, které se zabývají tím, aby si polepšily a kradly, a tihle poslanci ty lupiče podpořili, abych to řekl jasně.“ (18. 4. 2022).

V proslovu dále obvinil minulou vládu z kupování hlasů, díky kterému dle něho v roce 2013 získala tehdejší politická elita dostatek hlasů pro přijetí energetické reformy, čímž zpochybňuje její legitimitu. AMLO si byl vědom, že v řadách jemu loajálních poslanců nemá potřebnou většinu ke změně ústavních článků, a z tohoto důvodu nejprve předložil návrh na v předchozí kapitole diskutovanou legislativní změnu, ke které potřebuje pouze prostou většinu hlasů.

3.2.7. Shrnutí rámování energetické politiky AMLO

López Obrador ve svých vyjádřeních okolo energetiky konstantně využívá rámec národního zájmu. Předchozí vlády, kterým dává nálepky neoliberalismu, spojuje s rozkrádáním země v zájmu jednotlivců, respektive soukromých, a především zahraničních firem. V jeho diskurzích se často opakují slova jako šřavnaté obchody („negocios jugosos“), krádež či korupce a prosloveh identifikujeme jasnou polarizaci my vs. oni. *My* jako MORENA reprezentující lid a národ, kteří chtějí zachránit a navrátit sílu veřejným podnikům PEMEXu a CFE. Na druhou stranu pak *Oni*, zkorumpovaní politici a soukromé subjekty, jež nám, národu, chtějí sebrat energetický sektor a bohatství z něho plynoucí, stejně jako tehdy Mexiku vzali půdu Španělé.

Neoliberální politika posledních více než 30 let, pak byla dle AMLA završena energetickou reformou prosazovanou a následně přijatou během administrativy EPN. Tato reforma proces otevírání dveří soukromému sektoru a jejich nelegálním obchodům posvětila také ústavní cestou. Energetická tranzice a výroba čisté energie byla dle prezidenta pouhou zástěrkou. Vodní a další elektrárny vlastněné a provozované CFE mají mít na trhu výsadní postavení s cílem zajistit energetickou soběstačnost a bezpečnost. Nejprve se AMLO pokusil CFE ale i PEMEX posílit změnami regulací, v dalším kroku pak pomocí změny LIE a po řadě soudních žalob a přezkumů se pak rozhodl energetickou reformu z roku 2013 zvrátit změnou

ústavních článků. V tom však neměl potřebnou kvalifikovanou většinu a ústavní změna tak v Kongresu neprošla.

Posílení CFE má dle něho zaručit stabilní dodávky i zastavení růstu cen za energie. Odborníci ale tvrdí, že reforma staví překážky působení soukromým hráčům, kteří díky této nejistotě a změnám pravidel hry v zemi méně investují. Energetická reforma z roku 2013 i s ní související zavedení systému aukcí a CEL přitom nastavovala zdravé konkurenční prostředí, kdy CFE měla povinnost nakupovat elektřinu na základě kritéria ceny. Čím více hráčů na trhu působí, tím více nabídky a nižší cena. Dle Konfederace zaměstnavatelů COPARMEX (2021) elektřina, kterou produkují mnohdy zastaralé elektrárny CFE,⁸⁵ je 4,9x krát dražší než ta, která pochází z produkce soukromého sektoru a tuto propast tak vláda bude muset v konečném důsledku dotovat.

Podobně jako v kapitole shrnující energetickou politiku a diskurz EPN, tak i zde uvádíme základní rámce vyskytující se v diskurzu AMLA. Rámce a jejich funkce dle Entmana (1993) jsou uvedeny v tabulce č.2.

Tabulka č.2: Rámy identifikované v diskurzech prezidenta Lópeze Obradora

RÁMY	NÁRODNÍ ZÁJEM	ENERGETICKÁ BEZPEČNOST	ENERGETICKÁ SOBĚSTAČNOST
DEFINICE PROBLÉMU	Korupce a špinavé obchody + snaha oslabit veřejné podniky. Ochrana zájmů soukromých, zejména zahraničních firem, nikoliv národa.	Preferenci v národní elektrickém systému mají soukromí producenti elektřiny	Energetická závislost → Nákup benzínu a plynu v zahraničí + zvyšující se výroba elektřiny v soukromých elektrárnách
PŘÍČINY	Systém nastavený předchozími administrativami, které nálepkuje jako	Předchozí vláda v zájmu nadnárodních společností odevzdala energetický systém	Neoliberální politika ve prospěch soukromých subjektů → korupce →

⁸⁵ Dle zprávy, kterou vydala COPARMEX, se CFE díky konkurenčnímu prostředí podařilo snížit své náklady na výrobu elektřiny pocházející z větrných a solárních zdrojů. Větrná energie však tvoří pouze 0,2 % a fotovoltaika pak pouhých 0,01 % celkové produkce veřejného podniku CFE. Z tohoto důvodu se omezení produkce soukromého sektoru musí automaticky projevit ve vyšších cenách pro konečné spotřebitele, a nebo elektřinu dotovat.

	neoliberální či neoporfiristické. Otevření systému bylo završené energetickou reformou EPN	země do rukou jednotlivců → zneužívání systému	neinvestování do infrastruktury veřejných podniků, jejich rafinérií a elektráren, přednost rozvíjení soukromých projektů
MORÁLNÍ HODNOCENÍ	Energetické zdroje patří národu → národní zájem je nad jednotlivcem	Zaručení energetické bezpečnosti ve prospěch lidu, zejména těch nejchudších → zajištění nízkých cen za energie + stabilní dodávky bez výpadků	Mexiko je bohaté na přírodní zdroje, jejichž jediným vlastníkem je lid a národ, nikoliv soukromý sektor
NÁVRHY ŘEŠENÍ	Posílení a záchrana státních podniků PEMEX a CFE	Elektřina a další energetická odvětví jako strategické oblasti státu → produkce, distribuce a dodávky elektřiny výhradně v rukou CFE. Preferenci vodní elektrárny a poté všechny ostatní závody CFE. Až na konci řetězce pak mají mít prostor soukromí producenti.	Posílení státních podniků, více finančních zdrojů na modernizaci ale i výstavbu nových zařízení

Zdroj: vlastní zpracování

3.3. Komparace rámování EPN a AMLO

Prezident Peña Nieto rámoval energetickou politiku diskurzem, v němž prosazoval otevřený trh, kde budou mít všechny společnosti rovné příležitosti. Jeho cílem bylo přinést konkurenci státním podnikům, které se měly díky reformě transformovat, modernizovat a stát se konkurenceschopnými společnostmi světové úrovně. EPN hovoří o soutěživosti jako o faktoru, který povede ke snížení cen energií. Jeho politika nezůstala jen u planých slov a jím prosazovaná a následně Kongresem schválená energetická reforma nastavila právní podmínky pro otevření trhu soukromým, včetně zahraničních společností.

Byl vytvořen institucionální rámec a autonomní orgány dohlížející na nově vzniklý velkoobchodní trh a volnou soutěž trhu. Mezi lety 2015 a 2018 bylo podepsáno 112 smluv o průzkumu a těžbě ropy v hodnotě investic ve výši 45 miliard dolarů a 71 smluv o OZE přilákalo investice ve výši téměř 9 miliard dolarů.⁸⁶ Reforma zavedla systém aukcí a certifikátů CEL, který zajišťoval dlouhodobé dodávky levné energie pocházející z OZE. Nejen diskurz ale i jeho konkrétní politické kroky a přijatá legislativa v oblasti energetiky během jeho funkčního období tak vykazují znaky, které můžeme na základě studia teoretické literatury spojit s neoliberalismem ve vztahu ke zdrojům. Privatizaci sice odmítal, ale zároveň se vyhýbal nacionalistické politice, upřednostňujíc volný trh, na kterém mají soutěžit spolu s podniky státu také soukromí aktéři, a to jak lokální, tak zahraniční.

Jeho nástupce López Obrador má pak naopak naprosto odlišnou představu, jak by měl energetický systém země vypadat. Během svých projevů vyzdvihuje prezidenty, kteří znárodnili ropný a elektrárenský průmysl, a naopak útočí na svého předchůdce i další předešlé prezidenty, kteří byli proti monopolu státních podniků. Tyto vlády AMLO spojuje je s korupcí a obchody, jež poškozují zájmy národa a dalších generací. Působení zahraničních firem dokonce spojuje s dobýváním země, kdy podobně jako v té době Španěle, tak nyní privátní firmy chtějí Mexiko připravit o jeho bohatství využíváním zdrojů ve svůj prospěch. Energetické zdroje dle něho patří národu, nikoliv jednotlivým firmám. Jeho diskurz dále potvrzují také politické kroky, kdy se nejprve regulacemi, poté změnou zákona, a nakonec ústavní změnou, pokouší posílit státní podniky, a naopak oslabit ty soukromé.⁸⁷

⁸⁶ To bylo v souladu s politikou energetické transformace stanové v Zákoně o energetické tranzici z roku 2015. V rámci tohoto zákona byl stanoven cíl dosáhnout do roku 2024 minimálně 35 % výroby elektřiny z čistých zdrojů energie.

⁸⁷ Svými kroky omezující aktivity firem vzbuzuje mezi investory značnou nejistotu, jelikož energie pocházející z OZE by se měla CFE jako jedinému distributorovi elektřiny zasílat podle prezidentova návrhu jako poslední.

ZÁVĚR

Mexiko je zemí bohatou na energetické zdroje, a to nejen na fosilní, ale také ty obnovitelné, zejména vítr a slunce. Přesto ale tato severoamerická země dosud z velké části závisí na konvenčních zdrojích, které jsou pro veřejné podniky PEMEX a CFE klíčovými vstupy. Ropy a její deriváty ostatně i dnes v Mexiku tvoří značnou část domácího hrubého produktu. Tento fakt ukazuje na potřebu zvýšit diverzifikaci energetické matice, jež by měla být v každé zemi, usilující o energetickou bezpečnost, vyvážená.

Čisté zdroje využívá v Mexiku pro produkci především soukromý sektor. Dle vyjádření Mexických asociací pro eolickou (AMDEE) a solární energii (ASOLMEX) pochází ze soukromých investic dokonce 99 % veškeré větrné a fotovoltaické energie, přičemž více než 300 projektů tohoto typu tvoří celkem 12,9 GW a představuje 19 miliard dolarů přímých národních i zahraničních investic (AMDEE 2021). Předmětem této práce bylo zachytit rozdíly v podpoře soukromých a veřejných společností působících v energetice a v tomto smyslu ověřit, zda v diskurzích posledních dvou prezidentů lze identifikovat rámce související s neoliberalismem či naopak nacionalismem zdrojů. Oba tyto koncepty, částečně vycházející z ideologického přesvědčení, byly definovány v první kapitole práce. V této části byl též stručně shrnut vývoj této politiky ve zkoumané zemi, a nakonec definován také koncept rámování, na kterém byla analýza postavena. Práce měla zároveň odhalit vztah mezi ideologickým zázemím vlády a přijímanou legislativou v oblasti energetiky s dopadem na OZE. Prostřednictvím analýzy diskurzů posledních dvou mexických prezidentů byly odhalovány nejčastěji používané rámce, jež na politické scéně dominují. Primárním cílem bylo poukázat na důležitost politického nastavení a jeho dopady na obchodní prostředí v oblasti energetických, zejména tedy čistých, zdrojů. Z tohoto důvodu byly z větší části vybírány diskurzy týkající se elektrické energie.

Prezident Peña Nieto po celou dobu svého funkčního období zastával konstantní názory na politicko-ekonomické směřování země. Hovořil o nutnosti transformovat a modernizovat energetický systém, čehož má být docíleno otevřením pomyslných dveří soukromému sektoru. Vstup privátního kapitálu mexických i zahraničních společností mělo dle jeho diskurzu vést ke vzniku konkurenceschopných cen. V jeho projevech se často opakoval důraz na zájmy všech Mexičanů, kdy otevření trhu má vést ke snížení cen jak pro domácnosti, tak podnikatele. Zejména na začátku svého funkčního období pravidelně reagoval na slova opozice upozorňující na hrozbu privatizace státních podniků a upozorňoval, že PEMEX a CFE i nadále zůstávají v rukou státu. Jinými slovy odmítal, že by došlo k jejich privatizaci, avšak prosazoval, že musí

dojít k jejich modernizaci a postupnému navýšení kapacity produkce, čehož lze dosáhnout vytvořením soutěživého prostředí. Státní elektrárny a rafinérie nejsou dostatečně efektivní a politika odstraňující obchodní bariéry na trhu má posílit energetickou výkonnost země. EPN tak prosazoval deregulaci trhu a nastavení rovných podmínek.

Kromě energetické výkonnosti pravidelně artikuloval také rámec energetické bezpečnosti. Tehdejší prezident zdůrazňoval nedostatečné využití dostupných zdrojů na území země, jako je například zemní plyn či zatím neprozkoumaná naleziště ropy. Zároveň ale upozorňoval, že konvenční zdroje nejsou neomezené, a proto je třeba zaměřit se na diverzifikaci vstupů. K tomuto rozvoji má pomoci právě soukromý sektor realizující investiční projekty v oblasti obnovitelných zdrojů, na které vláda nemá dostatečné prostředky.

Tímto se dostáváme k dalšímu často opakujícímu se rámci, a tím je energetická udržitelnost. EPN často hovořil o závislosti na fosilních palivech produkujících skleníkové plyny, jež mají negativní vliv na životní prostředí. V rámci mezinárodních závazků má Mexiko povinnost zvýšit podíl OZE, a tím přispět ke globálním snahám zmiřování změn klimatu. Státní CFE však nemá potřebné inovativní technologie na zvýšení produkce energie pocházející z čistých zdrojů, a tak je dle EPN nutné v tomto směru přilákat soukromé investice. Navrhovaným řešením byly legislativní změny vedoucí, k již zmíněnému, otevření trhu, a to zejména co se týče aktivit výroby a obchodního využití elektřiny.

Energetickou reformou a jejími sekundárními zákony byly odstraněny vstupní překážky pro činnosti soukromých společností. Odvětví se liberalizovalo a vznikl velkoobchodní trh s elektřinou, kde mohly vedle státních podniků fungovat i jakékoliv další subjekty registrované u CRE. Zavedeny byly též nové nástroje podporující jak konkurenceschopnost, tak produkci z OZE. Byly jimi certifikáty čisté energie, tzv. CEL, i střednědobé a dlouhodobé aukce, ve kterých na principu nabídky a poptávky bylo CFE povinno nakupovat elektřinu od těch producentů, kteří ji nabízeli za nejnižší cenu, což podporovalo především výrobce levné větrné a solární energie. Aukce, o kterých v souvislosti s neoliberalní politikou hovoří v akademickém prostředí například autorka Andrea Furnaro či Antoine Maillet, se v Mexiku staly důležitým instrumentem na podporu OZE a v tomto smyslu také energetické tranzice.

V analyzovaných projevech Peña Niety jsme tedy identifikovali rámce vycházející z energetického neoliberalismu, přičemž přijímaná legislativa tuto politiku potvrzuje. EPN se během svého šestiletého funkčního období vyhýbal restriktivním obchodním politikám, a naopak podporoval mechanismy otevřeného trhu. Legislativní cestou byly odstraňovány bariéry pro vstup a nastavovány podmínky pro rozvoj investičních příležitostí soukromých, nejen mexických, ale i nadnárodních zahraničních společností. Na trhu vedle veřejných

podniků, které měly na trhu v minulosti monopol, začaly volně soutěžit také soukromé subjekty, díky čemuž vznikla na trhu konkurenceschopnost typická pro (neo)liberální obchodní prostředí.

Se střídáním administrativy však došlo k otočení kormidla zpět k upřednostňování zájmů státu, a to posilováním veřejných podniků na úkor soukromého sektoru v energetice. AMLO vystupoval důrazně proti této politice již v době diskusí okolo energetické reformy otevírající sektor soukromým investicím a brzy deklaroval, že pokud vyhraje volby, tak dojde k revizi stávajících smluv státu se soukromými společnostmi a opětovnému posílení společnosti PEMEX a CFE. Velice často se ve svých projevech AMLO nostalgicky vrací do doby 30. až 70. let minulého století, kdy byl ropný a později elektrárenský průmysl znárodněn. V tomto kontextu oslavuje prezidenty Lázara Cárdenase a Adolfa Lópeze Matea, jako nacionalistické prezidenty, jež je hodné následovat. Útočí naopak na neoliberalní vlády posledních let, které se podle něho zpronevěřily soukromým, potažmo zahraničním zájmům.

V proslovech současného prezidenta lze identifikovat tři základní rámce, které se v diskurzích velmi často opakují a navzájem propojují. Snad nejvýraznější z nich je národní zájem. V naprosté většině svých projevů na téma energetiky, neopomíná zdůraznit, že přírodní zdroje, ropa a elektrárenský průmysl, patří národu, a nikoliv zkorumpovaným elitám či soukromým společnostem. Zestátnění jako takové ve svých proslovech odmítá, jelikož vláda nemá dostatečné zdroje na pokrytí celkové poptávky na trhu. Soukromé aktéry a jejich aktivity v elektrickém a ropném odvětví se však snaží omezit na nutné minimum. V jeho komunikaci zároveň vidíme zřetelný kontrast mezi my a oni, kde národ (my), je obětí neoliberalní politiky podporující soukromé aktéry (oni) obohacující se prostřednictvím špinavých obchodů na úkor lidu.

Dalším často objevujícím se rámem je stejně jako u EPN energetická bezpečnost, kterou však chápe odlišně od svého předchůdce. Zatímco Peña Nieto chtěl energetickou bezpečnost zajistit diverzifikací vstupů o obnovitelné zdroje, čehož chtěl dosáhnout otevřením trhu a vstupem dalších hráčů na trh, tak AMLO naopak tuto liberalizaci a umožnění činnosti soukromých společností prezentuje jako problém. Energetickou bezpečnost chce podpořit posílením CFE ve všech procesech elektrického odvětví, stejně jako posílením PEMEXu v odvětví ropy. V tomto kontextu se v komunikaci prezidenta často objevuje také rámec energetické soběstačnosti, který s posílením státních společností a modernizací jejich zařízení souvisí. Problémem je dle něho jak zvyšující se výroba a podpora soukromých producentů, tak i energetická závislost a nákup benzínu, ale i ropy a plynu v zahraničí, především ve Spojených státech. I v této problematice jako příčinu artikuluje neoliberalní politiku ve prospěch jednotlivců a soukromých firem, kdy předchází vlády dle něho

podporovaly soukromé projekty, a naopak úmyslně opomíjely investovat do veřejných elektráren a rafinérií. S tím je dle jeho slov konec. V jeho diskurzu jsou tak zřetelně identifikovatelné rámce související s nacionalismem zdrojů, což se promítá také do konkrétních politických kroků a zavedených opatřeních.

S cílem realizovat prezidentovy sliby posílit státní podniky, nejprve během let 2019 a 2020 vláda přistoupila ke změnám v regulacích, zahrnující zrušení dlouhodobých aukcí elektřiny. Záhy pak prezident nařídil také změny v udělování CEL. Dle nové směrnice získaly právo na tyto certifikáty také elektrárny uvedené do provozu před rokem 2014, které dle předchozího nastavení neměly adekvátní technologie na produkci skutečné čisté energie, a CEL proto neměly právo získat. Tyto změny tak upřednostnily provozní CFE, jejichž elektrárny jsou často staré několik desítek let. Prezident obhajoval tyto kroky tím, že se jedná o nástroje narovnávací podmínky na trhu, jelikož předchozí administrativa dle něho posilovala soukromé společnosti na úkor státu.

Zrušení aukcí ze strany současné vlády však přivedlo investory do nejistoty, která byla ještě umocněna zastavením předprovozních zkoušek pro větrné a solární elektrárny a přerušením vydávání nových povolení k provozu. Tímto došlo k pozastavení stovek soukromých investičních projektů. Tato nařízení ale byla napadena u soudu, a tak AMLO brzy předložil iniciativu modifikace LIE, jež Kongres beze změn počátkem roku 2021 schválil. Soukromé společnosti i některé organizace a instituce se však ohradily i proti této legislativní změně omezující aktivity soukromých společností.

AMLO se nejprve nechtěl uchýlovat k ústavním změnám, avšak v rámci soudních žalob mu nezbylo nic jiného, než představit novou energetickou reformu upravující některé články ústavy. Tímto by transformaci energetického sektoru dle jeho představ, zpečetil. Cílem reformy bylo označit ropný a elektrárenský průmysl za strategická odvětví, jejichž činnosti má mít ve svých rukou výhradně stát. K přijetí ústavních změn je však zapotřebí kvalifikovaná většina v zákonodárném sboru, kterou předložená reforma nezískala a ke změně ústavy proto zatím nedošlo. Přesto ale politika současného prezidenta podporující státní podniky vede k nejistotě investorů. Někteří z nich na tyto změny v pravidlech hry celkem logicky reagují přeměšováním původně plánovaných investic do projektů OZE v Mexiku na jiné, aktuálně atraktivnější trhy. Politika současného prezidenta nabourává důvěru v právní stát a volný, konkurenceschopný trh, aniž by byl velkoobchodní trh s elektřinou ústavně odstraněn.

Propad v atraktivitě Mexika pro investice do obnovitelných zdrojů bychom tak na základě předloženého výzkumu mohli přičíst politické změně a vládní politice současného prezidenta, jež se zaměřuje na odstraňování mechanismů posilujících konkurenceschopnost

a uvalování bariér na trhu neveřejným společnostem. V případě odvětví elektřiny dává přednost zejména vodním, kombinovaným a dalším elektrárnám státní CFE. Větrnou a solární energii, která v mexickém prostředí v současné době pochází téměř kompletně ze soukromých elektráren, staví až na poslední místo. Administrativa prezidenta Lópeze Obradora tak má na soukromé investice a další rozvoj zelené energie, bezpochyby negativní vliv. Energetické zdroje a příjmy z nich, patří dle současné hlavy státu pouze národu, a tak je potřeba posílit stát prostřednictvím podpory veřejných podniků v energetice. Soukromé, zejména zahraniční, společnosti dokonce spojuje s korupcí a španělskou conquistou, jinými slovy s drancováním a přivlastňováním si cizího bohatství.

Bez dalších soukromých investic v zemi dle odborníků nebude instalovaná dostatečná kapacita na výrobu energie pocházející z čistých zdrojů a AMLO tak ohrožuje splnění stanovených cílů v oblasti energetické tranzice. Současně ale musíme uznat limity práce, která se nezabývala dalšími možnými proměnnými, které mohou mít na zmíněný propad taktéž výrazný vliv. Je zde tedy bezesporu prostor pro další výzkum, který by odhalil další faktory ovlivňující rozvoj obnovitelných zdrojů a investičního prostředí v Mexiku.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Literatura

Aklin, Michaël a Urpelainen, Johannes. 2013. „Debating clean energy: Frames, counter frames, and audiences“. *Global Environmental Change* 23, 1225-1232. Dostupné na: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S095937801300054X> (7. března 2022).

Arbatli, Ekim. 2018. „Resource nationalism revisited: A new conceptualization in light of changing actors and strategies in the oil industry.“ *Energy Research and Social Science* 40, č. červen 2018. 101-108. Dostupné na: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S2214629617304450> (13. května 2022).

Bonilla, Cora S. a Cordero, Jorge M. 2019. „La dimensión jurídica de la energía eléctrica las energías renovables en México“. *Revista Digital de Derecho Administrativo* 22, 299-333. Dostupné na: <https://www.redalyc.org/journal/5038/503860786012/> (13. května 2022).

Collado, María del Carmen. 2011. „Autoritarismo en tiempos de crisis. Miguel de la Madrid 1982-1988.“ *Historia y Grafía*, č.37, 149-177. Dostupné na: <https://www.redalyc.org/pdf/589/58922287006.pdf> (13. května 2022).

Constantini Torres, Arturo Rafael. 2015. „La voz de la Reforma Energética de Peña Nieto: cómo se comunica una política pública en un entorno polarizado.“ *Revista Mexicana de Análisis y Administración Pública* IV, č. 2, 211-234. Dostupné na: <https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=5634624> (13. května 2022).

Diario Oficial 23 de diciembre de 1992. Dostupné na: http://www.diputados.gob.mx/LeyesBiblio/abro/lspree/LSPEE_ref04_23dic92_ima.pdf (7. března 2022).

Entman, Robert M. 1993. Framing: Toward a Clarification of a Fractured Paradigm. *Journal of Communication* 43, č. 4, 51-58. Dostupné na: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1460-2466.1993.tb01304.x> (13. května 2022).

Fairclough, Norman. 1989. *Language and power*. New York: Longman Group.

Fairclough, Norman. 1992. *Discourse and Social Change*. Cambridge: Polity Press.

Fairclough, Norman. 1995. *Critical discourse analysis: the critical study of language*. New York: Longman Publishing. Dostupné na: <https://www.felsemiotica.com/descargas/Fairclough-Norman-Critical-Discourse-Analysis.-The-Critical-Study-of-Language.pdf> (13. května 2022).

Fairclough, Norman. 2003. *Analysing discourse: Textual analysis for social research*. London: Routledge.

De Freitas Peigo, Noele a Gaspar Ruas, José Augusto. 2015. Rethinking "energy nationalism": a study of the relationship between nation states and companies in the oil industry. *Brazilian Journal of Political Economy* 35, č.3, 557-575. Dostupné na: <https://doi.org/10.1590/0101-31572015v35n03a10> (13. května 2022).

Goffman, Erving. 1986. *Frame Analysis: An Essay on the Organization of Experience*. 2. rozš. a dopl. vyd. Boston: Northeastern University Press.

Guerrero Rodriguez, Rafael. 2014. „Neoliberal transition in Latin America: examining the gap between theory and practice. The cases of Chile and Mexico.“ *Revista de temas contemporáneos sobre lugares, política y cultura* 4, č. 2, 68-88. Dostupné na: <https://www.redalyc.org/pdf/4195/419545122003.pdf> (13. května 2022).

Guðmundsdóttir et al. 2018. „Modernist dreams and green sagas: The neoliberal politics of Iceland's renewable energy economy. *Environment and Planning E: Nature and Space* 0(0), 1-23. Dostupné na: <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/2514848618796829> (13. května 2022).

Harvey, David. 2005. *A Brief History of Neoliberalism*. Oxford: Oxford University Press.

Haslam, Paul A. Heidrich Pablo. 2016. *The Political Economy of Natural Resources and Development. From neoliberalism to resource nationalism*. Londýn a New York: Routledge.

Hess, David. J. 2011. „Electricity Transformed: Neoliberalism and Local Energy in the United States.“ *Antipode* 43, č.3, 1056-1077. Dostupné na: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/j.1467-8330.2010.00842.x> (13. května 2022).

Hess, David J., Mai, Quan D. a Brown, Kate Pride. 2016. „Red states, Green laws: Ideology and Renewable Energy Legislation in the United States“. *Energy Research & Social Science* 11, 19-28. Dostupné na: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S221462961530030X> (13. května 2022).

Kretzschmar et al. 2010. „Resource Nationalism — Limits to Foreign Direct Investment.“ *The Energy Journal* 31, č.2, 27-52. Dostupné na: <http://www.jstor.org/stable/41323281> (7.března 2022).

López Obrador, Andrés Manuel. 2018. *LA SALIDA: Decadencia y renacimiento de México*. Ciudad de México: Planeta México. Dostupné online na: <http://morenachiapas.si/wp-content/uploads/2017/04/2018-La-salida.pdf.pdf> (13. května 2022).

Mares, David R. 2010. *Resource Nationalism and Energy in Latam: Implications for Global Oil Supplies*. James A. Baker III Institute for Public Policy: Rice University. Dostupné na: <https://www.bakerinstitute.org/research/resource-nationalism-and-energy-security-in-latin-america-implications-for-global-oil-supplies/> (13.května 2022).

Mares, David R. 2011. *Oil Policy Reform in Resource Nationalist States: lessons for Mexico*. James A. Baker III Institute for Public Policy: Rice University. Dostupné na: <https://www.bakerinstitute.org/files/510/> (13. května 2022).

Monaldi, Francisco J. 2014. *Is Resource Nationalism Fading in Latin America? The Case of the Oil Industry*. Baker Institute for Public Policy: Rice University. Dostupné na: <https://www.bakerinstitute.org/media/files/files/6d60ba62/BI-Brief-090314-ResourceNationalism.pdf> (13. května 2022).

Monaldi, Francisco J. 2020. *The Cyclical Phenomenon of Resource Nationalism in Latin America*. Baker Institute for Public Policy: Rice University. Dostupné online:

<https://oxfordre.com/politics/view/10.1093/acrefore/9780190228637.001.0001/acrefore-9780190228637-e-1523> (13. května 2022).

Moreno-Brid, Juan Carlos a Alicia Puyana. 2016. „Mexico’s new wave of market reforms and its extractive industries“. In: *The Political Economy of Natural Resources and Development. From neoliberalism to resource nationalism*. Eds. Paul A. Haslam a Pablo Heidrich. New York: Routledge. 141-157.

Rein, Martin a Schön, Donald. 1993. „Reframing in policy discourse“. In: *The argumentative Turn in Policy Analysis and Planning*. Eds. Frank Fischer a John Forester. Londýn: Duke University Press, 145-166. Dostupné na: http://www.untagsmd.ac.id/files/Perpustakaan_Digital_2/POLICY%20ANALYSIS%20The%20Argumentative%20turn%20in%20policy%20analysis%20and%20planning.pdf (13. května 2022).

Rein, Martin a Schön, Donald. 1996. „Frame-critical policy analysis and frame-reflective policy practice.“ *Knowledge and Policy* 9, č. 1, 85–104.

Sánchez Talanquer, Mariano. 2020. „Mexco 2019: Personalistic Politics and Neoliberalism from the Left.“ *Revista de Ciencia Política* 40, č. 2, 401-430. Dostupné na: https://www.scielo.cl/scielo.php?pid=S0718-090X2020005000113&script=sci_abstract (13. května 2022).

Serrano Rodríguez, Azucena Carolina. 2019. „Discursos paralelos, pero en sentido opuesto. Análisis de los populismos de Jair Bolsonaro y Andrés Manuel López Obrador.“ *Estudios Políticos* 56, 149-173. Dostupné na: <https://www.redalyc.org/journal/164/16463289007/> (13. května 2022).

Snow, David A. 2004. „Framing Process, Ideology, and Discursive Fields.“ In: *The Blackwell Companion to Social Movements*. Eds. David A. Snow, Sarah A. Soule, Kriesi Hanspeter. Blackwell Publishing Ltd. Dostupné na: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/9780470999103.ch17> (13. května 2022).

Springer, Simon, 2012. „Neoliberalism as discourse: between Foucauldian political economy and Marxian poststructuralism.“ *Critical Discourse Studies* 9, č. 2, 133-147. Dostupné na: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/17405904.2012.656375> (13. května 2022).

Thonig, Richard et al. 2020. „Does ideology influence the ambition level of climate and renewable energy policy? Insights from four European countries.“ *Energy Sources, Part B: Economics, Planning, and Policy*. 1-19. Dostupné na: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/15567249.2020.1811806> (13. května 2022).

Uthoff López, Luz María. 2010. „La industria del petróleo en México, 1911-1938: del auge exportador al abastecimiento del mercado interno. Una aproximación a su estudio.“ *América Latina en la historia económica* 33, 7-30. Dostupné na: <http://www.scielo.org.mx/pdf/alhe/n33/n33a1.pdf> (13. května 2022).

Van Dijk, Teun A. 1993. „Principles of critical discourse analysis.“ *Discourse & society* 4, č. 2, 249-283. Dostupné na: <https://www.jstor.org/stable/42888777> (13. května 2022).

Van Dijk, Teun A. 1997. *Discourse as Structure and Process. Discourse Studies: A Multidisciplinary Introduction Volume 1*. London: Sage Publications. Dostupné na: <https://lg411.files.wordpress.com/2013/06/van-dijk-discourse-as-structure-and-process.pdf> (13 května 2022).

Van Dijk, Teun A. 2006a. „Politics, ideology, and discourse.“ In: *Encyclopedia of Language & Linguistics*. Ed. Keith Brown. Oxford/New York: Pergamon Press. 728-740. Dostupné online: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/B0080448542007227?via%3Dihub> (13. května 2022).

Van Dijk, Teun A. 2006b. Ideology and discourse analysis. *Journal of Political Ideologies* 11, č. 2., 115-140. Dostupné online: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/13569310600687908> (13. května 2022).

Wolsink, Maarten. 2020. Framing in Renewable Energy Policies: A Glossary. *Energies* 13, č. 2871, 1-31. Dostupné na: https://www.researchgate.net/publication/341936834_Framing_in_Renewable_Energy_Policies_A_Glossary (13. května 2022)

Wilson, Jeffrey D. 2011. Resource nationalism or resource liberalism? Explaining Australia's approach to Chinese investment in its minerals sector. *Australian Journal of International Affairs* 65, č. 3., 283-304. Dostupné na: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/10357718.2011.563779> (13. května 2022).

Wilson, Jeffrey D. 2015. Understanding resource nationalism: economic dynamics and political institutions. *Contemporary Politics* 21, č. 4, 399-416. Dostupné na: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/13569775.2015.1013293> (13. května 2022).

Wilson, John. 2001. „Political Discourse.“ In: *The Handbook of Discourse Analysis*. Ed. Deborah Schiffrin, Deborah Tannen a Heidi E. Hamilton. Blackwell Publishers Ltd. Massachusetts: Blackwell Publishers Inc. Dostupné na: <https://lg411.files.wordpress.com/2013/08/discourse-analysis-full.pdf> (13. května 2022).

Online zdroje

AMDEE. 2021. „Aclaraciones de AMDEE y ASOLMEX en torno a la propuesta de reforma Constitucional.“ *AMDEE*. 15. 10. 2021. Dostupné na: <https://amdee.org/sala-de-prensa.html#boletines> (13. května 2022).

Ammper. 2019. *Lineamientos para el otorgamiento del CELs*. Dostupné na: <https://ammper.com/noticias/lineamientos-para-el-otorgamiento-de-cels/> (13. května 2022).

Barragán, Sebastián. 2022. „Desechan la reforma eléctrica de López Obrador en la Cámara de diputados.“ *Aristegui noticias*. 17. dubna 2022. Dostupné na: <https://aristeguinoticias.com/1704/mexico/fracasa-la-reforma-electrica-de-lopez-obrador-en-la-camara-de-diputados/> (13. května 2022).

BoombergNEF. <https://global-climatescope.org> (13. května 2022).

BnAmericas. 2022. *Los puntos cruciales de la discusión de reforma constitucional en México*. 20. ledna 2022. Dostupné na: <https://www.bnamericas.com/es/reportajes/los-puntos-cruciales-de-la-discusion-de-reforma-constitucional-en-mexico> (13. května 2022).

Canal de Congreso. 2022. *Concluye Parlamento Aberto de la Reforma Eléctrica en la Cámara de Diputados*. 28. února 2022. Dostupné na:

https://www.canaldelcongreso.gob.mx/noticias/15077/Concluye_Parlamento_Abierto_de_la_Reforma_Elctrica_en_la_Cmara_de_Diputados (13. května 2022).

Canseco Romero, Gerardo. 2021: „El papel del Poder Judicial ante la nueva política energética de la 4T.“ *Energía hoy*. 1. března 2021. Dostupné na: <https://energiahoy.com/2021/03/01/el-papel-del-poder-judicial-ante-la-nueva-politica-energetica-de-la-4t/> (13. května 2022)

Cámara de Diputados. 2013. *Avalan diputados, en lo general y en lo particular, la reforma energética que aprobó el Senado y la turnan a legislaturas estatales*. 12. 12. 2013. Dostupné na:

http://www3.diputados.gob.mx/camara/005_comunicacion/b_agencia_de_noticias/009_2013/12_diciembre/12_12/5311_avalan_diputados_en_lo_general_y_en_lo_particular_la_reforma_energetica_que_aprobo_el_senado_y_la_turnan_a_legislaturas_estatales (16. dubna 2022).

Cámara de Diputados. 2015. *Ley de Transición energética*. 24. 12. 2015. Dostupné na: <https://www.diputados.gob.mx/LeyesBiblio/pdf/LTE.pdf> (16. dubna 2022).

CENACE. 2015. *Al cierre de la recepción de ofertas económicas de la Primera Subasta Eléctrica de Largo Plazo, se recibieron un total de 227 ofertas económicas de 69 participantes*. Dostupné na:

https://www.cenace.gob.mx/Docs/05_SLP/2015/29%20Comunicado%20SENER-CENACE%20Ofertas%201a%20Subasta%20v2016%2003%2028.pdf (18. dubna 2022).

CENACE. 2016. *Ganadores firman contratos de la Primera Subasta Eléctrica de Largo Plazo 2015*. Dostupné na: <https://www.gob.mx/cenace/prensa/ganadores-firman-contratos-de-la-primera-subasta-electrica-de-largo-plazo-2015?idiom=es> (18. dubna 2022).

CFE 2019. *Presenta CFE El Programa Nacional de Electricidad*. Dostupné na: <https://www.cfe.mx/cdn/2019/Archivos/Boletines/33programaelectricidadvf.pdf> (13. května 2022).

COPARMEX. 2021. *Reforma eléctrica, una reforma tóxica para las familias*. Dostupné na: <https://coparmexnl.org.mx/2021/10/11/reforma-electrica-una-reforma-toxica/> (13. května 2022).

Fresh Energy Consulting. 2019. Implicaciones de la cancelación de la primera subasta de largo plazo de 2018. Dostupné na: https://34ecec20-bbba-4ccc-9ddc-36880a0d254f.filesusr.com/ugd/72f3e0_8c9633160dc04ab0becb34827b1052de.pdf (10. května 2022).

García, David Alire. 2020. „Mexican top court upholds antitrust complaint over energy policy.“ *Reuters*. 29. června 2020. Dostupné na: <https://www.reuters.com/article/us-mexico-court-competition-idUSKBN2402Z3> (13. května 2022).

Hernández, Enrique. 2022. „Fallo de SCJN sobre Ley de la Industria Eléctrica debe apegarse a Constitución: Coparmex.“ *Forbes México*. 4. dubna 2022. Dostupné na: <https://www.forbes.com.mx/fallo-de-scjn-sobre-ley-de-la-industria-electrica-debe-apegarse-a-constitucion-coparmex/> (13. května 2022).

IMCO. 2021. *Los cambios al sector eléctrico: todos pierden*. Dostupné na: https://imco.org.mx/wp-content/uploads/2021/03/20210326_Los-cambios-al-sector-eléctrico_documento.pdf (13. května 2022).

IMCO. 2022. *La SCJN resolvió en contra de la competitividad y el medio ambiente de México*. Dostupné na: <https://imco.org.mx/la-scjn-resolvio-en-contra-de-la-competitividad-y-el-medio-ambiente-de-mexico/> (13. května 2022).

López Obrador, Andrés Manuel. 8. 9. 2013. *Discurso AMLO contra reforma energetica 8 septiembre 2013*. Dostupné na: <https://youtu.be/Jh5MMxrabSs> (13. května 2022).

López Obrador, Andrés Manuel. 22. 9. 2013. *Discurso AMLO 22 de septiembre 2013 (completo)*. Dostupné na: https://youtu.be/eKs6D_CD4wk (13. května 2022).

López Obrador, Andrés Manuel. 25. 10. 2013. *Insistiremos en consulta ciudadana sobre la reforma energética: AMLO*. Dostupné na: <https://youtu.be/7goBoXWmDTg> (13. května 2022).

López Obrador, Andrés Manuel. 18. 3. 2014. *Da a conocer AMLO juramento patriótico para defender el petróleo en Villahermosa, Tabasco*. Dostupné na: <https://lopezobrador.org.mx/temas/juramento-patriotico/> (13. května 2022).

López Obrador, Andrés Manuel. 10. 7. 2016. *Envía AMLO mensaje a electricistas, petroleros y trabajadores de México*. Dostupné na: <https://youtu.be/eu-SMIDihhc> (13. května 2022).

López Obrador, Andrés Manuel. 29. 12. 2016. *AMLO sobre la Reforma Energética*. Dostupné na: <https://youtu.be/1r5SDcwk38A> (13. května 2022).

López Obrador, Andrés Manuel. 1. 12. 2018. *Discurso completo del Presidente de México, Andrés Manuel López Obrador, en su Toma de Protesta*. Dostupné na: <https://youtu.be/lnmcZEEZaJGU> (13. května 2022).

López Obrador, Andrés Manuel. 8. 12. 2018. *Presentación del Programa Nacional de Electricidad*. Dostupné na: <https://www.gob.mx/sener/es/articulos/presentacion-del-programa-nacional-de-electricidad?idiom=es> (13. května 2022).

López Obrador, Andrés Manuel. 5. 2. 2019. *#ConferenciaPresidente | Martes 5 de febrero de 2019*. Dostupné na: <https://youtu.be/F-JvWXOO2y0> (13. května 2022).

López Obrador, Andrés Manuel. 26. 7. 2019. *Fortalecen a CFE trabajos de mantenimiento. Conferencia presidente AMLO*. Dostupné na: <https://youtu.be/5WexhUM0czA> (13. května 2022).

López Obrador, Andrés Manuel. 20. 12. 2019. *Presidente inicia gira de supervisión a instalaciones de CFE; va por fortalecimiento de la industria eléctrica*. Dostupné na: <https://lopezobrador.org.mx/2019/12/20/presidente-inicia-gira-de-supervision-a-instalaciones-de-cfe-va-por-fortalecimiento-de-la-industria-electrica/> (13. května 2022).

López Obrador, Andrés Manuel. 22. 12. 2019. *Presidente reafirma fortalecimiento de la CFE y da reversa a la privatización en el sector energético*. Dostupné na: <https://lopezobrador.org.mx/2019/12/22/presidente-reafirma-fortalecimiento-de-la-cfe-y-da-reversa-a-la-privatizacion-en-el-sector-energetico/> (13. května 2022).

López Obrador, Andrés Manuel. 30. 6. 2020. *Denuncias por fraudes en sector energético. Conferencia presidente AMLO*. Dostupné na: https://youtu.be/RumbC_Uhv4E (13. května 2022).

López Obrador, Andrés Manuel. 24. 10. 2020. *Rescate de CFE y Pemex garantiza desarrollo y oportunidades, afirma presidente*. Dostupné na: <https://lopezobrador.org.mx/2020/10/24/rescate-de-cfe-y-pemex-garantiza-desarrollo-y-oportunidades-afirma-presidente/> (13. května 2022).

López Obrador, Andrés Manuel. 26. 10. 2020. *Priorizaremos interés nacional sobre particulares en sector energético. Conferencia presidente AMLO.* Dostupné na: https://youtu.be/_QotbCXuiRM (13. května 2022).

López Obrador, Andrés Manuel. 18. 2. 2021. *Presidente llama a la población a ahorrar energía eléctrica para garantizar suministro en el país.* Dostupné na: <https://lopezobrador.org.mx/2021/02/18/presidente-llama-a-la-poblacion-a-ahorrar-energia-electrica-para-garantizar-suministro-en-el-pais/> (13. května 2022).

López Obrador, Andrés Manuel. 15. 3. 2021. *Versión estenográfica de la conferencia de prensa matutina del presidente Andrés Manuel López Obrador.* Dostupné na: <https://lopezobrador.org.mx/2021/03/15/version-estenografica-de-la-conferencia-de-prensa-matutina-del-presidente-andres-manuel-lopez-obrador-489/> (13. května 2022).

López Obrador, Andrés Manuel. 26. 3. 2021. *Presidente refrenda propósito de eliminar subsidios en energía eléctrica a empresas; «fuimos electos para representar al pueblo y cuidar el presupuesto, afirma.* Dostupné na: <https://lopezobrador.org.mx/2021/03/26/presidente-refrenda-proposito-de-eliminar-subsidios-en-energia-electrica-a-empresas-fuimos-electos-para-representar-al-pueblo-y-cuidar-el-presupuesto-afirma/> (13. května 2022).

López Obrador, Andrés Manuel. 1. 10. 2021. *Versión estenográfica. Conferencia de prensa del presidente Andrés Manuel López Obrador del 1º de octubre de 2021.* Dostupné na: <https://www.gob.mx/presidencia/es/articulos/version-estenografica-conferencia-de-prensa-del-presidente-andres-manuel-lopez-obrador-del-1-de-octubre-de-2021?idiom=es> (13. května 2022).

López Obrador, Andrés Manuel. 15. 10. 2021. *Reforma constitucional en materia eléctrica incluye transición a energías limpias: presidente.* Dostupné na: <https://lopezobrador.org.mx/2021/10/15/reforma-constitucional-en-materia-electrica-incluye-transicion-a-energias-limpias-presidente/> (13. května 2022).

López Obrador, Andrés Manuel. 18. 4. 2022. *Versión estenográfica. Conferencia de prensa del presidente Andrés Manuel López Obrador del 18 de abril de 2022.* Dostupné na: <https://www.gob.mx/presidencia/articulos/version-estenografica-conferencia-de-prensa-del-presidente-andres-manuel-lopez-obrador-del-18-de-abril-de-2022?idiom=es> (13. května 2022).

NREL. 2022. Mexico Clean Energy Report – Executive Summary. b.m.: NREL. Dostupné na: <https://www.nrel.gov/docs/fy22osti/82580.pdf> (13. května 2022).

Oré, Diego a Graham, Dave. 2020. „Energy dispute deepens between Mexico and foreign allies.“ *Reuters*, 16. května 2020. Dostupné na: <https://www.reuters.com/article/mexico-energy-idUSL1N2CY050> (10. května 2022).

Peña Nieto, Enrique. 17. 3. 2013. *Conmemoración del 75 aniversario de la expropiación petrolera*. Dostupné na: <https://www.gob.mx/epn/prensa/conmemoracion-del-75-aniversario-de-la-expropiacion-petrolera> (18. dubna 2022).

Peña Nieto, Enrique. 12. 8. 2013. *Mensaje a la Nación con motivo de la Presentación de la Reforma Energética*. Dostupné na: <https://youtu.be/3m0kLU7boKk> (18. dubna 2022).

Peña Nieto, Enrique. 20. 12. 2013. *Presidente Peña Nieto promulgó la Reforma Constitucional en Materia Energética*. Dostupné na: <https://youtu.be/4o4fx44GPY4> (18. dubna 2022).

Peña Nieto, Enrique. 26. 3. 2014. *Inauguración de la Central Fotovoltaica Aura Solar I*. Dostupné na: <https://youtu.be/6cL9vBJtaR8> (18. dubna 2022).

Peña Nieto, Enrique. 28. 5. 2014. *Palabras del Presidente Enrique Peña Nieto, durante la Quinta Asamblea del Fondo para el Medio Ambiente Mundial*. Dostupné na: <https://www.gob.mx/epn/prensa/palabras-del-presidente-enrique-pena-nieto-durante-la-quinta-asamblea-del-fondo-para-el-medio-ambiente-mundial?idiom=es> (18. dubna 2022).

Peña Nieto, Enrique. 11. 8. 2014. *Promulgación de las Leyes Secundarias de la Reforma Energética*. Dostupné na: <https://youtu.be/pHJeiqmtY3w> (18. dubna 2022).

Peña Nieto, Enrique. 3. 11. 2014. *Presentación de Reglamentos de la Reforma Energética*. Dostupné na: <https://youtu.be/B4jxNfsiTcQ> (18. dubna 2022).

Peña Nieto, Enrique. 4. 3. 2015. *Palabras del Presidente Enrique Peña Nieto, durante la Firma de instrumentos en materia de Energía, Cadenas Productivas y Cambio Climático*. Dostupné na: <https://www.gob.mx/epn/prensa/palabras-del-presidente-enrique-pena-nieto-durante-la-firma-de-instrumentos-en-materia-de-energia-cadenas-productivas-y-cambio-climatico?tab=> (18. dubna 2022).

Peña Nieto, Enrique. 15. 1. 2016. *Palabras Presidente Enrique Peña Nieto, Inauguración de la Fábrica de Paneles Solares "IUSASOL" y la Central Solar Fotovoltaica "Don Alejo"*. Dostupné na: <https://www.gob.mx/epn/prensa/palabras-presidente-enrique-pena-nieto-inauguracion-de-la-fabrica-de-paneles-solares-iusasol-y-la-central-solar-fotovoltaica-don-alejo?tab=> (18. dubna 2022).

Peña Nieto, Enrique. 18. 1. 2016. *Palabras del Presidente Enrique Peña Nieto, durante su Participación en la inauguración de la Cumbre Mundial de la Energía del Futuro 2016*. Dostupné na: <https://www.gob.mx/epn/prensa/palabras-del-presidente-enrique-pena-nieto-durante-su-participacion-en-la-inauguracion-de-la-cumbre-mundial-de-la-energia-del-futuro-2016?tab=> (18. dubna 2022).

Peña Nieto, Enrique. 12. 9. 2016. *Inauguración de los Parques Ventika*. Dostupné na: <https://youtu.be/QCWEMKzXZzg> (18. dubna 2022).

Peña Nieto, Enrique. 1. 3. 2017. *Palabras Presidente de los Estados Unidos Mexicanos, licenciado Enrique Peña Nieto, Inauguración de la Central Eléctrica Pesquería*. Dostupné na: <https://www.gob.mx/epn/prensa/palabras-presidente-de-los-estados-unidos-mexicanos-licenciado-enrique-pena-nieto-inauguracion-de-la-central-electrica-pesqueria> (18. dubna 2022).

Peña Nieto, Enrique. 7. 4. 2017. *Inauguración del "Parque Eólica de Coahuila, S.A. de C.V."*. Dostupné na: <https://youtu.be/CqQuh7kGmoE> (18. dubna 2022).

Peña Nieto, Enrique. 16. 3. 2018. *Palabras del Presidente, licenciado Enrique Peña Nieto, durante la conmemoración del 80 Aniversario de la Expropiación Petrolera*. Dostupné na: <https://www.gob.mx/epn/prensa/palabras-del-presidente-licenciado-enrique-pena-nieto-durante-la-conmemoracion-del-80-aniversario-de-la-expropiacion-petrolera> (20. dubna 2022).

Peña Nieto, Enrique. 3. 9. 2018. *Palabras del Presidente de los Estados Unidos Mexicanos, licenciado Enrique Peña Nieto, con motivo de su Sexto Informe de Gobierno*. Dostupné na: <https://www.gob.mx/epn/prensa/palabras-del-presidente-de-los-estados-unidos-mexicanos-licenciado-enrique-pena-nieto-con-motivo-de-su-sexto-informe-de-gobierno> (20. dubna 2022).

Presidencia de la República. 2018. *6to Informe de Gobierno*. 1. 9. 2018. Ciudad de México: Presidencia de la República. Dostupné na:

http://sil.gobernacion.gob.mx/Archivos/Documentos/2018/09/asun_3730635_20180901_1535843813.pdf (20. dubna 2022).

Presidencia de la República. 2021. *Iniciativa de Decreto por e que se reforman los artículos 25, 27 y 28 dela Constitución Política de los Estados Unidos Mexicanos..* Ciudad de México: Cámara de diputados. Dostupné na: <http://gaceta.diputados.gob.mx/PDF/65/2021/oct/20211001-I.pdf> (13. května 2022).

Rodicio Álvarez, Odalis. 2020. *Energías renovables en México.* Ciudad de México: Oficina Económica y Comercial de España. Dostupné na: <https://www.icex.es/icex/es/navegacion-principal/todos-nuestros-servicios/informacion-de-mercados/estudios-de-mercados-y-otros-documentos-de-comercio-exterior/DOC2020856059.html> (13. května 2022).

Rousseau, Isabelle. 2021. „Mexico’s Energy Policies During the Presidency of Andrés Manuel López Obrador: Sovereignty and Security.“ *Briefings de I’Ifri.* Dostupné na: https://www.ifri.org/sites/default/files/atoms/files/rousseau_mexico_energy_policies_2021.pdf (13. května 2022)

SEGOB. 2021. *SENTENCIA dictada por la Segunda Sala de la Suprema Corte de Justicia de la Nación en la Controversia Constitucional 89/2020, así como el Voto Particular de la señora Ministra Yasmín Esquivel Mossa.* Ciudad de México: Secretaría de Gobernación. 1. 11. 2021. Dostupné na: http://dof.gob.mx/nota_detalle.php?codigo=5634197&fecha=01/11/2021 (13. května 2022).

SENER. 2020. *El Gobierno de México avanza en la política energética para garantizar a la población el acceso a los servicios básicos de energía.* 26. 10. 2020. Dostupné na: <https://www.gob.mx/sener/articulos/el-gobierno-de-mexico-avanza-en-la-politica-energetica-para-garantizar-a-la-poblacion-el-acceso-a-los-servicios-basicos-de-energia> (13. května 2022).

SENER. 2019. *Balance Nacional de energía 2018.* Dostupné na: https://www.gob.mx/cms/uploads/attachment/file/528054/Balance_Nacional_de_Energ_a_2018.pdf (6. dubna 2022).

Senado de la República. 2013. *BOLETÍN-877 Senado aprueba Reforma Política y la envía a Congresos estatales.* 13. 12. 2013. Dostupné na:

<http://comunicacion.senado.gob.mx/index.php/periodo-ordinario/boletines/10311-boletin-861-aprueba-senado-en-lo-general-reforma-energetica.html> (16. dubna 2022)

SEGOB. 2013. *Decreto por el que se reforman y adicionan diversas disposiciones de la Constitución Política de los Estados Unidos Mexicanos, en Materia de Energía*. 20. 12. 2013. Ciudad de México: Secretaría de Gobernación. Dostupné zde: http://dof.gob.mx/nota_detalle.php?codigo=5327463&fecha=20/12/2013 (16. dubna 2022).

Stillman, Amy a Chapa, Sergio. 2021. „AMLO utiliza helada de Texas para impulsar agenda nacionalista.“ *El Financiero*. 26. března 2021. Dostupné na: <https://www.elfinanciero.com.mx/bloomberg-businessweek/amlo-utiliza-helada-de-texas-para-impulsar-agenda-nacionalista/> (13.května 2022).

Tapia Cervantes, Patricia. 2022. „Reforma eléctrica: los puntos a favor y en contra en el primer foro en San Lázaro.“ *Forbes México*. 17 ledna 2022. Dostupné na: <https://www.forbes.com.mx/politica-reforma-electrica-estos-son-los-puntos-a-favor-y-en-contra-en-primera-discusion/> (13. května 2022).

Vázquez Pérez, Joel Tonatiuh. 2020. „Cambio de Reglas en la adquisición de Certificados de Energías Limpias: Consecuencias de la política eléctrica.“ *CIEP*. Leden 2020. Dostupné na: <https://ciep.mx/nCB1> (13. května 2022).

Wilson Center. 2018. *La nueva reforma energética de México*. Dostupné na: https://www.wilsoncenter.org/sites/default/files/media/documents/publication/la_nueva_reforma_energetica_de_mexico.pdf (10.dubna 2022).

Wilson Center. 2021. *The Electric industry, rule of law and investment*. Dostupné na: <https://www.wilsoncenter.org/sites/default/files/media/uploads/documents/The%20undoing%20of%20Mexico's%20competitive%20liberalization.pdf> (13.května 2022)